

T.C.

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DEVLET KONSERVATUVARI
MÜZİK ANASANAT DALI
PIYANO SANAT DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MÜZİĞİN 07-18 YAŞ ARASI OTİZM SPEKTRUM
BOZUKLUĞU TANISI ALAN ÇOCUKLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Başak TATLI

2501181906

TEZ DANIŞMANI

PROF. Begüm ÇELEBİOĞLU

İSTANBUL - 2023

ÖZ

MÜZİĞİN 07-18 YAŞ ARASI OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANISI ALAN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

BAŞAK TATLI

Müziğin Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini inceleme ereğiyle yapılmış olan bu çalışmada, müzik dinlemenin ve müzik eğitimi almanın bu çocuklar üzerindeki etkisi, dil, sosyal iletişim, bilişsel algının gelişmesi ve algısal motor bozukluklarının iyileşmesi açılarından detaylı olarak ele alınmıştır. Bu çalışma, müziğin otizmlili çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini gözler önüne sermek ve müzik eğitmenlerine otizmlili bir çocukla çalışırken rehberlik etmek amaçlanarak kaleme alınmıştır. Birden fazla hedefi içeren ve 3 bölümden oluşan bu çalışmanın inşasında literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Birinci bölümde otizm ile ilgili genel bilgiler verilirken, ikinci bölümde, müzik, müzik tarihi ve müziğin işlevleri anlatılmıştır. Bu bölümde ayrıca müzik eğitimi ve bu eğitimin hem özel gereksinimli çocuklar üzerinde hem de otistik çocuklar üzerindeki etkileri ayrıntılı olarak ele alınmış, aynı zamanda yurt dışında ve yurt içinde bu konuyla alakalı yapılmış bazı araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise; daha önce yapılan araştırmalardan yola çıkılarak, müziğin otizmlili çocukların problemlili davranışlarının azalması, sosyalleşmeleri ve kendilerini daha iyi bir şekilde ifade etmeleri konuları üzerinde ne denli etkili olduğu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müzik Eğitimi, Müzik, Otizm, Otizm Spektrum Bozukluğu, Müzik ve Otizm

ABSTRACT

EFFECTS OF MUSIC ON CHILDREN BETWEEN 07-18 YEARS DIAGNOSED WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

BAŞAK TATLI

In this study, which was conducted with the aim of examining the positive effects of music on children diagnosed with Autism Spectrum Disorder, the effect of listening to music and receiving music education on these children was discussed in detail in terms of language, social communication, development of cognitive perception and improvement of perceptual motor disorders. This study was written with the aim of revealing the positive effects of music on children with autism and guiding music educators while working with a child with autism. The literature review method was used in the construction of this study, which includes more than one goal and consists of 3 parts. In the first part, general information about autism is given, while in the second part, music, the history of music and the functions of music are explained. In this section, music education and the effects of this education on both children with special needs and autistic children are discussed in detail, and some researches which consist of both domestic and international surveys related to this subject have been examined. In the third part, based on previous researches, it has been examined how effective music can be on the reduction of problematic behaviors of children with autism, their socialization and better self-expression.

Key Words: Music Education, Music, Autism, Autism Spectrum Disorder, Music and Autism

ÖNSÖZ

Bu çalışma, müziğin Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı alan çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini açıklayabilmek amacıyla ortaya konulmuştur. 2020 yılından beri Korona Virüsün (COVID-19) coğrafya ayırt etmeksizin tüm dünyayı etkisi altına alması sebebiyle, bu konu üzerinde herhangi bir deney-gözlem ya da saha çalışması yapılamamış ve çalışma, literatür taraması yöntemi kullanılarak yorumlanmıştır.

İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarının yanı sıra Türkiye’deki birçok okulda ve kurumda müzik alanında üstün yeteneğe sahip olan otizmlı çocuklar yer almaktadır. Bu konunun seçilmesindeki esas amaç, müzik eğitmenlerinin otizmlı çocuklara olan yaklaşımlarında farklılık yaratabilmek, bu alanda çalışan eğitimcilere rehberlik etmek, bu konu hakkında daha kapsamlı bilgiye sahip olmalarını sağlamak ve müziğin otizmlı çocukların gelişimi üzerinde yarattığı olumlu etkiyi göstermek suretiyle otizmlı çocuğu olan ailelere, çocuklarını müziğe yönlendirmeleri hususunda yol göstermektir. Özel eğitim kurumlarında müzik eğitimlerine ağırlık verilmesi, kullanılacak enstrümanların artırılması, müziğin otizmlı çocuklar üzerindeki olumlu etkileri hakkındaki çalışmalara daha fazla yer verilmesi ve bu sayede Otizm Spektrum Bozukluğu ile ilintili pek çok muğlak alanın billurlaştırılması ve bu alana ilişkin literatüre katkı sağlanması ise bu çalışmanın uzak erimli hedeflerindendir.

Bu tez çalışmasında bana bilgisiyle ve tecrübesiyle destek olan tez danışmanım sayın Prof. BEGÜM ÇELEBİOĞLU’na, bana piyanoyu çalmayı ilk kez öğreten ve sevdiren sayın Prof.Dr.MERAL YAPALI’ya, bana hep destek olan piyano öğretmenim sayın GÜLNARE SHEKİNSKAYA’ya, Tezli Yüksek Lisans Programında eğitim aldığım süre içinde piyano derslerinde bana aktardığı bilgilerle teknik ve müzikal açıdan çok büyük bir gelişme kaydetmemi sağlayan piyano öğretmenim sayın Prof. Dr. SİBEL ATAL DEVRİM’e, çocukluğumdan beri bana her anlamda destek olan, varlığıyla güç bulduğum, her anımda yanımda olduğunu

bildiğim değerli büyüğüm BEDRETTİN DALAN’a, beni her zaman destekleyen, her umutsuzluğa kapıldığımda elimden tutan aileme, Psikoloji Bölümü’nde okurken Antropoloji derslerinde öğretmenim olan ve engin bilgisini biz öğrencilerine aktaran Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü Uygarlık Tarihi Koordinatörü sayın Dr. FERZAN DURUL’a teşekkürü bir borç bilirim.

BAŞAK TATLI

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
RESİM LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM OTİZM

1.1. Otizm Nedir?	2
1.2. Otizmin Tarihçesi	4
1.3. Otizmin Nedenleri	8
1.3.1. Genetik	9
1.3.2. Psikojenik Teori	11
1.3.3. Davranışsal Teori.....	11
1.3.4. Organik Teori	12
1.3.5. Kavramsal Teori	13
1.4. Otizmin Belirtileri	14
1.5. Otizmlili Bireylerin Gelişimsel Özellikleri	16
1.5.1. Dil ve İletişim Özellikleri.....	16
1.5.2. Psikolojik Açıdan Gelişimsel Özellikleri	19
1.5.3. Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri.....	19
1.5.4. Zihinsel Gelişim Özellikleri	21
1.5.5. Motor Gelişim Özellikleri	22
1.6. Otizm Spektrum Bozukluğu ile Birlikte Yaşanan Sorunlar.....	23
1.6.1. Saldırganlık.....	24

1.6.2. Kendine Zarar Verme.....	24
1.6.3. Uyku Sorunları	25
1.6.4. Öfke Nöbeti	25
1.6.5. Duyusal Sorunlar	26
1.6.6. Cinsel Davranış Sorunları	26
1.6.7. Psikolojik-Psikiyatrik Sorunlar	26
1.7. Otizmlı Bireylerin Eğitim Süreçlerinde Kullanılan Öğretim Yöntemleri	28
1.7.1. Uygulamalı Davranış Analizi	28
1.7.2. TEACCH Programı	29
1.7.3. PECS Görsel İletişim Sistemi	31
1.7.4. Sosyal Öyküler	33
1.7.5. Duyu Bütünleme Terapisi	35
1.7.6. Montessori,Portage Eğitim Programları	36
1.7.7. Kolaylaştırılmış İletişim	38
1.7.8. İlişki Temelli Yöntemler	38

İKİNCİ BÖLÜM

MÜZİK

2.1. Müzik.....	40
2.2. Müzik Eğitimi	47
2.3. Müzik Eğitiminin Özel Eğitim Gereksinimli Bireylerde Kullanılması	51
2.4. Müzik Eğitiminin Otistik Çocuklara Etkisi	56
2.4.1. Otizmlı Çocuklarla Müziğin Bir Arada Kullanıldığı Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar.....	61
2.4.2. Otizmlı Çocuklarla Müziğin Bir Arada Kullanıldığı Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar.....	70
SONUÇ.....	74
KAYNAKÇA.....	76

RESİM LİSTESİ

Resim 1:	Doğu Batı Divanı Orkestrası.....	44
Resim 2:	Marakas.....	60
Resim 3:	Ksilofon.....	60

KISALTMALAR LİSTESİ

AS :	Asperger Sendromu
BPRS :	Brief Psychiatric Rating Scale (Kısa Psikiyatrik Değerlendirme Ölçeği)
CGI :	Clinical Global Impression (Klinik Global İzlenim Ölçeği)
CP :	Serebral Palsi
DSM :	The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Amerikan Psikiyatri Birliği'nin Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı)
IQ :	Intelligence Quality
MEB :	Milli Eğitim Bakanlığı
OÇEM :	Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi'
OSB :	Otizm Spektrum Bozukluğunu
PECS :	Picture Exchange Communication System (Resim Değiş Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi)
STEP :	Student with Autism Transitional Education Program
TEACCH :	Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped Children (Otistik ve Otistikle İlişkili İletişim Engelli Çocukların İyileştirilmesi ve Eğitimi)
UDA :	Uygulamalı Davranış Analizi
v.b. :	Ve benzeri

v.d. : Ve diğlereri
YGB : Yaygın Gelişimsel Bozukluk
YGB-BTA : Yaygın Gelişimsel Bozukluk-Başka Türli Adlandırılarnayan

GİRİŞ

Müzik yüzyıllardır insan hayatında etkili olmuş, toplumların kültürlerinin şekillenmesinde anahtar rol oynamış, birçok tedavi ve terapide kullanılmış, insan sağlığına olumlu etkileri defalarca ispatlanmış, insanlığın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Yüzyıllardır devam eden müzik ile terapi kavramı yıllar boyunca ciddi gelişimsel süreçlerden geçerek günümüzde varolan birçok hastalığın tedavisinde vazgeçilmez konuma gelmeyi başarmıştır.

Sözel ve davranışsal bir bozukluk olan Otizm Spektrum Bozukluğu, nöro-gelişimsel bir farklılıktır. Yapılan araştırmalar sonucunda genellikle 0-3 yaş döneminde karşılaşılan otizmde, çocukların sosyal çevreyle ilişkilerinin zayıf olduğu, göz teması kurmada güçlük çekme gibi iletişim sıkıntıları yaşamakta oldukları gözlemlenmiştir.

Belirli rahatsızlıkların müzik ile tedavi edilmesinin yanı sıra özel gereksinimli çocuk kategorisinde yer alan Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış çocukların müzik eğitimi alarak, hayata daha kolay adapte olabilmeleri, iletişim becerilerini geliştirebilmeleri ve daha iyi bir şekilde sosyalleşebilmeleri söz konusu olmuştur. Otizmlili çocuklara uygulanan müzik eğitimi ile ilgili detaylar, kullanılan öğretim yöntemleri ve müzik eğitiminin etkileri bu tezde incelenmiştir. Müziğin otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklar üzerindeki etkileri literatür taraması sonucunda ortaya konmuştur. Bu çalışmada müziğin otizmlili çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini göstermek ve bu çalışmanın müzik öğretmenlerine rehberlik etmesi amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OTİZM

1.1. Otizm Nedir ?

Otizm Spektrum Bozukluğunu (OSB), Amerikan Psikiyatri Birliği, oldukça net bir ifadeyle tanımlamıştır. Buna göre OSB:

“Toplumsal iletişim ve etkileşimde süregelen bozukluk, sınırlı, tekrarlayıcı davranış veya ilgiler ile karakterize yaşamın, erken gelişim döneminde ortaya çıkan nöro gelişimsel bir bozukluktur.” (Eyüpoğlu, 2019,7)

Tanımdan da anlaşılacağı üzere otizm, gelişimsel süreç içinde, bireyin iletişim becerilerinin gelişmesini engelleyen, özünde gelişimsel bir bozukluktur. (Taner, 2020, 5) Tam da bu noktada otizm, insanlarla ilişki kurmada zorluk çekme, konuşmanın iletişim aracı olarak kullanılmaması, öğrenme ve sosyal becerilerdeki sınırlılık gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. (Darıca vd. , 2017, s. 13)

Spektrum terimi ise OSB’li çocukların sahip olduğu becerilerin ve belirtilerin, bozukluk ya da yetersizlik seviyelerinin geniş aralığını belirtmek için kullanılmaktadır. (Akçin vd. , 2014, s. 62) OSB’li çocuklarda %70 oranında zeka geriliği görülürken, bu çocukların bozukluktan etkilenme derecelerine göre zeka bölümleri yüksek ve düşük fonksiyonlu olmak üzere 2 sınıfa ayrılmıştır. Bu bağlamda yüksek fonksiyonlular için puan aralığı 70-85 iken, düşük fonksiyonlular için bu aralıktan daha düşük olması gerekmektedir. (Senerman, 2019, s. 5)

Otizm spektrum bozukluğu; bebeklikten itibaren karşıdakinin yüzüne bakmada, ortak dikkat ve işaret etme davranışlarındaki yetersizlik ve isteksizlikle görünür hale gelmektedir. Yaşamın ilk 3 yılında ya da daha öncesinde ortaya çıkan, ciddi sosyal

etkileşim ve iletişim bozukluğunun yanında sosyal davranış, dil, algısal fonksiyonlar, tekrarlayan davranışlar ve ilgilerle kendini gösteren, yaşam boyu süren, yaşla ve olgunlaşma ile belirtilerin görünümünde ve şiddetinde bireyden bireye farklılık gösterebilen, hafiften ağıra kadar değişen çeşitli özellikleri olan gelişimsel nörobiyolojik bir bozukluktur. (Çolak, 2016, s. 22)

Kaymak'a göre (2020), kavram düzleminde Otizm spektrum bozukluğu tanımı, yapıldığı günden bugüne kadar değişikliğe uğramış olsa da, farklı kültürden, farklı ekonomik koşullardan gelen ve farklı zaman diliminde teşhis konulan OSB'li bireylerin, farklı uzmanlar tarafından değerlendirilmesi yapıldığında ortak davranış özellikleri gösterdikleri gözlemlenmiştir. (Kaymak, 2020, s. 164)

Buna göre OSB'li bireylerde ortak davranış özelliklerine bakıldığında; bu bireylerin duygu ve ilgilerini paylaşması, sosyal etkileşime girmesi neredeyse mümkün değildir. (Senerman, 2019, s. 6) Anlatılan ve söylenenlere karşı yüz ifadelerindeki donukluk, beden dillerini kullanmalarında yaşanan sıkıntılar, ortak davranışlara örnek olarak verilebilir. Bu gözlemlerden yola çıkarak Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış kişilerin toplumsal iletişim ve etkileşimlerinde zayıflık olduğu söylenmektedir.

Kanner'a göre (1943) otistik çocuklar, sözel ifadeleri aynı ses tonu ve vurgu ile tekrar ederken, dil gelişimine tezat olarak oldukça iyi bir belleğe sahiptirler. Darıca, Abidoğlu & Gümüşçü'ye göre bu çocuklar bazı hareketlere aşırı derecede bağlılık gösterirken, tekrarlama isteklerinde ısrarcıdırlar, insanlarla olan ilişkilerinde güçlük çekmektedirler ve aynı zamanda cansız nesne ve resimlere merak duymaktadırlar. (Darıca vd. , 2017, s. 17)

Özellikle yineleyici davranışlar ve kısıtlı ilgi alanları OSB'nin karakteristik özelliklerindendir. Örneğin dönen eşyalara karşı aşırı ilgi duyan OSB'li bir çocuk, dönen bir plağı saatlerce izlerken, aynı soruyu defalarca sorup, ısrarcı bir şekilde her seferinde aynı cevabı duymak ister. Yine aynı şekilde belli yemekleri yerken, aynı kıyafetleri giymeyi istemektedir. Ancak unutulmamalıdır ki bu aynılığı korumadaki ısrarcılıkları, otizmlili çocukların dil yetilerini, sosyal etkileşimlerini ve öğrenme süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. (Bodur & Soysal, 2004)

OSB'li çocukların tepkilerinde de dalgalanma yaşandığı söylenilmektedir. Bu noktada çok ciddi olan durumlarda hiç tepki vermezlerken, önemsiz ve ciddi

olmayan durumlarda da yüksek düzeyde tepki verebilmektedirler. Diğer taraftan ağrıya ve ısıya karşı çok duyarsız olup, sese ya da dokunma duyusuna karşı aşırı derecede hassasiyet gösterebilmektedirler. Mesela üzerlerine kaynar su döküldüğünde tepki vermezlerken, parmak ucuna kalem battığında ciddi derecede zarar görmüşçesine karşılık verebilirler. Genel olarak OSB’li çocuklar bütüne değil parçaya odaklanırlar, bu da onların detaycı yapılarının olduğunu göstermektedir. Örneğin oyuncak bir arabayla oynarken, o arabanın sadece tekeriyle ilgilenirler. (Senerman, 2019, s.7) Bu özellikleri, bilişsel ve/ veya toplumsal beceri sorunlarının temelini oluştururken (Küçük vd. , 2018, s. 236) akademik beceriyi kapsayan kavram gelişimini ve kavramları öğrenmeyi de olumsuz etkilemektedir. (Eren, 2012, s. 15) Bu noktada OSB’nin altında yatan temel sorun, sosyal etkileşim ve iletişim yetersizliği olsa da, sıklıkla görülen zihin yetersizliği de OSB’nin esas sorunları arasında görülmektedir.

1.2. Otizmin Tarihçesi

Otizm kelimesinin etimolojik temeline bakıldığında, bu kelimenin Yunancada kendilik anlamına gelen “autos” dan türediği söylenebilir. Her ne kadar günümüzdeki şekliyle kullanılmış olmasa da, ilk defa otizm terimini İsviçreli Psikiyatrist Eugen Bleuler kullanmıştır. Bleuler, 1908 yılında şizofreni hastalarının “*gerçeklikle bağlantısını koparıp içe kapanma*” belirtisini tanımlamak için “*otizm*” terimini kullanmıştır. (Eyüpoğlu, 2019, s. 7)

Diğer taraftan Otizm, Amerikalı psikiyatrist olan Kanner ile birlikte tıp edebiyatında kendine yer bulmuştur. 1943 yılında Kanner, normal gelişim gösterdiği kabul edilen, kendi hastası olan 11 çocuğun bazı özelliklerinin ve davranışlarının değişiklik gösterdiğini fark etmiş ve bu sebepten ötürü bu konu üzerinde detaylı bir araştırmaya başlamıştır. Bu 11 çocuğun 3 ortak özelliğinin olduğunu belirtmiştir. Kanner’a göre bu çocuklar sağlıklı, güzel ve zekidir. Kanner, bu çocukların kendilerine özgü, etkileyici ve insanı büyüleyen özellikleri olduğunu belirtmiştir. Bunların yanı sıra sembolleştirme, kavramları anlama güçlükleri ve soyutlamada zorluk yaşadıkları da

tespit edilmiştir. Daha sonra gözlemlediği çocuklarda ortaya çıkan bilişsel, iletişimsel ve duygusal bozukluklardan yola çıkarak çocuklardaki bu farklılığı “bebeklik otizmi”, “erken çocukluk otizmi” olarak adlandırmıştır. (Çolak, 2016, s. 25)

1944 yılında Avusturyalı Psikiyatrist Hans Asperger, Kanner’dan sonra 4 çocuğu “otistik psikopati” olarak nitelendirmiştir. Asperger de Kanner gibi “Otistik” terimini kullanmıştır. Bu çocukların dili kullanabilme seviyelerinin ortalama ya da yaşitlarından daha ileride olduğunu fakat motor becerilerinde, sosyal etkileşimde sıkıntılar yaşadıklarını, dar ilgi alanlarının olduğunu belirtmiştir. (Kaymak, 2020, s. 167)

Asperger, okul çağındaki ergen olan 4 çocuğu inceledikten sonra, bu çocukların empati eksikliğini, tek yönlü iletişimlerinin olduğunu, sosyal yetersizliklerinin çok ağır seviyede olduğunu, motor becerilerinde yetersizlik, bir konu üzerinde yoğunlaşmakta problem yaşadıklarını gözlemlemiştir. (Çolak, 2016, s. 25)

Asperger DSM 4 (Amerikan Psikiyatri Birliği’nin Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı’nın dördüncü baskısı) ile birlikte sınıflama sistemine “Asperger Bozukluğu” olarak girecek olan klinik tabloyu açıklamıştır. Asperger bu tabloda, dil becerisi erken dönemde normal olan ancak yaşitlarıyla sosyal ilişkilerinde zorluk yaşayan genellikle zeki fakat aynı zamanda ilgi alanları dar olan çocukları tanımlamıştır. (Eyüboğlu, 2019, s. 7)

1960 yılından sonra nörobiyolojik bir bozukluk olarak nitelendirilmeye başlanan otizmin, bir bozukluk adı altında sınıflandırma sistemine girebilmesi 21. yüzyılın son çeyreğini bulmuştur. Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychiatric Association) tarafından 1980 yılında yayınlanan DSM III ile “infantil otizm” terimi ilk kez yer almıştır. (Eyüboğlu, 2019, s. 8)

DSM III’ün sadece çok küçük yaşta olan, çok yoğun davranış bozukluğu göstermesi beklenen otizmlili çocuklara uygulanabiliyor olması ve otizmin bazı bireylerde daha ileri yaşlarda da ortaya çıkması ile alakalı olarak da DSM III’ün uygulanması konusunda büyük sıkıntıların görülmesi nedeniyle, bu tür eksiklikleri düzeltmek ve ortaya çıkabilecek problemleri en aza indirmek amacıyla DSM-III-R ölçütü

geliştirilmiştir (Darıca vd. , 2017, s. 20) ve 1987 yılında DSM-III-R (Revised) gözden geçirilmiş ve yayımlanmıştır. Buna göre tanı ölçütleri genişletilmiş ve “bebeklik otizmi” terimi yerine “otistik bozukluk” terimi kullanılmıştır. 1949 yılında Rank tarafından tanımlanan “Atipik Otizm” terimi, normal şekilde gelişimsel özellikler gösteren bireylerle karıştırılabilir düşüncesiyle “Başka Türlü Adlandırılamayan” olarak değiştirilmiştir. (Çolak, 2016, s. 25)

“1994 yılında, Amerikan Psikiyatri Birliği’nin Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı’nın dördüncü baskısında (DSM-IV) Yaygın Gelişimsel Bozukluk (YGB) kısmında Otizm ile ilişkili klinik durumları Çocukluk Otizmi, Asperger Sendromu (AS), Yaygın Gelişimsel Bozukluk-Başka Türlü Adlandırılamayan (YGB-BTA), Rett Bozukluğu ve Çocuk Çağı Dezintegratif Bozukluğu şeklinde sınıflamıştır. Tanı konan çocuklar tipik olarak üç alanda eksiklikler göstermiştir: Sosyal etkileşim, iletişim ve tekrarlanan kısıtlı davranışlar.” (Kadak & Meral, 2019, s. 5)

Tanılama sisteminde büyük değişiklik 2013 yılında yayınlanan ve en son sınıflama sistemi olarak kabul edilen DSM 5 ile yapılmıştır. DSM 5’in önceki iki baskısından farklı olarak, “Yaygın Gelişimsel Bozukluklar” terimi yerini “Otizm Spektrum Bozukluğu”na bırakmıştır. Ayrıca DSM 4’te tanımlanan Yaygın Gelişimsel Bozukluklar başlığı altındaki Rett Bozukluğu bu grubun dışına çıkarılmış, DSM 5’te diğer dört bozukluğa yer verilmemiş, bütün bu bozuklukları içine alarak Otizm Spektrum Bozukluğu güncel, günümüzdeki sınıflandırma sistemine girmiştir. Otizm belirtileri DSM 5 ile birlikte önemli bir değişikliğe uğrayıp üçten ikiye indirgenmiştir. Bu belirtiler şu şekilde sınıflandırılmıştır;

- Sosyal-iletişim alanlarında belirgin yetersizlik
- Sınırlı,tekrarlayıcı davranış ve ilgi alanları (Eyüpoğlu, 2019, s. 8)

DSM-V tanı ölçütleri şu şekilde maddelenmiştir: (APA, 2013, s. 88)

“A. Geçmişte veya şimdi farklı şekillerde görülen toplumsal iletişim ve etkileşimde istikrarlı bir yetersizliğe sebebiyet vermesi

1. Sosyal-Duygusal etkileşimdeki yetersizlik. (Toplumda alışılmışın dışında, olağan dışı davranış sergileme, karşılıklı diyalog kurmada güçlük, duygu-durumlarını paylaşmada yetersizlik, sosyal etkileşimde iletişim eksikliği, sorulan sorulara cevap vermemek)

2. Sosyal etkileşim için kullanılan sözel olmayan iletişimsel davranışlarda yetersizlik (Sözel ve sözel olmayan iletişim davranışlarındaki sınırlılık, farklı bir şekilde kurulan göz kontağı, beden dilini ve/veya jestleri anlamakta yetersizlik, beden dilinde ve yüz ifadesinde belirgin eksiklikler)

3. İlişkileri devam ettirmede, iyileştirme ve algılamakta güçlük (toplumsal ortama göre uygunsuz davranışta bulunma, arkadaş edinememe, hayali oyun oynayamama)
Şu anki şiddeti: Şiddeti; sosyal iletişimsel alanda yetersizlikler ve kısıtlı, tekrarlayıcı davranışlara göre belirlenir.

B. Aşağıdaki maddelerden en az ikisinin olması ile kendini belli eden, günümüzde veya geçmişte sınırlı, tekrarlayıcı davranışlar, ilgiler veya etkinlikler

1. Basmakalıp veya tekrarlayıcı motor hareketler, konuşma veya nesne kullanımı (Basit motor stereotipler, oyuncakları çevirme, dizme, düzenleme, kendine özgü cümleler, ekolali)

2. Aynılıkta ısrarcı olma, rutin davranışlara sıkı sıkıya bağlı olma ve ritüelleşmiş sözel ve sözel olmayan davranışlarda bulunma, (önemli olmayan değişimlerde aşırı endişe, her gün aynı yoldan gitmesi veya her gün aynı kıyafeti giymesi, ritüelleşmiş selamlaşma)

3. Yoğunluk ve/veya konu açısından alışılmedik sınırlı, sabitleşmiş ilgi alanları (sıradışı nesnelere anormal aşırı bağlılık, aşırı tekrarlayıcı veya sınırlı ilgiler)

4. Duyusal olarak aşırı ya da az duyarlılık veya uyaran etkenlerin duyusal boyutuna aşırı ilgi (acıya veya sıcaklığa karşı fazlasıyla duyarsız olmak, belirli seslere veya bazı dokunuşlara karşı beklenmedik aşırı tepki, ışık veya harekete fazlasıyla odaklanmak)

Şu anki şiddeti: Şiddeti; sosyal iletişimsel alandaki yetersizlikler ve kısıtlı, tekrarlayıcı davranışlara göre belirlenir.

- C. Erken gelişim dönemlerinde belirtiler ortaya çıkmış olmalı (Toplumsal açıdan beklenti sınırlarının aşılmasına kadar fark edilmemiş veya daha sonra hayatın öğrettiği yollarla kamufle etmiş olabilir.)
- D. Belirtiler sosyal, mesleki ve başka önemli alanlarda klinik anlamda anlamlı düzeyde bozukluğa sebebiyet vermelidir.
- E. Bu bozukluğun sebebi zihinsel yetersizlik veya genel gelişimsel gerilikten kaynaklı olmamalıdır. Gerçi OSB ile zihinsel yetersizlik genellikle bir arada tanımlanır fakat bu tanımların konabilmesi için sosyal iletişimsel düzeyin genel gelişiminden daha düşük seviyede olması gerekir.”

1.3. Otizm Nedenleri

Çocuk gelişimi ile alakalı çok sayıda araştırmalar yapıldı ve nedenlerine ulaşılmış fakat OSB'nin nedenleri ile ilgili kesin bulgular hâlâ literatüre girmemiştir. (Ergün, 2019, s. 15.) Tıp ve eğitim dünyası çok uzun yıllardır otizmin nedenleri hakkında sorular sorup, bu sorular doğrultusunda araştırmalar yapmıştır. Birkaç yıl önce bu soruya “kesin bir bilgi yoktur” vb. cevaplar verilirken, günümüzde nörobiyolojik, nöropsikolojik, nöroanatomik, nöropsikiyatrik, nörokimyasal gibi alanlarda yapılan araştırmalar pek çok sonuç vermektedir. (Köse vd. , 2012, s. 103-115) Senerman'a göre araştırmalar sonucunda elde edilen bu cevaplardan yola çıkarak, OSB'de tek bir tip olmadığı ve OSB'nin tek bir nedenden kaynaklanmadığı söylenebilir. Birçok faktörle beraber olduğu varsayılan OSB'nin kalıtım ve çevre faktörlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. (Senerman, 2019, s. 16)

Kanner psikanalitik yaklaşımdan etkilenecek OSB'li bireylere sahip annelerin çocuklarının duygusal gelişimlerine karşı duyarsız olduklarını belirtip bu anneleri “buzdolabı anne” şeklinde adlandırmıştır. Fakat sonraları otizmin nöro gelişimsel bir bozukluk olduğu düşünülmüş ve buzdolabı anne görüşünü kabul etmeyen çok sayıda çalışma yapılmıştır. (Çolak, 2016, s. 39)

1964 yılında Bernard Rimland beyin gelişiminde bozulma olarak tanımladığı otizmi, günümüzdeki nedenlerine benzer bir bakış açısı ile sunmuştur. Günümüzde

OSB'nin genetik ve çevresel faktörler sonucu ortaya çıktığı düşünülmektedir.(Eyüpoğlu, 2019, s. 33)

OSB'nin nedenlerini bulmak için araştırmacılar ulusal ve uluslararası çalışmalar yapmaktadır. Bulunan ve öğrenilen her bir bilgi OSB'li çocuklara tedavileri ve eğitim hizmetleri açısından oldukça faydalı olacaktır. (Çolak, 2016, s.33)

Otizmin nedenlerini kavramak, OSB'yi daha derinlemesine incelemek ve otizmin doğasını daha kolay anlaşılır bir hale getirebilmek için ortaya çıkmış teorileri de göz önünde bulundurmakta yarar olacaktır.

1.3.1. Genetik

OSB tanısında genetik araştırmaları ve yapılmış çalışmaları desteklemek için, ikizler üzerinde yapılan bir araştırmaya, genetik mutasyonlar ile beyin yapısını araştıran bilimsel çalışmalara yer verilmiştir. Yapılan bu araştırmalar OSB'nin nedenlerindeki genetik faktörler üzerinde önemli ölçüde rol oynamıştır.

Şener'e göre son dönemde otizm ile ilgili araştırmaların ağırlıklı olarak genetik, beyin işlevleri, nörokimyasal ve immünolojik etkiler üzerine yapıldıkları gözlemlenmiştir. (Şener & Özkul, 2013, s. 88)

OSB'nin nedenlerinde genetiğin önemli derecede rol oynadığını savunan araştırmacıların bu konudaki ilk kanıtları ikiz çocuklar ve aileleri üzerinde yapılan çalışmalardır. OSB'li bireylerin genetik çalışmalarında, çift yumurta ikizlerine nazaran tek yumurta ikizlerinde OSB görülme yüzdesi daha yüksektir yani tek yumurta ikizlerinden biri OSB tanısı alırsa diğlerinin de tanı alma olasılığı %60-90 daha fazladır. (Kaymak, 2020, s. 181)

Eyüpoğlu'na göre bir ailede OSB tanısı almış çocuktan sonra doğacak olan çocuk için OSB riski %5,6 civarındadır ve bu da genel popülasyona bakıldığında OSB riskinin oldukça arttığını göstermektedir. (Eyüpoğlu, 2019, s. 33)

Kızlara oranla erkeklerde görülme olasılığı 4-5 kez daha sıktır. Bu da genetik kökenli olduğunu gösteren kanıtlardan bir tanesidir. (Kaymak , 2020, s. 182)

“Ayrıca kromozom bozukluklarının incelenmesi, OSB ve kromozom yapıları arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar ve genetik bağlantı analiz çalışmaları sonucunda OSB’ye neden olan pek çok genetik hastalık belirlenmiştir. OSB’ye özgü klinik belirtiler, başka birçok nörolojik ,genetik ve metabolik hastalıkta da görülür. OSB olan çocukların en az %10’unda Tuberoz Skleroz(beyinde, deride ve bazı başka dokularda tümoral lezyonlar ve nöbetlerle seyreden genetik bir hastalık), Frajil X(Frajil X Sendromu, zeka geriliğinin ve öğrenme güçlüklerinin en sık kalıtsal sebebi), Rett sendromu(beyinsel gelişim bozuklukları arasında olan ve halk arasında genellikle otizm ya da down sendromu ile karıştırılan ve neredeyse sadece kızlarda görülen bir hastalık) ve Down sendromu (Down sendromu bebekteki 21. kromozom çiftinde fazladan bir kromozom bulunması nedeniyle ortaya çıkan bir durum) tanısına rastlanırken ,Tuberoz Sklerozlu çocukların %44’ünde,Frajil X hastalığı olan çocukların %12-21’inde OSB belirtilerine rastlanılmıştır.” (Kaymak, 2020, s. 182)

1.3.2. Psikojenik Teori

Darıca, Abidoğlu & Gümüşçü'ye göre bazı araştırmacılar duygusal etkenlerin ve yetiştirme biçiminin, otistik çocukların içe kapanık olmalarının ve sosyal olmayan davranışlar sergilemelerinin esas sebepleri olduklarını öne sürmektedirler. (Darıca vd., 2017, s. 26) Otizmli çocuklar anne babayla bağ kuramaz ve hem aileyle hem de başka kişilerle bağlanma geliştiremezler. (Bodur & Soysal, 2004, s. 394) Psikojenik teoriye göre annenin çocuğuna karşı soğuk, mesafeli olmasına karşılık çocuk tepki olarak psikojenik geri çekilme yaşamaktadır. (Altın, 2020, s. 24)

1950 ve 1960'lı yılları kapsayan bu görüş, otistik özellikler gösteren bu çocukların genellikle annelerinin soğuk, reddedici ve çocuklarıyla iletişim kuramayan özellikte anneler olduğunu belirtmektedir. 1954 yılında Kanner, otistik çocukların anne-babalarıyla yaptığı çalışmada, ailelerin zeka kapasitelerinin ileri seviyede olduğunu ve özellikle babalarının almış olduğu eğitimin üst düzey olduğunu ve meslek alanlarında uzman olduklarını belirtmiştir. Bu ailelerin duygu yönünden oldukça zayıf, obsesif, çocuklarıyla duygusal bağ kuramayan bireyler olduğunu belirtmiştir. Üstelik bu bireylerde psikolojik rahatsızlığa çok az rastlanmıştır. (Darıca vd. , 2017, s. 27) Nobel ödüllü biyolog Nikolaas Tinbergen çocuğun yaşadığı erken dönem duygusal travmalarının sonucunda anneye bağlanmada problem yaşadığını, bu durumun da OSB'ye sebebiyet verdiğini öne sürmüştür. Bu ve bu gibi yaklaşımlar OSB'nin tedavisinde ve ortaya çıkarılmasında uzun süre etkili olmuştur. (Kaymak, 2020, s. 180-181)

1.3.3. Davranışsal Teori

Yavuz'a göre, davranışsal teori savunucuları, otizmin ödül ve ceza yöntemi ile pekiştirildiğini ve otizmli çocukların davranışlarının tesadüfen bulunduğu çevre ile ilişki içerisinde oluştuğunu savunmaktadır. (Yavuz, 2008, s. 7) Bu teorinin öğrenilmiş davranış bütününde olduğunu söylemek mümkündür.

“Bu görüşe göre; otizm, çocuğun içinde bulunduğu ortamda, çevresiyle ilişki kurma yoluyla öğrendiği, birtakım atipik ve özel davranışlar bütünüdür. Davranışsal teori; otizmi anne-baba-çocuk ilişkisini sınırlamaksızın, psikojenik teoriden daha geniş kapsamlı olarak ele almaktadır. Ancak bunu daha çok ortamın, gelişmekte olan çocuğa sağladığı olumlu ya da olumsuz sonuçları açısından değerlendirmektedir. Otistik çocukların ortaya koydukları birçok davranış, bu teoriye göre öğrenilmiş davranışlardır. Ancak bu davranışların çevreyle ilgisi, çoğu otistik çocuğun vak’a hikayesinde yoktur. Bu vak’a hikayelerinin incelenmesinde; aile-çocuk ilişkisinin gözlenmesi ve otistik davranışın ne kadar erken ortaya çıktığının belirlenmesiyle birlikte, otistik çocuğun çevresinden aldığı uyarıların şeklinin ve karşılaştıkları olayların, normal çocukların karşılaştıkları olaylardan çok farklı olmamasına karşın, bu olaylara verdikleri tepkilerin normal çocuklardan çok daha farklı olduğunu öne süren ayrı bir görüş ortaya çıkmaktadır. Genelde bu görüşü savunan teoristler, otistik çocuğun kendi kendine doğal olarak normal çevreden bazı bilgi ve becerileri öğrenmesini olanaksız kılan, özüre bağlı bir yetersizliğin söz konusu olduğunu ileri sürmektedir.” (Darıca vd. , 2017, s. 28)

1.3.4. Organik Teori

İlk defa 1960’lı yıllarda ortaya çıkan organik teori günümüzde halen geçerliliğini sürdürmektedir. Organik teori normal olmayan davranışların beyindeki bir problemten kaynaklı olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Son 10-15 yıldır, otizmin olası nedenleri içerisinde biyolojik bir kaynağının olduğu, aynı zamanda beyindeki yapısal anormalliklerin de nedenleri içerisinde yer aldığı kabul edilmektedir. Bu konuyla alakalı yapılan araştırmalarda, beyincik gelişimiyle ilgili bir bozukluk olduğu vurgulanmakta ve teknolojinin ilerlemesiyle beraber gelecekte beyin yapısının daha ayrıntılı bir şekilde inceleneceği ileri sürülmektedir. (Darıca vd. , 2017, s. 28-29)

OSB’li bireylerin beyin anatomilerinin de araştırmalarda önemli bir yer tuttuğunu belirtmek gerekmektedir. OSB’li bireylerin beyin yapısının farklı olduğu gözlemlenmiştir. Beyinde meydana gelen gelişim bozukluğu ile alakalı olan bağlantıların üzerinde durulmuş ve aynı zamanda beyindeki uyarıcı sistem ile yatıştırıcı sistem arasında bir denge bozukluğu olduğu gözlemlenmiştir. Bazı OSB’li çocukların beyin yapılarının normalden büyük olduğu belirlenmiş olup büyük yaşta

olanlarda bu durum görülmemiştir. Beyin büyümesi en sık frontal lob,temporal lob ve amigdalada görülmektedir. (Senerman, 2019, s. 18)

Otizmin, beynin birkaç fonksiyonunu organik sebeplere bağlı olarak yerine getirememesi sonucu ortaya çıktığını savunan organik teori günümüzde en çok benimsenen teoriler arasındadır. Bu teori otistik çocuğun yetersiz olduğu; öğrenme, dikkat ve algı süreçleri ile ilgili alanları kapsamaktadır. Bunlarla beraber bu görüş, otistik çocuğun sahip olduğu çeşitli fiziksel ve biyokimyasal farklılıklara vurgu yapan verilerle de doğrulanmaktadır. (Darıca vd. , 2017, s. 28-29)

Doğum öncesi ve sonrası biyolojik yönden yeterince gelişememe ve özellikle anne karnındaki ilk üç ayda olumsuz etkilere maruz kalma durumu da otizme etken olabilmektedir. Yapılan çalışmalar sonuçların çok net olmamasıyla beraber otizmde genetik faktörlerin etkili olduğunu belirtmektedir. Biyolojik faktörlerin yanında genetik faktörlerin de otizme neden olan sebepler arasında olup otizmin oluşumunda ikisinin beraber rol oynadığı yaygın kanılardandır.(Yavuz, 2008, s. 7)

1.3.5. Kavramsal Teori

Frith'in teorisine göre, otizmlı çocuklarda çevreyi anlama açısından zihinsel eksiklik görülmektedir. Altın'a göre OSB'li çocuklar, normal çocuklardan farklı olarak durumların detayı üzerinde daha fazla durmaktadırlar ve bu nedenle bütünü algılamak konusunda zorluk yaşamaktadırlar. Bu özelliklere sahip olmaları onların hem güçlü hem de yetersiz görülen yönleri şeklinde yorumlanabilir.(Altın, 2020, s. 26)

Normal çocuklar yaratıcılık, taklit etme, hayal gücüne dayalı oyunlar oynayabilme becerilerine sahipken,bu çocukların aksine otistik çocukların iç ve dış dünyadaki olaylar arasında ilişki kurabilme ve tahmin yapabilme becerilerinin zayıf olduğu görülmektedir. Bu durum nedeniyle diğer insanların inançları,istekleri ve eğilimleri olabileceğini anlamakta güçlük çeken otizmlı bireylerin böyle bir bilgi dağarcığı

olmaksızın da sosyal ilişkilerini geliştirmeleri oldukça güç olmaktadır. (Darıca vd. , 2017, s. 30)

Sonuç olarak, OSB ile alakalı olarak bilinmeyenlerin bilinenlerden daha fazla olduklarının düşünülmesi nedeniyle, hem tıp dünyası, hem de psikiyatristler ve eğitimciler OSB'nin nedenleri, erken tanı, erken müdahale süreçleri üzerindeki araştırmalarına yoğun bir şekilde, hızla devam etmektedirler. Tüm bunlarla beraber yapılan küçük planlamalar birçok ailenin hayatına dokunmakta yarar sağlayabilir. Kaymak'a göre nitelikli ebeveyn-çocuk etkileşiminin, erken müdahalenin, OSB işaretlerini beklemeksizin bir anne-babaya öğretilmesi gerekmektedir. (Kaymak, 2020, s. 184) Yukarıda otizmin nedenleri ile ilgili teorilerden bahsedilmiştir. Fakat bu teoriler şu an için tek başlarına yeterli değildir. Bu konu üzerinde yapılan çalışmaların artması ve bu konu hakkında daha fazla veri toplanması gerekmektedir.

1.4. Otizmin Belirtileri

Günümüzde OSB'nin bebeğin anne karnında geçirdiği zamandan itibaren başladığı düşünülse de doğum sonrasında ilk iki yıl içinde ve hatta sözel ve sosyal iletişimlerinin zayıflığından kaynaklı 2 ,3 yaş dönemlerinde teşhis konabilmesi mümkündür. (Çolak, 2016,s. 43)

“OSB'nin en temel belirtileri;toplumsal etkileşimde ve iletişimde yetersizlikler ile davranış,ilgi ve etkinliklerde sınırlı, basmakalıp ve yineleyici örüntülerle ,toplumsal etkileşim, iletişimde kullanılan dil ya da sembolik/imgesel oyun becerilerinin en az birinde 3 yaşından önce gecikmelerin ya da olağandışı bir işlevselliğin olması ile çeşitli takıntılarla kendini göstermektedir. “ (Çolak, 2016, s. 41)

Doğumdan hemen sonra 12-18. aylar arasında ortaya çıkan belirtileri dikkate almak, OSB'nin erken tanınması ve erken müdahalenin yapılabilmesi açısından önemlidir. Anne-babalar ya da kısa süreli muayene sırasında hemşire, doktor gibi sağlık personeli tarafından bu belirtiler fark edilebilir. (Sayan & Durat, 2007, s. 105-113)

Erken belirtilerde motor becerileri taklit etmede eksiklik, uzun süreli görsel dikkat eksikliği, sosyal gülümsemenin olmaması, ortak dikkat eksikliği, ortamdaki bir nesneye sabitlenme gibi özellikler gözlenmektedir.(Korkmaz, 2010, s.37-44)

Otistik bebekler genellikle iyi huylu ve ağlamaları nadir görülen bebekler olarak tanımlanıyor olmalarına karşın (Bodur, Soysal, 2004, 304) bir bebek sessiz ve sakin ise, çok seyrek ağlıyorsa, uzun süreli göz kontağı kuramıyorsa, konuşması gecikmişse ,bu noktada bu beceriler ve davranışlar dikkat edilmesi gereken ilk belirtilerdir. (Çolak, 2016, s. 43-44)

Sağlıklı gelişim gösteren bebekler 6.aydan itibaren ismine tepki verir fakat bir bebek 9 - 12 ay aralığında ve ismiyle seslenildiğinde bakmıyorsa, 12.ay itibariyle el-kol-baş hareketleri olmuyorsa,örneğin eliyle bay bay yapamama,16.aydan itibaren tek sözcük, 24.aya geldiğinde iki sözcüklü tümceleri kullanamıyorsa bunlar erken tanı belirtileri içinde görülmektedir. (Bodur& Soysal, 2004, s. 397)

Bir bebek dünyaya geldikten üç ay sonra kendisiyle konuşan, gülümseyen kişiyle göz kontağı kurmaya başlar. Tek başına yeterli bir belirti olmasa da belirleyici özelliklerden bir tanesi de göz kontağı kuramamaktır.

Otizmde en çok rastlanan belirti yönerge alma, uygulama becerisindeki zayıflıktır. Otizmde tekrarlayıcı hareketler; mesela kendi etrafında dönme, ileri geri sallanma, ellerini kuş gibi çırpma gibi hareketler görülebilir. Bu hareketler normal gelişim gösteren bazı çocuklarda da gözlemlenebilir fakat otizmdeki farkı çocuğun aynı zamanda anlamsız sesler çıkarıp çığlık da atabilmesidir. Tekrarlayıcı-stereotipik hareketler de dikkat edilmesi gereken belirtilerdendir. Dönen ve ışıklı nesnelere ilgi duyarlar. Otizmlı çocukta görülen diğer önemli farklılık da ekolalidir. Ekolali tekrarlı konuşma anlamına gelir. Örneğin; sorduğunuz soruyu aynen tekrarlayarak karşılık verir. (Ergün, 2019, s. 35-47)

Sağlıklı bir bebeğin gelişiminin nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak anne ve babanın son derece kapsamlı bir şekilde bilgilendirilmeleri gerekmektedir çünkü otizmde erken tanının ve müdahalenin otizmlı çocukların gelişimi üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Bodur & Soysal'a göre otizmin erken tanımlanması, otizmlı çocuğun eğitim planının daha erken oluşturulmasını, ailelerin de bu konuda eğitim almalarını , uzmanlara destek vermelerini sağlayacak ve böylece ailelerin de stresle ve sıkıntıyla baş edebilmeleri kolaylaşacaktır.(Bodur & Soysal, 2004, s. 396)

1.5. Otizmlı Bireylerin Gelişimsel Özellikleri

OSB'li bireylerin yaşadıkları problemler toplum içerisindeki yaşamsal uyumları geliştirilerek aza indirgenebilirler ve aynı zamanda bu bireylere kendi hayatlarını başkalarına ihtiyaç duymadan idare edebilme becerileri de kazandırılabilir. Dil gelişimi yeterli olmayan bir otizmlı çocuğa konuşma eğitimi veya terapisi fayda sağlayabilmektedir. Otistik bireylerin sosyal becerilerini müzik, spor, sanat gibi sosyal faaliyetler ile geliştirme girişiminde bulunmak onların hayatlarının geri kalanında birbirleriyle olan etkileşimlerini artıracaktır. Böylece kendilerini sosyal ortama, hem aileye hem de topluma adapte edip, kendi rollerini yerine getirebilen bireyler olacaklardır.

1.5.1. Dil ve İletişim Özellikleri

Normal gelişim sergileyen çocuklarda olduğu gibi dil, otizmlı bireylerde de erken çocukluk döneminde gelişmeye başlayan bir gelişim alanıdır. OSB'li bireyler dilin gelişimsel ve kullanım seyri açılarından sıkıntı yaşamaktadırlar. (Landa, 2007, s. 80-89)

Otizmlı çocuklarda %40 oranında konuşma becerisi gelişmemektedir. Konuşmada biraz ilerleme olsa dahi, dili fonksiyonel olarak kullandıkları söylenemez. Bazı otizmlı çocuklar 0-2 yaş döneminde tamamen sessiz kalırken, bazıları ise yaşlıları gibi biraz da olsa birkaç kelime öğrenebilmektedir. Otizmlı çocukların bazıları ise

ergenlik döneminde konuşmaya başlar. Bu sebepten ötürü otizmde dil gelişimine dair kesin sonuçlara ulaşmak doğru olmayabilir. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 15)

İnsanlar için birbirini anlamamanın yapı taşı olması açısından iletişim becerileri önemliyken, otistik çocuklar için daha da büyük önem taşımaktadır. Çünkü iletişim becerilerinde sıkıntı yaşamak, genel gelişim ve psikolojik gelişim açısından önemli ölçüde tehlike yaratabilir. (Yavuz, 2008, s. 12)

OSB’li bireylerin sosyal iletişim eksikliklerini; sözel iletişim becerileri ve sözel olmayan iletişim becerileri olarak iki başlık altında toplayabiliriz. (Akçamuş, 2016, s. 165) Özlü Fazlıoğlu’na göre OSB’li bireyler sözel iletişimi kendileri başlatmakla ve sürdürmekle ilgili olarak ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar ve ses tonlarının hızını, vurgusunu, ritmini ayarlayamayıp tekdüze konuşup, düz bir cümleyi soru işaretiyle bitirmektedirler. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 16)

Sözel olmayan sosyal iletişim becerilerine örnek olarak göz kontağı kurma, adını seslenince tepki verme, ortak dikkat, motor becerileri, oyunlara katılıp sesleri kullanma, taklit etme vb. sıralanabilir. (Koçarlan, 2019, s. 11)

OSB’li bireyler göz kontağı kuramazlar ve göz kontağı kurmaktan kaçınırlar. (Taner, 2020, s. 11) Bu durum da onların iletişim eksikliğine sebebiyet vermektedir. Otizmlili bireyler, erken çocukluk dönemi itibari ile taklit becerilerinde sınırlılığa sahiptirler. (Töret , 2020, s. 212) Taklit; başkalarını gözlemleyerek ve dinleyerek, başkalarının hareketlerinin farkında olarak ve bu farkına vardığımız hareketlerin, eylemlerin, yeniden üretilme yeterliliğine sahip olarak uygulanan bir sosyal öğrenme aracıdır. Taklit becerileri geliştirilmesi gereken önemli becerilerden biridir çünkü otizmlili bireyler taklit becerilerinin gelişiminde yetersizlik yaşamaktadırlar. Otizmlili çocuklarda taklit becerileri ile dil ve iletişim becerileri arasında ilişki olduğu bilinmektedir. Taklidin aynı zamanda dil becerileri, ortak dikkat becerileri ve oyun becerileri ile bağlantılı olduğu gözlemlenmiştir. (Töret & Özmen, 2016, s. 378) Ortak dikkat “bir çocuğun bir nesne, bir kişi veya bir olay üzerine ortak etkileşimde olması ve aynı zamanda bu ortak etkileşime odaklanması” olarak ifade edilmektedir.

(Töret, 2020, s. 211) Başka bir ifadeyle ortak dikkat aynı anda ortak bir uyarana iki veya daha fazla kişinin aynı anda odaklanmasıdır.

Başlama ve yanıtlama olarak iki ortak dikkat türü vardır. Yetişkinin gösterdiği ya da baktığı yere bakmak ortak dikkati yanıtlaması, ortak odağı paylaşmak amacıyla karşısındakinin bakış yönünü veya jestlerini izlemesidir. Bebeğin çevresindekilerin dikkatini kendisine veya nesnelere yönlendirmek amacıyla bakışlarını veya jestlerini kullanmasıdır. Otizmli bireylerin başlama ve yanıtlama becerilerinde sınırlılıkların gözlemlenmesi, yanıtlamaya kıyasla, başlatmada daha yoğun sıkıntılar yaşamaları, erken dönemden itibaren yetişkinliğe kadar yoğun güçlükler yaşamaları ortak dikkat özelliklerindendir. Deneyimlerin başkalarıyla paylaşılması için kurulan göz kontağında, jestlerin kullanılmasında, bakışın yönünü değiştirmede sıkıntıların yaşandığı gözlemlenmiştir. (Akçamuş, 2016, s. 172)

Oyun ise oyunu oynayan kişi için eğlenceli ve keyif vericidir. Oyun çocukların bilişsel, sosyal, fiziksel ve duygusal gelişimlerine olumlu katkılar sağlamaktadır. Oyun çocuğun kendini ifade etmesine ve oyun oynama sayesinde yorumlama yapabilmesine etki etmektedir. Bütün bunlara dayanarak oyun aynı zamanda çocukların dünya ile alakalı bildiklerini gösterme yoludur. OSB olan bir çocuk oyuncakları amacına uygun kullanamaz, oyuncaklarla az etkileşime girer, oyunda oynadığı oyuncağının belirli bir yerine fazlasıyla odaklanır ve sadece orayla aşırı ilgilenebilir. Sonuç olarak otizmli çocuklar küçük yaştan itibaren oyun becerilerinde sınırlılık yaşamakta olup bu yaşanan sınırlılıkların dil gelişiminde önemli bir rolü vardır. (Akçamuş, 2016, s. 170-171-172) Otizmli bireylerin oyun becerisinde gösterdikleri yetersizlik normal gelişim gösteren bireylere kıyasla ayırt edici bir özellik sağlamaktadır. (Töret , 2020, s. 215)

Dilin işlevsel kullanımı sözel iletişim becerileri olarak düşünülmektedir. İsteklerini belli etme, kurallı cümle kurabilme, yönergeleri yerine getirme, sorulan sorulara cevap verme, sohbet başlatıp, bu sohbeti sürdürme sözel iletişim becerileri arasındadır. (Koçarslan, 2019, s. 11)

OSB’li bireylerde sözel dil becerileri, sözel olmayan dil becerilerinden daha geride ve zayıftır. Otistik çocuklar soyut sözcükler ve karmaşık cümleleri anlamada güçlük çekmektedirler. Tek sözcüklü basit cümleleri daha iyi ve kolay anlamaktadırlar. Başkalarının yorumlarına karşılık vermekte, bu yorumları genişletmekte önemli ölçüde sıkıntılara rastlanmaktadır. Esprileri ve mecaz kullanımları anlamakta güçlük çekmektedirler. (Yavuz, 2008, s. 13)

Otistik çocuklar dil bilgisi kurallarını öğrenmede zorluk yaşayabilmektedirler. Zamirleri kullanırken, örneğin kendilerinden bahsederken, üçüncü tekil şahısmış gibi(su istiyor) kelimeler kullanabilmektedirler. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 16)

1.5.2. Psikolojik Açıdan Gelişimsel Özellikleri

Otistik çocukların sosyal iletişim alanında zayıf olmaları, onların duygu, düşünce ve isteklerini ifade etmelerinde de güçlük yaşıyor olmaları anlamına gelir. Kendini rahatça ifade edememe sonucunda, psikolojik yönden olumsuz etkilendikleri söylenebilir. Bu sebepten ötürü de problemleri davranışlar sergileyebilirler. Birçok farklı alanda yeterli derecede beceriye sahip olamamaları özgüven duygularının da gelişimini etkilemektedir. Sosyal anlamda gelişmeyen çocuk psikolojik açıdan da gelişim sağlayamamaktadır. (Berrakçay, 2008, s. 10)

1.5.3. Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

Sosyal iletişim ve etkileşim becerilerinde farklı olan OSB’li bireyler, sosyal-duygusal gelişimlerinde ciddi zorluklar yaşamaktadırlar. Otizmin ilk belirtilerinde sosyal gelişimle ilgili gözlemlenen zayıflıklar, ilk göze çarpanlar arasındadır. Özellikle 12. aydan sonra çocuklardan beklenen sosyal-duygusal gelişimle alakalı birçok beceriyi otizmli bir çocuk ya az göstermekte veya hiç göstermemektedir.

Sosyal gelişim eksikliklerini şu şekilde sayabilmek mümkündür: (Ergün, 2019, s. 33)

- Ebeveynlerinin bir ortamdan çıktığını fark edememe
- Yalnız kalma isteği
- Yaşlılarıyla beraber oyun oynayamama
- Kurulu bir oyuna dahil olamama
- Sohbeti sürdürememe
- Kendisine verilen yönergeleri yerine getirememe

OSB'li bireyler iletişimde oldukları bireylerin duygularını anlamakta ve kendi duygularını paylaşmakta zorluk yaşamaktadırlar. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 16). Sosyal gelişimde yaşanan zorlukları, çocuğun dil ve zihinsel açıdan yetersizlikleri ile bağdaştırmak yerine, farklı bir yol izlenerek çocuğu sosyalleşmesi adına müzik eğitimine veya spora yönlendirmek farklı bir bakış açısı yaratabilir.

Kanner 1943'te Sosyal çekingenliği otizmin en önemli belirtisi olarak değerlendirmiştir. Normal gelişim gösteren bireyler sevgi ve güvende olma ihtiyacı için diğer bireylere fiziksel yakınlaşma davranışı gösterirken, otistik çocuklarda bu davranış görülmemektedir. Çoğunlukla yapılan gözlemlerden yola çıkılarak küçük yaştaki otistik çocukların, tek başına oynayarak zamanlarını geçirdikleri ve anne-baba ile iletişimlerinin zayıf olduğu belirtilmektedir. Normal çocukların tam tersine otistik çocuklar, sosyal çevreye karşı belirgin bir şekilde ilgisiz ve cansız çevreye karşı da hassastırlar. (Darıca vd. , s. 41-42) Otistik çocukların iletişim ve hayal gücü olmadığından diğer çocukların oyunlarına iştirak edemezler.

Sosyal iletişim becerilerinde yaşanan sıkıntılar, otizmin belirleyici etkenidir. Engelli çocuklar başkalarını taklit edip gözlemleyebilirken, otizimli çocuklar taklit yeteneklerinde yetersiz olmalarından ötürü sosyal becerileri öğrenmekte güçlük yaşarlar. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 16)

Otistik çocukların, normal gelişim gösteren çocukların aksine kurdukları ilişkilerde çok farklı oldukları gözlemlenmiştir. Bazı otistik çocuklarda görülen olumsuz

davranışların nedeni diğer bireyleri taklit etmekteki güçlükleri ile açıklanabilmektedir. Kısacası otistik çocuk taklit etme becerisinde yetersiz olduğu için, ona gülümsendiğinde karşılık veremeyecek, 'hoşçakal' anlamında kendisine el sallandığında aynı hareketi yapamayacaktır. (Darıca vd. , 2017, s. 44-45)

Otizmli çocuklar duyguları anlamakta ve kendi duygularını ifade etmekte zorluk yaşamaktadırlar. Empati kurma yetileri zayıftır. Karşısındaki bireyin hislerini anlayamaz, yüz ifadesi, mimik, ses tonu gibi iletişimsel bağlantı yollarını kavramakta güçlük yaşarlar, bu güçlüklerin yaşanması, otizmli çocukların sağlıklı iletişim kurmalarını engellemektedir. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 17)

1.5.4. Zihinsel Gelişim Özellikleri

Tanımlandığı ilk yıllarda, otistik çocukların normalden daha üstün zeka seviyesine sahip oldukları ve hatta bu çocuklarda zihinsel yetersizliğin olmadığı yönünde görüşler vardı. Yapılan araştırmalar sonucunda otistik çocukların yarısından fazlasında 50'nin altında zeka düzeyi olduğu görülmekte olup, Kanner bu çocukların normal zihinsel gelişim potansiyeline sahip olduklarına inanıyordu fakat OSB'li çocukların yaklaşık %90'ında zihinsel yetersizlik görülmektedir. (Darıca vd. , 2017, s. 59)

Yavuz'a göre otistik bireylerin, çoğu alanda, yeterli becerileri olmamasına rağmen, en şaşırtıcı özellikleri bazı alanlarda özel becerilerinin olmasıdır. Yavuz'a göre bazı otizmli çocuklar konuşma becerilerinde sınırlı olabilmektedir fakat buna rağmen çok güzel şarkı söyleyebilir, akıcı ve iyi bir şekilde enstrüman çalabilirler. Özellikle müziğe karşı ilgileri yoğun olabilir. Bu sebeptendir ki otizmli çocukları hem rahatlatmak hem de kendilerini ifade etmelerini kolaylaştırmak için müzik terapi kullanılabilir. Bu çocukların müzik yeteneğinin dışında kuvvetli bir hafızaya sahip oldukları da belirtilmektedir. Örnek vermek gerekirse; yıllar önce gittiği bir mekanı, o mekandaki özel bir eşyayı unutmadığı, bir gezinin zamanını hatırlayabildiği, uzunca şiirler ezberleyebildiği sıklıkla anlatılmaktadır. (Yavuz, 2008, s. 11)

Ancak her şeye rağmen, otistik çocuklarda bazı zihinsel etkinliklerin sınırlı olduğunu, bazılarının ise güçlü olduğunu gözlemlemek, ortaya dengesiz bir zihinsel profil çıkarmaktadır. Örneğin iletişim kurmak için bir cümle kuramazlarken, okudukları bir kitabı rahatlıkla hafızalarına almaları, yüzlerce şarkıyı melodisi ile birlikte ezberlemeleri bu dengesiz zihinsel profilin yansıması olarak kabul edilebilir. (Berrakçay, 2008, s. 9).

Son yapılan araştırmalara göre, zihinsel yetersizliğin öncelikle dil ve iletişim problemlerine yol açtığı, sonra davranışsal ve duysal güçlüklerle sebebiyet verdiği düşünülmektedir. (Darıca vd. , 2017, s. 61)

1.5.5. Motor Gelişim Özellikleri

Gümüşçü, Darıca & Abidoğlu (1992)'na göre, Kanner 1944'te otistik çocukların normal motor gelişimine sahip olduğunu belirtmiştir fakat fiziksel görünüşleri normal çocuklarla aynı olmasına rağmen otistik çocukların yaşlılarına göre motor becerilerinde farklılık gözlemlenmiştir. (Darıca vd. , 2017, 39) Otistik çocuklarda bazı becerilerin gelişimi geç görülebilmektedir. Motor becerileri yaşlarına uygun gelişim gösterse de yönergeye uygun hareket etmekte zorluk yaşamaktadırlar. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 17)

Kaba motor gelişimi açısından incelediğimizde otistik çocukların sallanma, tırmanma, çift ayak zıplama , kayma, tek ayak üzerinde durma ,eğilip yerden nesne alma ,dengeli yürüme, elinde bir nesne ile yürüme gibi becerilerde yaşlılarına göre geride oldukları ve zorluk yaşadıkları görülmektedir. İnce motor gelişimi açısından değerlendirildiklerinde ise kalemi doğru şekilde tutup çizimler yapma, kağıt katlama, makas kullanma, sınırlı alanları boyama gibi becerilerde de zorluklar yaşadıkları gözlemlenmiştir. (Ergün, 2019, s. 28)

Töret'e göre otistik çocukların motor becerilerindeki sınırlılıkların motor ve nesne ile eylemlerin taklit edilmesi, nesnenin motor becerilerinin sergilenmesi gibi gelişim alanları üzerinde olumsuz etkileri de olabilmektedir. (Töret, 2020, s. 218)

Otistik çocukların taklit etme becerilerinin çok az ya da hiç olmaması sebebiyle kaba motor becerilerinde daha geç öğrenme görülmektedir. (Darıca vd. , 2017, s. 39)

“Motor becerileri sergileme özellikleri açısından motor hareketi sergilemeye hazırlanma ve planlamada gecikme, motor hareketin hatalı olarak sergilenmesi, özellikle vücudun üst bölgesinde kol ile sergilenen motor hareketlerin sergilenmesine ilişkin düzensizlikler ile yürüyüş ve denge sorunları yaygın olarak gözlenmektedir.” (Töret, 2020, s. 221)

Temel hareketlerini destekleyici eğitim programıyla,bu çocukların kendi bedenlerini algılamaları ve çevrelerindeki dünyayı tanımaları açısından çok önemli bir gelişim sağlanabilmektedir. Temel hareket eğitimi egzersiz programı ile basit hareket deneyimleri kazanabilmektedirler. Bu eğitimlerden sonra otizmli çocukların spor aktivitelerine dahil edilmeleri onların motor gelişimlerine önemli derecede fayda sağlayacaktır. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 17-18)

1.6. Otizm Spektrum Bozukluğu İle Birlikte Yaşanan Sorunlar

Çocuğun kendisi ya da başkaları için sorun oluşturan davranışlar “*problem davranışlarıdır*”. Bu davranışların sorun olarak görülmesinin sebepleri olarak yeni beceriler öğrenmesini engelleyen davranışlar sergilemesi, ortama uyum sağlamada zorlanma, kendisine, çevresine ya da başkasına zarar verici davranışlarda bulunması gibi sebepler gözlemlenmiştir.Çocuğun yapmayı öğrenebileceği davranışlar için davranış sorunları terimi kullanılmalıdır. (Kaymak, 2016, s. 31)

Problem davranışlar, otizmli çocukların çevreyle iletişim eksikliği ve yetersizliğine bağlı olarak sosyal hayatlarını olumsuz etkilemekte olup, ailelerin de hayatını etkilemektedir.Bu noktada ailelerin çocuklarının davranışlarını dikkatli gözlemlmeleri, OSB tanısı konduktan sonra da çocuklarına bu konuyla ilgili olarak

eğitim aldirmaları çok önemlidir; fakat eğitimin yeterli olmadığı bir durum söz konusu ise ,ilaç desteğine başvurulması da gerekebilir. OSB tanısı almış çocukların ve ailelerinin hayat kalitelerini artırmak için, problem davranışları belirlemek bu noktada yerinde olacaktır.

1.6.1. Saldırganlık

Saldırganlık OSB'li bireylerde sıkça karşılaşılan problemlerdendir. Bu saldırgan davranışlar tekrarlayıcı bir şekilde devam ettiği zaman değerlendirme yapılmalıdır. (Senerman, 2019, 27) Saldırgan davranışlar,aile yakınlarına ve kardeşlere vurma, ısırma, saç çekme vs. olarak görülmektedir. Bu saldırganlıklar devam ettiği takdirde davranış terapisinin yanında ilaç kullanımı da önerilmektedir. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 24-25)

1.6.2. Kendine Zarar Verme

Zeka düzeyleri düşük olan OSB'li bireylerde kendine zarar verme OSB'de yaşanan problemlerdendir. OSB'li bireylerin kendilerine zarar vermelerinin altında yatan nedenin beta-endorfin hormonlarının fazla salgılanmasından ötürü acıya dayanıklılıklarının yüksek olması olduğu belirtilmiştir. Örneğin; bu çocukların ellerini ocağın üzerinde tutup bu acıya dayanabilme eşikleri yüksektir. Bu çocuklar saç çekebilir, dudak ısırabilir, kafasını bilerek betona vurabilir. Bu sorunlar uzun süre OSB'de etkisini gösteren davranışlardır. (Senerman, 2019 , s. 26)

1.6.3. Uyku Sorunları

Sık uyanma, uyandıktan sonra geçirilen ağlama nöbetleri, geç kalkma, geç yatma gibi uyku problemleri de sık görülmektedir. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 31) Senerman'a göre otizmlili çocukların uyku problemleri üzerine nörolojik bir araştırma yapılmalıdır çünkü uyku sorunları, nörolojik birer problem olabilmektedirler. (Senerman, 2019, s.27)

Özlü, Fazlıoğlu'na göre otizmlili çocuğun uyku sorunları hem ailenin düzenini hem de çocuğun sağlığını olumsuz yönde etkilediği takdirde çocuğa ilaçlı müdahale yapılabilmektedir. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 31)

1.6.4. Öfke Nöbeti

Sıkça karşılaşılan bir diğeri problem ise OSB'li bireylerde öfke nöbetidir. OSB'li bireylerde tekrarlayıcı davranışların görülmesinden kaynaklı, alıştıkları günlük rutinleri vardır ve bu rutinlerin bozulmasıyla otizmlili çocuk öfke nöbeti geçirebilmekte ve bununla beraber hem kendisine hem de çevresine zarar veren davranışlar ortaya çıkmaktadır. Bu davranışlar çocuğun eğitimine, günlük yaşamına ciddi zararlar vermektedir. Bu bireyler çocuklukta, ergenlikte ve hatta yetişkinlikte öfke nöbetleri geçirebiliyorken bu nöbetler bazen hiçbir sebep olmaksızın da gerçekleşebilmektedir. (Kaymak, 2016, s. 31-32)

2-5 yaş arasında görülen öfke nöbetlerinin küçük otistik çocukların kendini ifade edememelerinden ve anlatamamalarından kaynaklı olduğu görülmektedir. Ortamda istemediği bir durumun olması veya isteğinin yapılmamasından dolayı öfke nöbeti geçirebilmekte olup, bu nöbet birkaç saniye veya birkaç dakika da sürebildiği gibi bazı zamanlar bir saat bile sürebilmektedir. Bu çocuklar periyodik olarak her gün aynı saatte nöbet geçirebilirler. Çocuk nöbet esnasında camları kırabilir, kapıları çarpabilir, kendini yerden yere atabilir, fakat bu nöbetlerin yaş ilerledikçe azaldığı da gözlemlenmiştir. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 24)

1.6.5. Duyusal Sorunlar

Davranışsal problemlerde duyusal sorunlarla da karşılaşmaktadır. OSB’li çocuklar 5 duyu organlarının birinden ya da daha fazlasından uyaran geldiğinde ya çok aşırı büyük tepki göstermektedirler ya da hiç tepki göstermemektedirler. OSB’li bireyler yoğun duygusal girdi ve çıktılara sahiptirler. Bu sebepten bu çocuklarda duyusal sorunlar görülebilmektedir. (Senerman, 2019, s. 28)

1.6.6. Cinsel Davranış Sorunları

Çoğu araştırmacılar OSB’li bireylerin cinselliğe duydukları ilgiyi gözlemlemiştir. Erkeklerde en sık rastlanan mastürbasyondur. Kızların da az bir kesimi öpmenin ve kucaklaşmanın ilerisine gidebilir. (Kaymak, 2016, s.36) Fizyolojik sayılan bu olayın sıklaşmasından ve ileri yaşlarda da devam etmesinden kaynaklı anne-baba ile ilişkilerinde sorun yaşayabilmektedirler. Çocuğu bu noktada zevk alabileceği başka etkinliklere (müzik ve spor gibi) yönlendirmek veya dikkatini başka yöne toplamak yararlı olabilmektedir. (Özlü Fazlıoğlu, 2004, s. 26)

1.6.7. Psikolojik-Psikiyatrik Sorunlar

Kaygı bozuklukları [hastada belirgin strese neden olan, çeşitli somatik belirtilerin (psikolojik kökenli ağrılar) eşlik ettiği yaygın endişe hali], mani (anormal olarak yükselmiş veya “taşkın” duygudurumla karakterize, kişinin aşırı neşeli ya da öfkeli olabildiği bir durum), obsesif kompulsif nevroz (obsesyon adı verilen sürekli tekrar eden düşüncelere sahip olması ve bu düşüncenin kendisini rahatsız etmesinden ötürü, genellikle rahatlamak amacıyla ritüel veya kompulsiyon adı verilen sürekli tekrar eden davranışlarda bulunmasıyla karakterize bir durum), panik atak (ani ve düzenli olarak bir panik ya da korku hissinin etkisi altında kalınan bir anksiyete bozukluğu),

davranış sorunları (hırçınlık, sinirlilik, saldırganlık, inatçılık, saç koparma, alt ıslatma ve dışkı kaçırma, yeme bozukluğu, karşı gelme, uyku bozukluğu, vb.), depresyon (sürekli bir üzüntü ve ilgi kaybına neden olan bir duygudurum bozukluğu), hiperaktivite (olağan dışı hareketlilik veya anormal derecede aktif olma durumu), dikkat eksikliği (kolayca başka şeylere sapma) vs. OSB’de yaşanan psikiyatrik sorunlardandır. (Senerman, 2019, s. 28) Ergenlik çağıyla beraber bu sorunlar daha da belirgin hale gelmektedir. Nedeni belli olmadan gülme veya ağlama krizlerine girebilirler veya bazen de gülerken bir anda ağlayabilirler. (Kaymak, 2016, s. 35)

OSB tanısı konmuş çocukların, topluma uyum sağlamasını kolaylaştırmak ve problem davranışların azaltılmasını sağlamak üzere özel öğretim yöntemlerine başvurulmaktadır. Bu yöntemlerin çocuklara ve ailelerine konfor alanı sağlarken, bu çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerine de yardım ettiği söylenebilir.

1.7. Otizmlı Bireylerin Eğitim Süreçlerinde Kullanılan Öğretim Yöntemleri

Otizm Spektrum Bozukluğu tedavisi henüz tam olarak yapılamamaktadır; ancak, bu tanıyı almış bireylerin sistemli ve düzenli bir özel eğitim programına dahil edilmeleri, onların gelişimsel beceri alanlarında ve problem davranışlarının azalmasında oldukça etkili olmaktadır. Duygusal, fiziksel ve zihinsel gelişim yetersizliği olan otizmlilerde öğretim yöntemlerinin amacı erken müdahaleyle beraber bu çocukların öğrenme yetilerine mümkün olduğu kadar çok fayda sağlamak, başka yetersizliklerinin de oluşumuna engel olmak ve bir yandan da ailelere destek olmaktır.

1.7.1. Uygulamalı Davranış Analizi

“UDA, davranış ilkelerinden elde edilen yöntemleri, sosyal açıdan önemli davranışları anlamlı bir düzeye kadar geliştirmek için sistematik bir şekilde uygulayan ve davranışın gelişiminden sorumlu yöntemlerin etkililiğini deneysel çalışmalarla kanıtlayan bir bilim dalıdır.” (Birkan, 2013, s. 92)

UDA, davranışçı psikolojiye dayalı bir yaklaşım olup edimsel koşullanma ilkelerini temel almaktadır. Uygulamalı Davranış analizinde hedeflenen, davranış ile alakalı çevresel olayları düzenleyerek davranışları değiştirmektir. (Aslan, 2020, s. 172)

Yoğun ve yapılandırılmış davranışsal eğitim programı olan UDA, uygun davranışları artırmak ve uygun olmayan davranışları azaltmak için geliştirilmiştir. Bireye bir uyaran sunulur, örneğin böyle yap veya bana bak gibi ve tekrarlanan denemelerin kullanımı sonucunda uygun olan davranışlar öğretilir. Doğru tepki verilince olumlu pekiştireç sunulur, yanlış tepkilerde o davranış görmezden gelinerek tekrar doğru tepki vermesi beklenir ve pekiştirilir. (Çakıroğlu, 2019, s. 5) UDA'nın hedefi davranışın doğal ortamda ve güvenilir bir biçimde ölçümünün yapılmasıdır. UDA laboratuvar ortamından farklı olarak gözlem yapıp veri toplamaktadır. Ev, okul, iş gibi her ortamda uygulanabilir olup insan davranışlarını inceler. (Birkan, 2013, s. 92)

Sosyal anlamda önemi bilinen UDA, davranışları anlamak ve geliştirmek için davranışçı psikolojiye ve sosyal öğrenme kuramına dayalı olup ,Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı alan bireylerin eğitiminde kullanılmaktadır. (Aslan, 2017, s. 1033) Uygulamalı Davranış Analizinin tanımı ilk olarak 1968 yılında Baer, Wolf ve Risley tarafından yapılmıştır. Bu eğitime 5 yaş öncesinde başlanıldığında Otizmlili çocuklarda önemli derecede ilerleme görülmektedir. (Birkan, 2013, s. 92) UDA sadece otizmlili bireylerin eğitiminde kullanılmamaktadır. Aynı zamanda başka bir özel gereksinimi olan bireylerde veya tüm bireylerde kullanılmaktadır.Bu eğitimin amacı yeni beceriler kazandırmak ve problem davranışlarla başa çıkmaktır.UDA uzun yıllardır OSB’li bireylerin olumlu davranışlarını artırmada, olumsuz davranışlarını da azaltmada, yeni davranışlar kazandırmada etkilidir. (Aslan, 2020, s. 172)

1.7.2. TEACCH Programı ve TEACCH Programının Dayandığı Eğitsel İlkeler

TEACCH açılım olarak İngilizcesi ‘Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped Children’ şeklindedir. Türkçesi ise “Otistik ve Otistikle İlişkili İletişim Engelli Çocukların İyileştirilmesi ve Eğitimi” şeklinde ifade edilebilmektedir. TEACCH otizm tanısı almış bireylerin bireysel sınıf öğrenimi olarak, bu öğrenimlere ailelerin de katılımıyla desteklenen, otizmlili çocukların öğrenme şekillerine ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş eğitim programıdır. (Öztürk, 2012, s. 264-265)

1966-1972 yılları arasında Eric Schopler tarafından ABD’de geliştirilmiş olan TEACCH, tüm dünyada yaygın bir şekilde uygulanan öğretim şekli olarak bilinmektedir. Aynı zamanda “Yapılandırılmış Öğretim” olarak da adlandırılmaktadır. TEACCH her yaştan beceri seviyesinden Otizmlili olan çocukların iletişim, algı, taklit, motor beceriler ve sosyal becerilerdeki yetersizliklerini

hedeflemekte olup Otizmli bireylerin bağımsız olmalarını amaçlayan bir programdır. (Kurt & Yurtçu Subaşı, 2017, s. 158)

TEACCH programının temel ilkeleri şu şekildedir: (Usta & Yazıcı , 2020, s. 137)

1. Otizmli çocuğun sosyal ortama uyum sağlayabilmesini geliştirmek
2. Ailelerle öğretmen veya profesyonel kişilerin birlikte çalışmasını sağlamak
3. Çocuğun becerilerini değerlendirerek çocuğa uygun program hazırlamak
4. Konsept olarak yapılandırılmış öğretim konsepti ortaya koymak
5. Çocuğun becerileri üzerine odaklanıp o becerilerin gelişimini sağlamak
6. Bilişsel-davranışsal terapiden ilham almak
7. Profesyonellerin eğitiminin çocukların davranışlarının bütünüyle ele alınması üzerine kurulu olmasını amaçlamak

“Yapılandırılmış Öğretim” olarak adlandırılan bu yöntemde hedeflenen amaç çocuğun gereksinimlerine öncelik vererek çevrenin çocuğa uyumunun sağlanmasıdır. (Eyüpoğlu, 2019, s. 62) Otizmli çocukların sorunlarının bütünüyle ortadan kalkmayacağını bilerek uygulanan bu eğitim yönteminin bir başka amacı ise, bu bireylerin içinde yaşadıkları toplumsal dokuda birer yetişkin olabilmelerini ve toplum ile rahat ve bağımsız bir şekilde uyumlu olmalarını sağlamaktır. OSB’li bireylerin gelişimlerini sağlayabilmek için ise, bu çocukların içinde bulundukları ortam, gereksinimlerine ve sınırlılıklarına uygun bir şekilde hazırlanmalıdır. (Kurt & Yurtçu Subaşı, 2017, s. 158)

TEACCH programlarında amaç çocuğun iletişim becerilerini geliştirmek, kişisel otonomisini sağlamaktır. Bu bağlamda problemli davranışları aza indirmek esas hedef değildir.

Uygun yerler belirlenerek alternatif iletişim yöntemleri kullanılmaktadır. İşaret dilinin kullanılmasının yanında görsel malzemelerle (fotoğraf veya semboller) konuşmalar tipik bir şekilde desteklenir. (Öztürk, 2012, s. 265)

1.7.3. PECS Görsel İletişim Sistemi

Bozkurt Sani' ye göre, İngilizce karşılığı Picture Exchange Communication System- PECS olan Resim Değiş Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi, bireyin resimli semboller yardımıyla dil ve iletişim becerilerinde artış olmasını hedefleyen bir iletişim sistemidir. (Bozkurt Sani, 2017, s. 40)

Pecs, OSB'li çocuklara yönelik olup UDA ilkelerini ve normal iletişim gelişimi aşamalarını temel alan bir iletişim uygulamasıdır. Pecs, tercih ettikleri nesnelere veya etkinliklere ulaşmak için resimli kartlarla değiş-tokuş etmeyi öğretmek amacıyla konuşamayan veya konuşmaya sınırlı düzeyde sahip olan otizmli çocuklar için tasarlanmıştır. (Odluyurt vd. , 2015, s. 318) Pecs Amerikalı psikolog Andy Bondy ve konuşma terapisti Lori Frost tarafından geliştirilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019, s. 20)

Pecs öğretiminde genel amaç, konuşma sıkıntısı yaşayan veya sözcük dağarcığı az olan çocukların, iletişimi başlatabilmeleri, taleplerini resimleri kullanarak belirtmeleri ve iletişim kabiliyetlerini artırmaktır. (Bozkurt Sani, 2017, s. 40)

Pecs öğretiminde esas hedef, temel iletişim ilkelerini kazandırmak, daha sonrasında bazı mesajların iletimini öğretmektir. İletişim klasöründe yer alan resimli kartlar mesaj iletimlerinde kullanılmaktadır. (Türkbay vd. , 2005, s. 25) Pecs normal dil gelişimi aşamaları temel alınarak geliştirilmiş ve aynı zamanda farklı amaçları bir arada toplayarak 6 evreden oluşmaktadır. Bu 6 evrenin her biri birbirinden farklı hedef davranışına sahiptir. Bu evreler şu şekildedir: (Odluyurt vd. , 2015, s. 318)

1.Evre: İletişim girişimi öğretilmesi hedeflenmiştir. Bireye öğretilen esas nokta herhangi bir uyaran olmadan kendi başına bireyin iletişim ortağına resimli kartı vermesi ve buna karşılık olarak da bireyin seçtiği nesne veya etkinliğe ulaşmasıdır.

2.Evre: İletişim girişiminin genellenmesi,spontanlığın geliştirilmesi temel amaçtır. Bu evrede çocuğun iletişim ortağına resimli kartı vermesi ve bu sayede istediği nesne veya etkinliği elde etmeyi farklı ortamlarda, farklı kişilerle ve pekiştireçlerle (istendik davranışı oluşturmaya ve/veya oluşan bir davranışın sıklığını artırmaya yarayan ödül ya da ceza niteliğinde uyarıcılar) daha fazla çaba harcadığı koşullarda gerçekleştirmeyi öğrenmesi sağlanır.

3.Evre: Bu evrede amaç otizmli çocuğa resimli kartlar arasından seçim yapmasını ve seçim yaparak isteklerini belli etmesini öğretmektir. Bu evrede çocuğun en az talep ettiği resimli kartlar arasından en çok tercih ettiği kartı ayırt edip onu seçmesi ve bu kartı iletişim ortağıyla paylaşarak ilgilendiği nesne veya etkinliği elde etmesi öğretilir.

4.Evre: Çocuğun cümle kurmasını sağlamak hedeflenen amaçtır. Çocuğa istediği nesne veya etkinlikle alakalı bir ya da daha fazla sayıda resimli kart ile beraber ‘istiyorum’ resmi verilir, çocuktan bu resmin sol tarafına yapıştırarak bir cümle kurması,nesnenin niteliklerini belirterek bu kartı iletişim ortağına vermesi istenir ve bu sayede çocuğun ilgili nesne veya etkinliğe ulaşması çocuğa öğretilir.

5.Evre: Çocuğa ne istediği ile alakalı olarak bir soru yöneltildiğinde, çocuğun bu soruya isteklerini belli eden bir cümle kurarak cevap vermesi amaçlanır.

6.Evre: Bu evrede çocuğa kendiliğinden nesne veya etkinliklerle alakalı görüşlerini bildirme davranışının kazandırılması amaçlanır.

1.7.4. Sosyal Öyküler

İlk kez 1991 yılında Carol Gray beden eğitimi dersinde bir öğrencisiyle zorluk yaşamıştır ve bu zorluktan sonra kuralları ve doğru tepkileri içeren bir öykü yazmıştır. Olçay Gül & Tekin İftar'a göre bu öyküden sonra, öğrencilerden öğrenci kurallarına uymak ve kendilerinden talep edilen tepkileri vermek konularında daha iyi sonuçlar alınmıştır ve öğrencilerin sınıftaki etkinliklere katılma oranının arttığı gözlemlenmiştir. Bu deneyimden sonra Gray öykülerin sosyal becerilerde yetersizlik gösteren bireyler için faydalı olabileceğini düşünmüştür. (Olçay Gül & Tekin İftar, 2012, s. 2)

Sosyal öyküler, OSB'li çocuklarda sosyal becerileri kazanmalarını sağlamak ve geliştirmek, bu çocuklara sosyal durumları anlatmak, sosyal becerileri öğretmek, sosyal durumda zorluklarla başa çıkabilmelerini sağlamak amacıyla çocuğun ağzından yazılan öykülerdir.(Turhan & Vuran, 2015, s. 297)

Sosyal öyküler otizmli çocuklara ev veya okuldaki rutin şeyleri öğretmek, rutinde gerçekleşebilecek herhangi bir değişikliğe uyumlarını kolaylaştırmak, başka insanlarda gördüğü davranışları, çocuğa nedenleriyle anlatmak, akademik becerileri öğretmek, doğum günü, yangın , gezi gibi özel olayları anlatmak, başka insanların da farkında olmalarını sağlamak üzere farklı amaçlar doğrultusunda yazılmaktadır. (Olçay Gül, 2012, s. 11)

Öğretmenler amaçladıkları sosyal becerileri kazandırmak için bütün sınıfa sosyal öykü yazabilirler. Yazılan tüm öyküler, yazıldığı kişinin dil ve anlama yetisini kullanarak inşa edilmektedir. Öykülerde kullanılan cümle çeşitleri ise bu çocukların zihinlerinde, aktarılması hedeflenen yönergeyi, içselleştirmelerine hizmet eder nitelikte olmalıdır. Bu konuda Gray 4 farklı cümle türünden bahsetmektedir;

1-Betimleyici cümleler : Herhangi bir durumla ilgili bilgi verici ifadelerdir.

2-Yönerge verici cümleler: Çocuğun nasıl tepki vermesi gerektiğine ilişkin ve kendisinden beklenilenin ne olduğunu açıklayan cümlelerdir.

3- Bakış açısını açıklayan cümleler: Genel olarak bireylerin duygu ve düşüncelerini ifade eden cümlelerdir.

4- Doğrulayıcı cümleler: Genel bir değeri tasdik etmek ve bu değer in otistik çocuk tarafından kabul edilmesini kolaylaştırma amacını taşıyan cümlelerdir.

Gray’ in sosyal öykülerdeki cümle türlerini göz önünde bulundurarak iki farklı öykü örneği vermek konunun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

“Okulumuzda öğretmenimiz bazen Türkçe dersinde bize öykü okur (Betimleyici cümle). Arkadaşlarımın çoğu öykü dinlemeyi severler (Bakış açısını açıklayan cümle). Öğretmenim öykü okuduğunda oturup sessizce öyküyü dinlemeye çalışacağım (Yönerge verici cümle). Öyküyü sessizce dinlemek iyi bir davranıştır (Doğrulayıcı cümle)” (Özdemir, 2007, s.49-62)

“Sınıfta nasıl konuşmalıyım? ”

“Bazen sessiz konuşmam gerekir (Betimleyici cümle). İnsanlar dışarıdayken yüksek sesle konuşabilirler ama insanlar içerideyken alçak sesle konuşurlar (Betimleyici cümle). İçeride alçak sesle konuşursam öğretmenim ve arkadaşlarım beni duyarlar (Betimleyici cümle). İçeride bağırsam arkadaşlarım ve öğretmenim korkabilirler (Bakış açısını açıklayan cümle). Ben kimseyi korkutmayı sevmem (Bakış açısını açıklayan cümle). İçeride alçak sesle konuşmayı deneyeceğim (Yönerge verici cümle). Bunu yapmak iyi bir davranıştır (Doğrulayıcı cümle)” (Özdemir, 2007, s. 49-62)

Görüldüğü üzere sosyal ortamda uyulması gereken normları ve davranışları konu alan bu öyküler, bireye sosyal ortamda nasıl davranması gerektiğiyle alakalı mesajlar vererek öykü içerisinde bireyi yaşadığı sosyal sorunu çözen esas karakter olarak gösterir ve böylece çocuğa farkındalık yaratarak çocuğun sosyal algılarındaki eksikliğini, yetersizliğini ve yanlışlarını azaltır. (Olçay Gül , 2012, s. 11-12) Sosyal öyküleri sadece öğretmenler değil, sosyal öykü yazmayı bilen ve aynı zamanda

çocukla aynı ortamda bulunan, kısacası çocuğu tanıyan kişiler de yazabilmektedir. (Turhan & Vuran, 2015, s. 297).

Sosyal öykülerin OSB'li çocuklar üzerindeki etkilerini gösteren araştırmalarda ,otizmlili çocuklar üzerinde oldukça olumlu etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Çocuğun sosyal becerilerini geliştirmesinde, oyun becerilerinin artmasında, problem davranışlarının azalmasında, verilen bir görevi tamamlamada, insanlarla olan ilişkisinde, selamlaşma hareketini yapabilmede ve oyuncuğunu paylaşma gibi davranışlarında , sosyal öykülerin etkili olduğu gözlemlenmiştir. (Özdemir, 2007, s. 52)

1.7.5. Duyu Bütünleme Terapisi

Duyu Bütünleme Terapisi 1972'de A. Jean Ayres tarafından ortaya konmuştur. Çocuk eğer ki kendi bedeninden ve çevreden gelen duyuşsal bilgileri anlıyor, hissediyor ve düzenleyebiliyorsa buna duyu bütünlemesi tanımı verilebilmektedir. Beden hareketlerinin uyumu, öğrenmenin kolaylaşması, uygun davranışın kendiliğinden ortaya çıkması duyuşsal bütünleştirme süreci tam ve dengeliyken meydana gelmektedir. (Kurt & Yurtçu Subaşı, 2017, s. 159) Duyu Bütünlemesi çevreden aldığımız uyarınları kayıt, modüle ve organize eden nörolojik bir süreçtir. (Kashefimehr, 2014, s. 25) Bu bağlamda duyuşlar insanlara çevre ve fiziksel koşullarla alakalı bilgi vermekte ve bütün duyuşlar bir bütünlük oluşturmaktadır. Fakat bazı insanlarda bu bütünlemelerde yolunda gitmeyen sıkıntılar oluşabilmektedir.Bu noktada duyu bütünleme tedavisi duyuşlar arasındaki eksiklikleri tamamlamayı amaçlamaktadır. (Altın, 2020, s. 34) Duyu bütünlemesi beynin duyu işleme becerisini geliştirmektedir.Bu gelişimle beraber davranışlarda ve öğrenmede olumlu etkiler görülmektedir.Terapilerde masaj (deri ve vücut üzerinde) , denge hareketlerine yer verilme, sallanma gibi keyifli aktiviteler bulunmaktadır. (Yavuz, 2018, s. 19)

Duyu bütünleme bozukluğu olan çocuklarda görülen bazı davranışlar şu şekildedir: (OTS vd. ,2018, s. 6)

- 1.Dokunmaya, sese , harekete ve işitmeye karşı olan aşırı tepkileri
- 2.Duyusal girdiye normalden daha az tepkileri
- 3.Motor koordinasyon gerektiren faaliyetlerde problemler
- 4.Günlük yaşamlarında ve akademik başarılarında gerilik
- 5.Zayıf davranış organizasyonu(Dikkatin dağılması, davranışların sonuçlarını tahmin edememe, yeni durumlara konsantre olma güçlüğü gibi)
- 6.Kendilik Konseptinde zayıflık (görevlerden kaçma, inatçı görülme, sıkılmış, motivasyonu düşük görülme)

Otizmli çocuklar için duyu bütünlemenin önemi algısal deneyimler ile alakalı bir derlemede vurgulanmıştır. Duyu bütünlemenin etkililiği ile ilgili yapılan araştırmalar sınırlı olup, otizmli çocukların gelişimlerine duyu bütünleme terapisinin etkisinin araştırıldığı bir çalışmada bu çocukların yaşam alışkanlıklarının bu yöntem sayesinde düzenlendiğini gözlemlemişlerdir. Aynı zamanda motor becerilerinde de iyileşme olduğu belirtilmiştir. (Altın, 2020, s. 34) Milli Eğitim Bakanlığı'na göre duyu bütünleme terapisi otizmli çocukların duyu organları sayesinde sağladıkları bilgilerde, o bilgiyi algılamada, bilgiyi işlemede ve edindikleri bilgiyi anlamlandırmada bazı sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedir. Bu bağlamda duyu bütünleme terapisinin de amacı, otizmli çocukların duyuusal bütünleştirme yeteneklerini geliştirmektir. Bu terapi, otizmli çocukları zihinsel işlevlerini artırmayı ve davranış sorunlarını da en aza indirmeyi hedeflemektedir. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019, s. 28)

1.7.6. Montessori, Portage Eğitim Programları

1907 yılında İtalya'da Maria Montessori tarafından kurulmuş bu programın çalışmaları ilk olarak özürlü çocuklar üzerinde olmuştur. Bu çalışmaların sonucunda da özürlü çocukların eğitimle başarılı birer birey olabilecekleri sonucuna varmışlardır. Bu program çocukların doğal davranışlarını inceleme üzerine

kurulmuştur. Montessori yaklaşımı çocukların somut materyallerle birleşmiş programa sıkı sıkıya katılımlarını sağlamaktadır. (Beken, 2009, s. 16-17)

Bu eğitim yönteminde çocuğu öğrenme etkinliklerinin lideri ve merkezi olarak görme yaklaşımı vardır. Montessori yaklaşımında çocuğun kendi iç sesini dinleyerek hareket etmesi durumunda kendi kendini kontrol etmeyi ve öğrenmeyi gerçekleştireceğine inanılır. Montessori yöntemi uygulanırken zihinsel engelli, otistik çocuklar hem diğer gelişimsel bozuklukları olan hem de normal gelişim gösteren yaşıt çocuklarla aynı ortamı paylaşırlar. Doğru'ya göre bu yaklaşımda çocuklara hem deneme yanılma hem de yaptıkları hatayla kendi kendilerine baş etme fırsatı verilmelidir. (Doğru, 2009, s. 110)

Montessori programında sanat ve müzik etkinliklerinin üzerinde durulmasından ötürü çocukların duyuları da gelişmektedir. Montessori'de sanat çok önemli bir yerdedir. Müzik ve sanat sayesinde çocuğun dünya hakkındaki fikirleri zenginleşmektedir. Öğrenme alanlarında müzik ve sanat ile alakalı materyaller bulunmaktadır. (Temel & İmir, 2019, 46, 54)

Portage 1940'larda ABD'nin Wisconsin eyaletinin Portage kentinde kırsal bölge çocuklarının gereksinimlerine yardım etmek amacıyla geliştirilmiş bir eğitim programıdır. Bu program 0-6 yaş arasında gelişimi normal olan veya risk grubunda olan, özel eğitime ihtiyacı olan tanı almış, korunma gereksinimi duyan çocukların gelişimlerine katkı sağlamak için hazırlanmış bir programdır. Anne-baba eğitimini baz alan bu program ev merkezli veya ev-kurum merkezli program olarak sürdürölmektedir. (Biber & Ural, 2016, 1189)

Portage eğitim programı, ailelerin kendi evlerinde çocuklarına eğitim-öğretim verilmesine olanak sağlamaları amacıyla geliştirilmiştir. Çocuklara evde eğitim hizmetleri sunulabilmesi için, her aileye 9,5 ay süresince haftada bir gün, 1,5 saat boyunca bu eğitimi verebilecek bir eğitimci ayarlanmaktadır.

Portage eğitimi çocuğun kendi evinde gerçekleştirildiği için programın maliyeti de azdır. Aynı zamanda bu programa erişilebilirlik yüksektir. Eğitimciler ev ziyaretleriyle öğretim yapmakta oldukları için aileler çocuklarını okul, hastane gibi

yerlere göndermek zorunda kalmamaktadırlar. Portage eğitiminde evde eğitim esas olduğu için de sınıfta ya da hastanede öğrenilen davranışların evde uygulanması, yaşanan sorunların aza indirgenmesinde bir avantaj sağlamaktadır. Eğitimciler haftada bir ailelerin evlerine giderek, ailelere çocuklar için hangi öğretim yöntemlerini kullanacaklarını, planlamaların nasıl olacağını öğretmektedirler, böylece aileler bu eğitimlerin ışığında çocuklarında yeni davranış problemleriyle karşılaştıklarında bu problemlerle başa çıkmak için birtakım yöntemler geliştirebilmektedirler. Temel & İmir'e göre portage eğitiminin başka bir özelliği ise özel gereksinim duyan çocuğun seviyesi hangi düzeyde olursa olsun her koşulda hepsine bu eğitimin verilebilmesidir. (Temel & İmir, 2019, s. 200, 201, 202, 203)

1.7.7. Kolaylaştırılmış İletişim

İngilizce karşılığı Facilitated Communication olarak bilinen kolaylaştırılmış iletişim, bir diğer adıyla yardımcı iletişim, sözel ilişki kurmada zorluk yaşayan OSB'li çocuklar için kullanılan bir iletişim yöntemidir. Bu yöntemde çocuğun okuma yazma biliyor olması gerekir çünkü çocuk mesajını yardımcının da desteğiyle yazılı halde karşı tarafa iletebilmektedir. Yardımcı çocuğun elinden tutarak klavyeye götürür ve orada yazı yazmasına destek olur. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019, s. 26) Bu yöntemin amacı bağımsız bir şekilde çocuğun istek ve duygularını klavyede anlatabilmesini sağlamaktır. (Danış, 2001, s. 75) Aynı zamanda başka bir amaç ise motor hareketlerinde zorluk yaşayan ve tekrarlayıcı hareketleri yoğun yaşayan otizmli çocukların dışarıdan müdahaleyle elini tutarak onlara yardımcı olmaktır. (Karadeniz, 2007, s. 18) Namlı'ya göre bu yöntemde istemeden de olsa yardımcının direkt olarak çocukla kontağı olduğu için yardımcı çocuğu kendi doğrultusunda yönlendirip iletişimi etkileyebilmektedir ve bu nedenle şiddetle eleştirilen bu yöntemin bilimsel olmadığı görüşü Amerikan Psikologlar Birliği tarafından belirtilmiştir. (Namlı, 2012, s. 39)

1.7.8. İlişki Temelli Yöntemler

İlişki Temelli yöntemlerde (relationship-based) duygusal gelişim ve bağlanma ön plandadır. Bu yöntemde çocuk sosyal oyunun içerisindeyken onunla sosyal etkileşim içerisinde bulunmak önemlidir. Çünkü çocuğun sosyal ortamdaki davranışlarını geliştirmek ve bu davranış ve becerilerden mutlu olmasını amaçlamak bu yöntemin hedefidir. Çocuğun sosyal ortamda davranışları gözlemlenir ve kesintiye uğratmadan, onları engellemeden aksine ne yapıyorlarsa onlarla sosyal etkileşimi de artırmak için aynısı yapılır. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019, s. 24)

İKİNCİ BÖLÜM

MÜZİK

2.1. Müzik

Müzik, yüzyıllardan beri, insanlara ve toplumlara göre şekillenen, çoğalan ve gelişen, günümüzde de varlığını sürdüren en eski kavramlardandır. Bu nedenle en eski zamandan bu yana insanların birbirleriyle iletişim kurma, birbirlerini anlama ve tanımlama aracı olarak kullanılmıştır. (Angı, 2013,s. 61)

Pek çok kişi farklı zamanlarda farklı tanımlar üretirken,Selanik’e göre müzik, seslerle düşünmenin ve yaşamı algılayabilmenin birleşiminden doğan, insanın bütünüyle araştırılması sanatı iken (Selanik, 2010, s. 20) Uçan’a göre ise “belli bir amaç ve yöntemle, belli bir güzellik anlayışına göre işlenerek birleştirilmiş seslerden oluşan estetik bir bütündür”. (Uçan, 1994, s. 10)

Yüzyıllar öncesinde insanoğlu korktukları zamanlarda çığlık atarak korkularını bastırmaya çalışmışlar, yalnızlık duygularından arınmak için, doğa olaylarına tepki olarak mırıldanmaya başlamışlardır. Bu çığlıkları, mırıldanmaları daha sonra hoş bir tınıya çevirip mutluluklarını, üzüntülerini ifade etmek için kullanmışlardır. (İlyasoğlu, 2013, s. 1) Müziğin ilk ortaya çıkışı da bu şekilde gerçekleşmiştir.

Müzik sözcüğü dilimize Fransızcada *musique* teriminden geçmiştir. Bugün kullandığımız müzik sözcüğünün kökünün Yunan mitolojisinden geldiği söylenebilir. Fransızca’ya girişi ise, Mus sözcüğüne Latin dilinde aidiyeti gösteren ique ekinin getirilmesiyle oluşmuştur. Mus; güzel sesiyle insanları kendine hayran bırakarak şarkı söyleyen, yarı kuş yarı insan olan bir kadının adıdır ve bugün kullandığımız müzik sözcüğünün köküdür. (Sarıboğa & Akıncı, 2017, s. 5)

Müzik, insanoğluna hayatının hemen her alanında eşlik eder ve onun hayatının ayrılmaz bir parçasıdır.

İnsanı etkileyerek,insana dokunarak onu farklı boyutlara ulaştıran müziğin yüzyıllardır farklı ülkelerde ve kültürlerde yeri vardır.

Müziğin bir tedavi yöntemi,tedavi sürecinde moral kaynağı olarak sıklıkla kullanıldığı ve müzik vasıtasıyla yapılan tedavilerden genellikle olumlu sonuçlar alındığı görülür.

Baydağ’a göre dinlenen bir müzikte dil farklılığı olsa dahi, müzik, duygusuyla ve yapısıyla kendi evrenselliğini içinde barındırmaktadır. (Baydağ, 2020, s, 1-2) Öz Biber’e göre bu bağlamda, evrensel bir dil olan müzik, farklı insan topluluklarını aynı melodide birleştiren bir güce sahiptir ve bu özelliği onu diğer sanat dallarından ayırarak ona ayrıcalık vermiştir. (Öz Biber, 2001, s. 102) Böyle bir ayrıcalıkla yüzyıllardır insan hayatının bütünleştiricisi olan müziğin eğlence, sağlık, din ve eğitim konularında her zaman önemli bir yerinin var olduğu söylenebilmektedir. (Sun, 1997, s. 6)

Bir insan, duygu ve düşüncelerini kelimelerle anlatamayıp bunu seslere döküyorsa, ortaya müzik sanatının çıktığı da söylenebilir. Böyle bir bakış açısıyla duygularımızın dili olarak müziği kullanırken, insanların tüm duyguları da müziğin içinde yer alır. (Gökmen, 2010, s. 10) İnsanoğlu duygu ve düşünceleriyle hayatta olmayı başaran bir varlıktır. Duygular olmasaydı müzikte de bu denli ilerleme olmayabilirdi. Çünkü müziğin besin kaynağı duygu ve düşüncelerimizdir. Örnek olarak aşk, özlem, gurbet, ayrılık sayesinde ortaya birçok müzik ürünü çıkmıştır.Bu sebeple de müziğin psikolojik ve duygusal açıdan hayatımızda çok önemli bir yeri vardır. (İmİK & Haşhaş, 2020, s. 198)

Çilden’e göre insana dokunma yönünden ötürü müzik,insanın duygu-durumuna etki eder ve insana olumlu katkılar sağlar.Müzik insan yaşamının vazgeçilmezi olup insanların özellikle de çocukların doğal çevresiyle etkileşim içerisinde olduğu bir olgudur. Örneğin çocuğun oyun içerisinde söylediği şarkı, tekerleme, türkü gibi. (Çilden, 2001, s. 3)

Müziğin ruh ve bedene iyi gelmesinin yanında bireylerin toplumla olan ilişkisinde, toplumların birbirleriyle anlaşmasını, kaynaşmasını , birbirleriyle işbirliği içerisinde olmalarını , birleşmelerini ve bütünleşmelerini sağlamak gibi toplumsal işlevi de vardır. (Uçan, 1997, s. 29)

Toplumun siyasi yapısına, sosyal yaşantısına, dini inançlarına, gelenek ve göreneklerine göre şekil alan müzik, o toplumun düşünce tarzını, özelliklerini, değerlerini de yansıtmaktadır. (Angı, 2013, s. 61) Bir toplumun gelişmişlik düzeyini belirlemede müzik bir göstergedir. Müziğin geldiği nokta toplumun geldiği nokta ile paraleldir (Öz Biber, 2001, s. 102). Buna örnek olarak da Konfüçyüs'ün bir sözü verilebilir: “ Bir ulusun nasıl idare edildiğini anlamak isterseniz onun müziğini tetkik ediniz”. (Türkmen, 2019, s. 2)

Sağır & Öztürk'e göre müzik, insan hayatında derin ve kapsamlı etkilere sahip olmasından dolayı bireylere ve toplumlara birçok açıdan etki etmektedir. (Sağır & Öztürk, 2015, s. 125) Toplumun bilincini yansıtan müziğin, kültürlerin birikimleri sonucunda oluştuğu kabul edilmektedir. Kültürün parçalarını oluşturan toplum ve birey, müzik ile beraber bütünleşmektedir. Melodilerin içindeki ritim yapısından grup bilincini ve dayanışmayı da görebilmekteyiz. (Sağır & Öztürk, 2015, s.127)

Tarihte yaşanan her olay müziği derinlemesine etkilemiştir. Müzik kimi zaman sözlü mesajlardan bile daha etkili olmuş, kimi zamansa insanların aynı şekilde hissetmesini sağlamıştır. Bu nedenle de müzik tüm toplumları etkileme ve birleştirme gücüne de sahip olup, pek çok aktivistin kullandığı bir metot olmuştur. (Seza, 1972, s. 58) Buna en güzel örnek 1999 yılında kurulmuş olan, Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün, Tunus, İspanya, Hollanda, İsrail ve Filistin'den gelen gençlerin oluşturduğu, adını Alman şair Goethe'nin Doğu-Batı Divanı adlı kitabından alan, “*Doğu Batı Divanı Orkestrası*”dır.

Bir nevi insan hakları aktivizmi olarak değerlendirilen bu orkestranın kurulma amacı, insan hakları alanında müziğin dili ile farkındalık yaratmaktır. İçinde bulunduğumuz dünya düzleminde, iyiyi, güzeli ve olması gerekeni imleyen insan hakları,

evrensellik düzleminde sadece insan olduğumuz için sahip olduğumuz haklar bağlamında, insanca yaşamının mümkün olabileceği bir düşünsel arka plana sahiptir. Bu bağlamda reel düzlemin değil ideal düzlemin ürünü olan insan haklarını içselleştirmek, arkasında yatan kavramları (adalet, eşitlik, özgürlük, hoşgörü gibi) davranışa dönüştürmek ve bu alanda farkındalık yaratmak üzere, insan hakları ve sanatın dallarını birleştiren ulusal ya da uluslararası aktivizmi görebilmek mümkündür. Doğu Batı divanı orkestrası da bu perspektifle oluşturulan aktivist bir harekettir.

“Bu Orkestra, 1999 yılında müzik ve yazın dünyasının iki önemli ismi, Daniel Barenboim ve Edward Said’in, Ortadoğulu genç müzisyenleri bir araya getirerek kültürler arasında beraberliği güçlendirme düşüncesinden doğdu. Oda müziğinden senfonik müziğe kadar çok geniş repertuara sahip olan topluluğun 2004 yılında Victoria Hall ve 2005 yılında Filistin’de Ramallah Kültür Sarayı’nda verdiği konserler bütün dünyada yankı uyandırdı.” (<https://www.iksv.org/tr/iksv-etkinlikleri/daniel-barenboim-ve-dogu-bati-divani-orkestrasi>)

14-25 yaş arası 110 yetenekli genç, farklı kültür ve coğrafyalardan gelirken (Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün, Tunus, İspanya, Hollanda ve İsrail) aylarca birlikte çalışıp siyasal anlamdaki farklılıkları hatta düşmanlıkları müziğin birleştirici etkisiyle azalmış, hatta yok olmuştur. Siyaset adamlarının yapamadığını müzik ve melodi başaraabilmiştir. Böylece müzik toplumları etkileme gücünün yanında barış ve kardeşlik köprüsü görevini üstlenmektedir. Çağdaş toplumlarda da müzik özgürlük, barış, demokrasi, sevgi, yaşam gibi kavramların evrensel bir dili olarak görülmektedir. (Paçacı, 2019, s. 707) Bu bağlamda müziğin sadece eğlence aracı olmadığı, aynı zamanda toplumsal bir işlevi de olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Dünya liderleriyle birlikte, tüm sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte , sosyal sorumluluk almaya davet eden, 2016 Dünya İnsani Zirvesinde (World Humanitarian Summit) sahne alan Doğu Batı Divanı Orkestrası, dünyada barış için bir simge olarak değerlendirilmiş ve davet edilmiştir. Dünyanın dört bir yanında,

ırkçılığın, ayrımcılığın, ötekileştirmenin olmadığı, insanın insan olduğu için değer bulacağı, yaşanılır bir dünya için çalmaya devam etmişlerdir.

Resim 1: Doğu Batı Divanı Orkestrası

Müzik duyguları yoğunlaştırma özelliğinden ötürü dini duyguların daha yoğunlaşmasında ve birçok hastalığın tedavisinde de etkili bir yöntemdir. (Somakçı, 2003, s. 131) Müziğin en eski zamanlardan itibaren kullanılma amacı şifa bulmak, hastalıkları azaltmak, acıları dindirmek ve tedavi etmektir. Müziğin etkileri tıp dünyasında da insan vücudu üzerinde tıbbi olarak kabul görülmüştür. (Angı, 2013, s. 62) Say'a göre birçok düşünürün insanların müzikle tedavi edilebileceklerine dair birtakım fikirleri vardır. Müzik ile meydana gelen tedavi yöntemi ise müzik terapi olarak belirtilmektedir. Terapi Yunanca kökenli bir sözcük olmakla birlikte hastayla alakadar olmak, hastanın derdine çare bulmak anlamındadır. Müzik tedavisinin kullanım alanı ruhsal ya da zihinsel rahatsızlık ve düzensizliklerdir. Müzik terapinin kullanım alanları, günümüzde otizm, beyin travmaları ve zihinsel yavaşlıkları olan bireyler içindir. Müzik terapi bazı vakalarda hareket denetimi ve öğrenmeyi geliştirdiği gibi duygusal problemler yaşayan kişilerle iletişimin kurulmasında yardımcı olur. Bu tedavi yönteminin uygulamaları el çırpma, şarkı söylemek, dans etmek, basit enstrümanları çalabilmek vs. olabilmektedir. (Say, 2002, s. 367) Can & Yılmaz'a göre müzik terapi dünya tarihinde çok eskiye dayanan bir terapi

yöntemidir. (Can & Yılmaz, 2019, s. 796) İnsanların psikolojik, fiziksel, emosyonel, manevi, zihinsel ve sosyal ihtiyaçlarına destek olmak amacıyla müziği kullanmak müzik terapinin görevidir. Karamızrak'a göre müzikle tedavi yönteminin ruhsal hastalıkların meydana gelmesinde rol oynayan ve bireyin duygu durumunu düzenleyen dopamin, serotonin, adrenalin gibi hormonlara iyi geldiği birçok araştırmada belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, bu yöntemin vücuttaki fizyolojik işlevleri de düzenlemekte olduğu gözlemlenmiştir. (Karamızrak, 2014, s. 54)

Kurt müzik terapi tarihini şu şekilde belirtmiştir; ilk çağlarda insanlık, kötü ruh ve cinlerin hastalıklara sebep olduğunu düşünmektedir. Şamanların (tarihin bilinen ilk hekimleri) gerçekleştirdikleri törenlerde dans, ritim, müzik ve şarkılarla bu kötü ruh ve cinleri kovmaya çalışmışlardır. M. Ö. 400 yılında Platon ise müziğe şu yorumu katmıştır; ruhun derinliklerine etki eden müziğin ahengi ve ritmi, bireye hoşgörü ve rahatlık vermektedir. Birçok medeniyet müziğin hastalıkları tedavi edici yönünden faydalanmıştır. Çünkü müziğin insanların duygularını yoğunlaştırma özelliği vardır. Eski Yunan ve Roma'da müziğin insanı sıkıntılarından kurtarmasında etkili olduğuna inanılmıştır. Eski Mısır'da hastalara güç vermesi için ve kadınların doğumunu kolaylaştırması için kullanılmıştır. Çin Filozofu Konfüçyüs de insan ilişkilerinin düzeltilmesinde, kulakların daha keskin olmasında, gözün parlamasında, kanın dolaşım ve hareketinin sakinleşmesinde müziğin etkin rol oynadığı yorumunu yapmıştır. (Kurt, 2014, s. 20)

Çocukluk dönemi itibariyle sağlıklı ve doğru şekillendirilmiş bir müzik yaşantısı olan bir çocuk gelecek yaşantısında daha mutlu, daha başarılı, daha dengeli olabilmektedir. (Güler, 2008, s. 49) Müzik bir çocuğun hayatına erken girerse o çocuk ileriki yaşlarında daha duyarlı, daha hassas ve daha bilinçli bir yetişkin olacaktır. Müzikle uğraşan çocukların öğrenme becerileri gelişmekte olup ileriki yaşlarında yaşıtlarına kıyasla problem çözmeleri daha rahat ve daha az streslidir. Alkaya Yener'e göre müzik enstrümanı çalmaya başlayan çocukların ise IQ oranlarının daha yüksek olduğu, beyinlerinin bazı bölgelerinin diğer çocuklara göre daha fazla çalıştığı, okuldaki başarılarının arttığı ve özellikle de matematik ve okumada daha ileride oldukları gözlenmiştir. (Alkaya Yener, 2011, s. 120-121)

Müziğin kullanım alanları oldukça geniştir. Örneğin; psikiyatrik bozukluk yaşayan zeka geriliği olan çocuklarda, otizm tanısı konmuş çocuklarda, madde kullanım bozukluğu olanlarda, nevrotik hastalarda, onkoloji hastalarında , herhangi bir işlem öncesinde, süresi boyunca ve sonrasında, yoğun bakım ünitelerinde ve doğumhanelerde müzik kullanılmaktadır. (Karamızrak, 2014, s. 55)

Müzik ses, ritim, melodi ve armoninin birleşmesiyle oluşmaktadır.Yorumun etkileyciliğine güç katmak ve kalitesini artırmak için de nüanslar kullanılmaktadır. Müzik eserinde vermek istenilen duygu nüanslarla beraber daha yoğun hissettirilebilir. Müzikte ses en temel ögedir. Seslerin de süre değerlerini belirlemek için ritim bu noktada önem arz etmektedir. Birbiri ardına gelen sesleri de melodi oluşturur. Armoni de müzikte melodinin daha zengin,daha kapsamlı duyulması için kullanılan bir yapıdır. Nüans ise duyguları daha yoğun hissettirmek için kullanılan detaylardır. Müzik bu unsurların bütünüyle oluşmasından doğan olağanüstü bir sanattır. (İmİK & Haşhaş, 2020, s. 198) Her kültürde bu öğeler farklıdır. Bu sebepten ötürü tınlayış, ezgisel yapı, renk gibi müziksel farklar meydana gelmekte olup farklı müzik türlerini de ortaya çıkartmaktadır. Örneğin; Hint müziği, Türk müziği, Çin müziği gibi. (Daloğlu, 2009, s. 214) Bu bağlamda müziği oluşturan bu ayrıntılar, bir toplumun geçmişini, hikayesini de içinde barındırır. Dolayısıyla müziğin toplumsal işlevi, o toplumun kültürü ve yaşantısı ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda müzik bulunduğu toplum içerisinde var olan başka kültürlerin de kendilerini ifade etmeleri ve varlıklarını sürdürmeleri için kullanılmaktadır. (Odabaşı, 2006, s. 249)

Müzikle beraber evrenin oluşumunda gerekli olan uyumu, ritmi ve estetiği anlayabilmek daha kolaylaşabilmektedir. İnsan, evrenin ve doğanın bir parçasıdır.Bir insan kendinde ve hayatta var olan her şeyi müzikte bulmaktadır. Bu da insanın müzikten etkilenme sebeplerindendir çünkü müzik zaten insanın içinde yer almaktadır. (Akkuş, 2007, s. 101)

Müziğin insan yaşamını bu denli içine alması sebebiyle de müzik çok önemli bir kültür ürünüdür. Çünkü müzik hayatımızın her ayrıntısını içinde barındırmaktadır. Çoğu medeniyetin müziğe çok fazla önem vermesinin sebebi hem kültürlerini korumak istemeleri hem de gelecek kuşaklara aktarmak istemeleridir. Müzik eserlerini de koruyarak öz kültürlerine sahip çıkacaklarını düşünmüşlerdir. (İmİK & Haşhaş, 2020, s. 200-201) Çelikel'e göre müzik, bireysel olması ve bireyin

kültüründen etkilenmesi nedeniyle şekil almaktadır. Bu bağlamda müzik; besteci, icracı ve dinleyici ile toplumsal etkileşim içindedir. Besteci eserini meydana getirirken kendi teknik bilgilerinden yararlandığı kadar kültüründen de oldukça etkilenmektedir. Çünkü bestecinin müziksel bilgisinin yanında kültürel altyapısı da besteyi etkilemektedir. Bestecinin yaşadığı toplum yapısı, coğrafyası vs. eserin yapısını etkilemektedir. (Çelikel, 2017, s. 11)

Müziğin bütün bu işlevlerinin yanında eğitim alanı üzerinde de oldukça önemli birtakım etkileri vardır. Müziğin kullanım alanlarında müzik eğitimi de önemli bir yer almaktadır. Bir sonraki bölümde bu noktaya değinilecektir.

2.2. Müzik Eğitimi

Müzik eğitiminin tanımından önce eğitimin ne anlama geldiğini birkaç tanımla açıklamak daha doğru olacaktır. Baydağ'a göre eğitim; bireyin kendi yaşantısı aracılığıyla ve kasıtlı olarak, isteyerek meydana getirdiği davranışlarındaki değişim süreci olarak tanımlanmaktadır ve bireylerin ve toplumların gelişimlerini, değişimlerini ve dönüşümlerini etkilemektedir. (Baydağ, 2020, s. 2) Eğitim, kişinin mesleğiyle alakalı bilgileri, beceri ve teknikleri ile bilgi dağarcığını tamamlayan, bireyin davranışlarına olumlu etki eden bir süreçtir. (Adem, 1995, s. 3)

Balıkçı'ya göre sanat eğitimi, insanın yaratıcı, düşünen, üreten, tasarlayıcı yanlarını dış dünyadan koparmadan geliştiren, bilgiyi ve teknolojiyi de içinde barındıran ve bu sayede insana gelişim olanağı sunan bir eğitimidir. (Balıkçı, 2001, s. 15) Akkaş'a göre en önemli eğitim yollarından birisi sanattır. 21.yüzyılda meydana gelen eğitim-öğretimdeki yenilikler, çocuğun gelişiminin ilerlemesi, eğitimde yer alan anlayış ve yöntemler sanat alanına en etkin bir biçimde yansımıştır. Sanat eğitiminin bir kolu olan müzik de bu yansımayı en doğal biçimde içinde barındırmaktadır. (Akkaş, 1993, s. 7)

Müzik eğitiminin ise tanımlarından bazıları şu şekildedir; müzik eğitimi birçok eğitim-öğretim alanı ile işbirliği içerisinde olan müzik teorisi,müzik tarihi, enstrümantal yeterlilik, müzik yetenekleri, şarkı söyleyebilme gibi konuları içerisinde barındıran bir eğitim-öğretim alanıdır.Başka bir tanım ise müziğin öğretildiği bir çalışma alanı olarak belirtilmiştir. Müzik eğitimi aynı zamanda müziksel açıdan kişiye davranış kazandırma, davranış değiştirme, davranış değişikliği oluşturma, davranış geliştirme süreci olarak da tanımlanmaktadır. Çuhadar'a göre müzik eğitimi, bireyin müzikal davranış aşamasındaki istendik davranışlarını (istenen, olması arzulanan, kişiden kendi isteğiyle yapması beklenen davranışlar) müziğin temel bileşenleri yardımıyla geliştirmesidir. (Çuhadar, 2016, s. 220-221)

Müzik eğitiminde bireye müzik becerisi kazandırmanın yanı sıra bireyin estetik duyularının da gelişmesi hedeflenmiştir. (Kabataş, 2017, s. 156) Müzik eğitimi bireylerin sevgi-saygı, yaratıcılık, sorumluluk duygularının gelişmesini sağlar. Öz Biber'e göre müzik eğitimi insana müziği sevdirmenin yanında müzik dinleme alışkanlığını kazandırmayı ve insanın müzik alanındaki beğeni düzeyini yükseltmeyi amaçlamaktadır. (Öz Biber, 2001, s. 104-105)

Her bireyde doğuştan itibaren yaratıcılık olduğu söylenebilir.Bu bağlamda bir çocuğun müzik eğitimi olarak içgüdüsel olarak var olan yaratıcılık isteği geliştirilebilmektedir. Bu yaratıcılığı gerçekleştirmesi için de uygun,rahat koşulların sunulması gerekmektedir. Bu durumda yaratıcı olabilmek için özgüven önemlidir. Müziğin de özgüveni artırma özelliği olduğundan müzik ve yaratıcılık çok yakın ilişki içerisinde dir. (Kabataş, 2017, s. 159)

Müzik eğitiminde problem çözme, kritik düşünme öğretimi, akademik ve kişisel becerilerin gelişimi hedeflenmiştir. (Şendurur & Akgül Barış, 2002,s. 167) Müzik eğitimi, çocuğun bilgileri yalnızca duyarak değil, tartıp biçerek, düşünerek, eleştirerek ve yaşayarak edinebilme yetisine sahip olabilmesi için çocuğa olumlu etki eder. Başka bir bakış açısıyla da müzik eğitimi insanın yaratıcı, tasarlayıcı, düşünen ve üreten yanını geliştiren, pekiştiren bir eğitimidir. (Baydağ, 2020, s. 3) Vural'a

(2004) göre müzik eēitimi bireyin kendisini ifade etmesinde kolaylık saēlarken insanın doēasında var olan mziēi dinleme, anlama ve anlatma becerisinin de ortaya çıkmasında yardımcı olmaktadır. (Vural, 2004, s. 285)

Türkmen’e (2019) göre müzik eēitimi, kültürü taēımak ve aktarmak görevini üstlenir. Toplumun yüksek deēer taēıyan halk müziklerinin yani daha kapsamlı bir şekilde ifade etmek gerekirse geleneksel müziklerin derslerin bir parçası olması sayesinde, çocuklar içinde yaēadıkları toplumun inanç ve deēer anlayışlarıyla ilgili fikir edinebilirler ve bu ürünleri gelecek kuşaklara da aktarabilirler.
(Türkmen, 2019, s. 7-8)

Müzik eēitimi programının iyi hazırlanması ocuēun sınıf içinde toplum ve dünya yaēamının farkına varabilmesinde, ulusal ve dünya tarihini anlamlandırabilmesinde, bilim, sanat, sosyal bilimler, saēlık ve din gibi alanlarda kendini geliētirip bilgilendirmesinde katkı saēlayacaktır. (ilden, 2001,s. 4) Müzikte,kalitenin ve gzelliēin duygusal geliēimle baēlantısı vardır ve saēlıklı bir duygusal geliēim için müzik eēitiminin önemini göz önünde bulundurmak gerekir. (Kabataē, 2017, s. 155)

Müzik eēitimi 5 ana temada incelenmektedir;müziksel iēitme eēitimi, ses eēitimi, müzik beēenisi eēitimi, çalgı alma ve yaratıcılık eēitimidir. Bu temaların birleēimiyle kaliteli ve saēlıklı bir müzikal geliēim görülmektedir. Çalgı ērenme eēitimi müzik eēitiminde önemli bir yere sahiptir çünkü çalgı almak bireyin öz güvenini artırır ve bireyin sosyalleēmesine destek olur. (nal, 2017, s. 165)

zen’e göre müzik eēitimi, bireylerin kiēiliēinin geliēimine ve sosyalleēmelerine katkıda bulunmaktadır ve kiēinin yakın çevresi ile müzik aracılıēıyla iliēkide olmasını,toplumsallaēmasını,müzik üretimini bilinçli bir şekilde üreten ve tüketen bir birey olmasını saēlamaktadır. (zen, 2004, s. 58) Köksal’a göre müzik eēitimi alan insanların kendilerine duydukları güvenin arttığı ve bu sayede müzik eēitimi almayan insanlara kıyasla daha fazla uyumlu davranışlar sergiledikleri görülmektedir. (Köksal, 2000, s. 104-105)

Şendurur & Akgül Barış'a göre çağdaş eğitimin vazgeçilmez parçalarından olan müzik eğitiminin amacı insan zekasının ve yeteneklerinin en yüksek seviyede geliştirilmesi ve yetkinleştirilmesidir. Aynı zamanda müziğin insanın zeka gelişimi ve bilişsel başarısı üzerindeki olumlu etkileri de birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir. (Şendurur & Akgül Barış, 2002, s. 167)

MEB tarafından 2018 yılında müzik eğitiminin amaçladıkları aşağıdaki maddelerle sunulmuştur.

Müzik Dersi Öğretim Programının amacı: (MEB, 2018, s. 8)

“Öğrencilerin;

- Müzik yoluyla estetik yönünü geliştirmek,
- Duygu, düşünce ve deneyimlerini müzik yoluyla ifade etmelerine imkân sağlamak,
- Yaratıcılığını ve yeteneğini müzik yoluyla geliştirmek,
- Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası müzik türlerini tanıyarak farklı kültürlere ait öğeleri zenginlik olarak algılamasını sağlamak,
- Müzik aracılığıyla zihinsel becerilerinin gelişimini sağlamak,
- Müzik yoluyla bireysel ve toplumsal ilişkilerini geliştirmek,
- Müzik ile ilgili çalışmalarda bilişim teknolojilerinden yararlanmalarını sağlamak,
- Bireysel ve toplu olarak nitelikli farklı türlerde şarkı dinleme ve söyleme etkinliklerine katılımlarını sağlamak,
- Müziksel algı ve bilgilerini geliştirmek,
- İstiklâl Marşı başta olmak üzere marşlarımızı özüne uygun olarak seslendirmelerini sağlamak,
- Müzik yoluyla sevgi, paylaşım ve sorumluluk duygularını geliştirmek,
- Millî birliğimizi, bütünlüğümüzü pekiştiren ve dünya ile bütünleşmemizi kolaylaştıran müzik kültürü ve birikimine sahip olmalarını sağlamak,
- Atatürk'ün Türk müziğinin gelişmesine ilişkin görüşlerini kavramak amaçlarına ulaşmalarının sağlanmasıdır. ”

Kırıçoğlu & Stokrocki'ye göre ise müzik eğitiminin işlevleri, duyguları ve düşünceleri görselleştirerek kendini ifade edebilmek, estetik duyarlılığı ve hazzı geliştirmek, eleştirel bir bakış açısı , araştırmacı, inceleyici ve sorgulayıcı bir kişilik kazandırmak, yetenekleri işlevsel hale getirerek üretkenliği artırmak, yaratıcı gücü

geliştirmek, el, göz ve düşünce arasındaki koordinasyonu artırmak, temiz ve düzenli çalışma alışkanlığı kazandırmak, zamanı verimli kullanabilmek, topluma ve çevreye duyarlı, özgüvenli ve sorumluluk sahibi olmak, sanat eserlerine ve sanat tarihine karşı ilgili olmaktır. (Kırıçoğlu & Stokrocki 1997, s. 17)

Müzik eğitimi ve akademik başarı birbirleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu konuyla alakalı yapılan araştırmalar da vardır. Bir araştırma örneği olarak 1999'da College-Bound Seniors Ulusal Raporundaki araştırma gösterilebilir. Bu raporda müzik eğitimi alan öğrencilerin müzik eğitimi almayan öğrencilere kıyasla matematik ve edebiyatta daha fazla başarı gösterdikleri gözlemlenmiştir. 1998 yılında da ABD'de yapılan bir araştırma sonucunda yine müzik eğitimi alan öğrencilerin akademik başarı ödüllerinde müzik eğitimi almayan öğrencilere göre önde oldukları saptanmıştır. Başka bir araştırmada ise Mohanty ve Hejmadi adlı kişiler vücudun bölümlerinin adlarını öğrenebilmeleri için 5-6 yaşlarındaki çocuklara çeşitli öğretim metotları uygulamışlardır. 4 tane seçilmiş grup bu araştırmada yer almıştır. 1. Gruba vücudun parçalarının öğretilmesi için sözlü öğretim metodu kullanılmış. 2. Gruba ise vücudun parçalarını öğretmek için müziği ve dansı bir arada kullanmışlardır. Şendurur & Barış'a göre yapılan araştırma sonucunda, vücudun bölümlerini müzik ve dans vasıtasıyla öğrenen çocukların, bu bölümleri öğrenmek konusunda diğer çocuklara oranla daha başarılı oldukları tespit edilmiştir. (Şendurur & Akgül Barış, 2002, s. 168) Bu konuyla ilgili araştırmalara çok fazla yer verilmiştir. Bu araştırmalar, müzik eğitiminin insanların bilişsel başarısı üzerinde oldukça etkili olduğunu göstermiştir.

2.3. Müzik Eğitiminin Özel Eğitim Gereksinimli Bireylerde Kullanılması

Eğitim ortamlarında normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte bireysel gelişimleri açısından yaşlıtlarına göre farklılık gösteren çocuklar da yer almaktadır. Bu

öğrencilere özel gereksinimli öğrenci tanımı kullanılmaktadır. Bu çocukların öğrenme süreçleri yaşıtlarına göre daha geç ve zorludur. (Akıncı vd. , 2019, s. 1611) Bu bireyler bedensel yönden olduğu kadar zihinsel, duygusal ve sosyal özellikleri açısından da yaşıtlarından farklı gereksinimleri olan bireylerdir. (Kutlu, 2018, s. 10)

Genel bir tanım olarak da özel gereksinimli bireyler; gelişim süreçlerinde meydana gelen çeşitli sebeplere bağlı dil, hareket, bilişsel, fizik, duygusal ve sosyal gelişimlerinde yetersizlik yaşayan, bireyin doğum öncesi, doğum sırası veya sonrasında oluşabilen, yaşıtlarına göre farklı özellikte olan, aynı zamanda normal eğitim süreçlerinden faydalanamayan, yarı faydalanan veya hem normal eğitimden yararlanıp onun yanında destek programları ile eğitimi sürdüren bireylerdir. (Baykoç Dönmez, 2015, s. 20)

Özel gereksinimli bireyler zihinsel, işitme, görme, dil ve konuşma bozukluğu yaşayan, bedensel yetersizliği olan, hiperaktivite problemi olan, üstün zekalı bireyler veya otistik çocuklar olarak ifade edilebilir. (Hekim & Varış, 2017,s. 29)

Kutlu'ya göre, özel eğitim; özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitimlerini verecek olan personeller ve özel eğitim programları ile bu çocuklara uygun ortamda sağlanan eğitimidir. (Kutlu, 2018, s. 8) Özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşama imkânlarını en üst seviyeye getirmeyi hedefleyen özel eğitim, bireysel planlanıp sistematik olarak uygulanır. Kara'ya göre Özel eğitim üstün özellikleri olanların kabiliyetlerinin çok daha iyi olmasını sağlamaya çalışan ve yetersiz oldukları alanların onların engeli olmaması için çaba gösteren bir eğitimidir. (Kara, 2019, s. 9)

Eğitim, bireyin gelişimine fayda sağlamalıdır. Örneğin özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, eğitim aldıkları ortam veya sınıf içerisinde fazla ilgiye ihtiyaçları vardır. Bu sebepten özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar, özelliklerine veya eğitim ihtiyaçlarına göre sınıflandırılmalıdır. Çünkü özel eğitimde bu eğitime ihtiyaç duyan bireylerin yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamada başkalarına olan bağıllığını azaltmak veya ortadan kaldırmak hedeflenen amaçtır. (Baydağ, 2020, s. 2) Bu bağlamda özel eğitimin amaçları şu şekildedir: özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin toplumsal rollerini gerçekleştirmesi, başkalarıyla olan iletişimlerinin iyi olması, çalışma

ortamında iş birliği içerisinde olmaları, bulunduğu çevreye uyum sağlayabilmeleri, mutlu ve üreten birer birey olmaları, bağımsız yaşayıp kendi kendilerini idare edebilmeleri için yaşam becerilerinin artırılmasıdır. (MEB, 2010, s. 32-33)

Özel eğitimin temel ilkeleri ise şu şekildedir: (MEB, 2011, 8-9)

- “Özel eğitimi gerektiren tüm bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
- Özel eğitime erken başlamak esastır (bireyin özrünün erken farkına varılması, tanının erken konması ve eğitime erken başlanması, bireyin gelişimini olumlu yönde etkileyen önemli hususlardan biri olmaktadır).
- Özel eğitim hizmetleri özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
- Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel performansları dikkate alınarak amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitimlerine öncelik verilir.
- Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonların sağlanması amacı ile kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.
- Özel eğitim gerektiren bireyler için bireysel eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır. Bu ilke, özel eğitimin bireyin ihtiyaçlarından hareketle planlanarak yürütülmesini öngörmekte, bu amaçla her birey için ayrı ayrı bireyselleştirilmiş eğitim planı yapılmasını ve çerçeve programlarının uygulanmasını esas kabul etmektedir.
- Ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılımlarının sağlanması esastır. Bu ilke, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimlerinde ailelerin rolünü vurgulamakta ve onların aktif katılımının sağlanmasını gerekli görmektedir. Bu çerçevede aileler tanılama dâhil, eğitimin her aşamasına katılacak ve söz sahibi olacaktır.
- Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir. Çağdaş ülkelerde gönüllü kuruluşların eğitimdeki rollerinin giderek artma eğilimi göstermesinin bir yansıması olarak 9 özel eğitim politikasının geliştirilmesinde ilgili gönüllü kuruluşların katılımı sağlanmaktadır.

- Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır. Bu ilke, özel eğitim gerektiren bireylerin okul ve okul dışı eğitimlerinin bir bütünlük içerisinde planlanmasını öngörmekte, ayrıca söz konusu bireylerin topluma uyumları toplumun onlarla birlikte yaşama becerilerini geliştirme (karşılıklı uyum) yaklaşımı benimsenmektedir. ”

Özel eğitimde özel gereksinimli çocuklara birçok eğitim verilmektedir. Bu eğitimlerin arasında müzik eğitimi çok önemli bir yere sahiptir çünkü normal gelişim gösteren çocuklar gibi özel gereksinimli bireyler için de müziğin yeri çok önemlidir. Aynı zamanda gereklidir. Hekim & Varış ‘a göre müzik bir eğitim aracı olarak düşünüldüğü takdirde, onu bir iletişim aracı olarak da düşünmek mümkün olacaktır. Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde müziğin yeri ve önemi yapılan çoğu araştırmalarda da belirtilmiştir. (Hekim & Varış, 2017, s. 30-31)

Müzik, özel eğitim gereksinimli bireylerin eğitim- öğretim hayatlarında kullanılması gereken bir araçtır çünkü bireyin bütün gelişim özelliklerini destekleyen bir etki sunar. Uygulanan müzik etkinlikleri bu bireylerin başka derslerde de öğrendiği becerilerin gelişimi açısından önemlidir. Örneğin birçok kavramı ve sayıları müzik derslerinde tekrarlayarak pekiştirip öğrenebilirler. Aynı zamanda müzik enstrümanları el-göz koordinasyonunu, ince motor becerilerini ve dikkatini geliştirmesinde oldukça olumlu etki etmektedir. Müzik derslerinde birlikte şarkı söylemek, dans etmek, ritim tutmak vs. bireyin sosyalleşmesinde, özgüveninin artmasında olumlu katkılar sağlar. (Kara, 2019, s. 19)

Çay’a göre müzik eğitimi sayesinde özel gereksinimli bireyler müziksel davranış kazanırlar, kazanılan bu davranışın devamlılığının sağlanması ise yine alınan bu eğitim sayesinde mümkün olur. Böylece çevreleriyle olan iletişimi ve etkileşimi artırmak hedeflenir. Özel eğitim alanında müzik eğitiminin amacı bireylerin kendilerini ifade edebilmelerini ve çevreleriyle olan ilişkilerini güçlendirmektir. (Çay, 2020, s. 61)

MEB'in yayımlamış olduğu özel eğitimde kullanılan müzik etkinliklerine ilişkin kitapta özel eğitimde müziğin önemini anlatan şu ifadelere yer verilmiştir: (MEB, 2014, s. 5)

- “Müzik etkinlikleriyle beraber özel gereksinimli çocuğun motivasyonunda artış gözlemlenir.
- Çocuklar yaratıcı ifadelerinde, duygusal tepkilerinde ve eğlence alanında tecrübe kazanırlar.
- Çocukların streslerini azaltmasında ve duygu ve düşüncelerini,yaşadıkları olayları rahatça ifade etmelerinde müzik eğitimi oldukça etkilidir.
- Çocukların öz benliklerine saygıları gelişir.
- Çocuk sakinleştirilerek dinlenme ortamı sağlanır.
- Çocuklar benlik kavramını daha iyi idrak eder ve böylece benlik değerleri artar.
- Çocukların işitsel algılarında, dinlenme becerilerinde ve dikkat sürelerinde artış gözlemlenir.
- Müzik, dili aktif kullanmalarında önemli rol oynar.
- Müzikle beraber çocukların dil, bilişsel, motor, sosyal ve özbakım alanları gelişir.
- Müzik öğrenmeyi etkili ve kalıcı hale getirir.”

Müzik normal ve/veya özel eğitim gereksinimi olan çocukların eğitiminde, bütün gelişim özelliklerine fayda sağlayan en önemli ve etkin eğitimlerden biridir.

Kabataş'a göre birçok araştırmanın sonucunda özel eğitim gereksinimi olan tüm çocukların eğitiminde müziğin önemli bir araç olduğu belirtilmiştir çünkü müzik onların bilişsel, dil, zihinsel gelişim ve yaratıcılık,bedensel ve psiko-motor gelişimleri, duygusal ve sosyal gelişimleri gibi tüm gelişim alanlarını desteklemekte ve bu alanlara olumlu etki etmektedir. (Kabataş, 2017, s. 156) Örneğin çocukların müzik eşliğinde balonla dans etmeleri hem onlara eğlenceli gelir hem de topluma girmeleri, kaynaşmaları, ortama alışmaları ve rahatlamalarını da sağlar. (Baydağ, 2020, s. 4)

Özel gereksinimli bireyler arasında müziği yaşamlarının bir parçası haline getirmiş olan, müzik dünyasına kalıcı izler bırakmış, müzik yetenekleriyle adlarını duyurmuş

önemli müzisyenler vardır. Örneğin; Joaquin Rodrigo, ünlü halk ozanımız Aşık Veysel, kıvrak zekasıyla tanınan George Frideric Handel, bestelerinin etkileyiciliğiyle bilinen Ludwig van Beethoven, müzik sanatının harika çocuğu Wolfgang Amadeus Mozart vb. Bu müzisyenler görme, işitme gibi engellere sahipti ama bunun yanında üstün ve özel yetenekli sanatçılardı. (Hekim & Varış, s. 2017, 32)

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin özel ihtiyaçlarına uygun programlar hazırlanmalı, kaliteli bir hayatları olması için ve toplumdan dışlanmamaları için, yaşantılarını sürdürebilmeleri için gerekli önlemler alınmalı, ihtiyaçlarına uygun eğitim etkinlikleri gerçekleştirilmelidir. (Kutlu, 2018, s. 16)

Müzik, estetik bir değer olmasının yanında eğitimciler açısından da çok önemli bir eğitim aracıdır. Eğitimci müzik etkinlikleri programı oluşturulurken özel gereksinimli çocuklarla yaşanılacak sorunlara hazır olmalıdır. Pektaş'a göre eğitimcinin birlikte çalışacağı çocuğun tüm gelişim alanlarıyla ilgili olarak bilgi edinmesi ve çocuğun özür grubunu, derecesini ve gelişim seviyesini dikkate alması gerekmektedir. Bunlar göz önünde bulundurulduğu takdirde müzik etkinlikleri tüm engel grubundaki çocuklara oldukça fayda sağlayacaktır. (Pektaş, 2016, s. 103)

Bir sonraki bölümde müziğin, müzik eğitiminin ve müzik terapinin otistik çocuklar üzerindeki etkilerinden, müzik ve beyin kombinasyonu ile otistik bireylerin beyin yapılarının müziğe olan yatkınlıklarından, bu konuyla alakalı olarak yurt içinde ve yurt dışında yapılmış bazı çalışmalardan bahsedilecektir.

2.4. Müzik Eğitiminin Otistik Çocuklara Etkisi

Müziğin insan gelişimine etkileri olduğu ve OSB tanısı almış çocuklara uygulanan müzik etkinliklerinin ve/veya müzik derslerinin gelişim alanlarına olumlu yönde kalıcı etkiler sağladığı bilinmektedir. Örneğin çocuk şarkıları, konuşma bozukluğu

yaşayan OSB'li çocuğa destekleyici bir uygulama olmuştur. (Özorak Oyman, 2019, s. 106)

Müzik otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklarda motive edici ve sosyal zamanlardaki boşluğu doldurmak için uygun bir alandır. Bu bağlamda müziğin sayesinde çocuk sosyalleşerek topluma kazandırılabilir ve otistik çocuğun iletişim kurması için müzik iyi bir yoldur. (Berrakçay, 2018, s. 21) Destek terapisi olarak adlandırılan müzik terapi de müzik eğitiminin içerisinde yer alan özel öğretim yöntemleri ile müziğin nörolojik yanını da göz önüne alan çalışmaları barındıran terapilerle otistik çocuklara fayda sağlayabilmektedir. (Gökmen, 2010, s. 17) Aynı zamanda müzik terapinin otistik çocuklar üzerindeki birtakım etkileri şu şekildedir: (Özorak Oyman, 2019, s. 94)

- kaba ve ince motor gelişiminin sağlanması
- dikkat dağınıklığını aza indirgeyip dikkatlerini toplama sürelerinin artırılması
- bedenlerinin farkına varmalarının sağlanması
- kendilik bilincinin geliştirilmesi
- sosyal becerilerinin artırılması
- iletişimlerini (sözel veya sözel olmayan) ileri düzeye taşımak
- temel eğitim kavramları ile alakalı eğitimin kolaylaştırılması
- tekrarlayıcı davranışların aza indirgenmesi
- öfke davranışlarında değişimin sağlanması
- beş duyu organlarının algılanması
- bu duyularla hareket sistemindeki iletişimin sağlanması

Değinilen bilgilere ve araştırmalara göre müzik eğitimi, otistik bir çocuğun gelişimi, değişimi ve dönüşümü açısından çok önemli bir rol oynamaktadır. Müzik eğitiminin birleştirici yönü sayesinde otizmlili bireyler iletişim ve sosyalleşme açısından kendilerine yeni bir dünya kurmaya başlayacaklardır. Otistik çocuklarda gözlemlenen göz kontağı kurmakta güçlük, koordinasyonla alakalı sıkıntılar yaşamaları, arkadaşlarına vurma, grup aktivitelerine katılma ve aktiviteleri yürütmede yaşanan zorluk, dil gelişimlerinin zayıf olması nedeniyle soruları cevaplamada güçlük çekmeleri gibi problemlerin yaşanması, yaşam akışının

sürekliliğini kesintiye uğratabilir ve bu durumun otistik bireylerin hayatında sorun oluşturduğu görülür. Müzik eğitimi ile beraber yaşanan bu sorunların büyümesi en aza indirgenebilir.

Berrakçay (2008) tarafından otistik çocuklarla yapılan bir araştırmaya göre otistik çocuklarla yapılan eğitim çalışmalarının, otistik çocukların yaşadığı sıkıntılar arasında görülen problem davranışı kontrolü üzerinde oldukça olumlu etki ettiği belirtilmiştir. (Baydağ, 2020, s. 5)

Bazı araştırmacılar, otistik çocuklarda görülen iletişim ve konuşma güçlüklerinden dolayı pek çok yöntemi aynı anda kullanmışlardır. Konuşma ve işaret dilinin yanında bir de müziği eklemişlerdir. Otistik çocuklarda müzik konusunda olağanüstü beceri görülmektedir. (Gökmen, 2010, s. 17)

Uyarıcı açısından zengin bir ortamın olması çocukların eğitimlerinde önemlidir, farklı yollar ve kanallarla farklı bilgiler çocuğa ulaştırılır ve çocuğun öğrenme süreçlerine olumlu etki eder.

Bu sebeple, çocuğun kazanması gereken bütün davranış çeşitlerinin ve niteliklerinin çocuğa müzik etkinlikleri vasıtasıyla kazandırılması etkili bir eğitim yolu olacaktır. Bu etkinliklerin tekrarlanması, bilgilerin, kavramların, sözcüklerin çocuk tarafından belleğe alınmasını sağlar ve çocuğun sayı, renk, zaman, mekân gibi kavramları da öğrenmesinde yardımcı olur. (Güler, 2008, s. 71) Otizmli çocuklar için ise müzik doğuştan gelen ilgi veya yetenekle beraber farklı amaçlar için de kullanılmaktadır.

Müzik engelli bireylerde; (Kınalı, 2003, s. 263)

- a.) müzik eğitimi ve öğretimi sağlamak
- b.) müziğin çeşitliliğinden yararlanarak, her alandaki eğitimlere yarar sağlamak
- c.) ruhsal açıdan tedavi etmek amacıyla kullanılabilir.

Otistik çocukların müzik eğitiminde kullanılan yöntemlerde, belirli disiplinlerin öğretilmesini içeren basamaklara yer verilmediğinden zihin engellilerde kullanılan basamaklardan bahsedilecektir.

1.)Şarkı Söyleme Tekniği

Engelli çocuklara onların bildikleri veya anlamaya yeni başladıkları olaylarla ilgili olan şarkıların öğretilmesi fayda sağlayacak ve bu çocukların sosyal katılımlarını artıracaktır.

2.)Öykü Tekniği

Bazı hikayeler zekâ özürlü olan çocukların hayal güçleriyle oyun oynamalarını sağlayabilmek amacıyla seslerle anlatılır. Öyküler anlatılırken çeşitli enstrümanlar kullanılır, bazı enstrümanların sesleri de doğadaki seslere benzetilir.

3.)Seslerle Çalışma ve Dinleme

Bazı seslerin ayırt edilebilmesi için uygulanan çalışmalar zeka özürlü çocukların kulaklarını daha etkin bir şekilde kullanmalarında fayda sağlamaktadır. Çocuklar nesnelerden çıkardıkları sesler vasıtasıyla o nesneleri tanımaya başlarlar. (Kınalı, 2003, s. 265)

Otistik çocukların müzik eğitimlerinde kullanılan bazı enstrümanlar şunlardır: davul (değişik sesler çıkartan davul) , bele takılan ritim aletleri, marakaslar, ksilofon, tefler, ziller, piyano, gitar, ritim çubukları. Bu gibi enstrümanlar çocukların doğaçlama sesler çıkartmasında etkili olmakta, basit cümleli şarkılara da eşlik edebilmelerini sağlamaktadır. Bu gibi etkinlikler, çocukların başarıma duygusunu yaşamalarını sağlayarak, öz güvenlerinin artmasında da olumlu yönde bir katkı sağlarlar. (MEB, 2014, s. 12) Örneğin bazı müzik etkinliklerinde eğitimci davulu çalar ve vurduğu ritimlerle aynı şekilde yürümelerini ister. Başka bir etkinlikte ise eğitimci bir ara hızlı

müzik açar, bir ara da yavaş müzik açar ve öğrencilerinden parçaların tempolarına uygun bir şekilde dans etmelerini ister. (MEB, 2014, s. 32)

Resim 2: Marakas

Resim 3: Ksilofon

Otizm Spektrum Bozukluğunda erken tanı ile beraber çocuğun müzik eğitime başlaması çocuğa olumlu etki edecektir. Buna şöyle bir örnek verilebilir; bir öğretmen flüt üflemeyi öğretmek amacıyla ,bir gün sınıfa bir flüt getirir. (Sınıfta da daha önce etrafında olup bitenin farkında olmayan 3 yaşında otistik bir kız da bulunmaktadır.) Çocuklar için üflemeye başlar. Doğru ritmi tutturabilmesi için de ayaklarıyla güçlü bir ritim tutar ve vücuduyla da kendini aşağı yukarı doğru sallar. Daha sonra öğrencilerin de flüt üflemelerini ister ve o otistik öğrenci flütü eline alarak üflemeye başlar ve tamamen öğretmenini taklit ederek ayaklarını yere vurarak ritim tutar ve aşağı yukarı doğru vücudunu sallar. (Pektaş, 2016, s. 104) Bu örnek

açık bir şekilde müziğin otistik bireyin gelişimi üzerinde oldukça büyük bir etkisi olduğunu göstermektedir. Yurt içinde ve yurt dışında müziğin Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış çocuklarla bir arada kullanıldığı bunun gibi birçok araştırma yapılmıştır. Aşağıda yurt dışında bu konu üzerinde yapılmış çalışmaların özetlerinden birkaç örnek sunulacaktır.

2.4.1. Otizmlı Çocuklarla Müziğin Bir Arada Kullanıldığı Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar

1. Clarkson (1994), kolaylaştırılmış iletişim yöntemi ile müziği bir arada kullanarak bir araştırma yapmıştır. Bu çalışma 3 sene sürmüştür. Bu çalışmada otizmlı çocukların kendilerini daha iyi ifade etmeleri kolaylaştırılmış iletişim yöntemi sayesinde gerçekleşmiştir. Müzik çalışmalarıyla beraber ise Otizmlı çocukların ilişki kurma becerilerinin daha iyiye doğru gittiği bildirilmiştir.
2. Sussman (2009), gelişimsel bozukluğu olan okul öncesi yaştaki çocuklarda akran farkındalığı üzerinde müziğin etkisi isimli bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada gelişimsel bozukluk tanısı almış olan 9 çocuk yer almıştır. "Bu çocuklar 2 ile 6 yaş aralığında olup, 4 erkekten ve 5 kızıdan oluşmaktadır. Bu çocukların aldıkları tanılar, otizm, CP(Serebral Palsi), hidrocefali, kardiyomiyopati, holoprozensefali ve gelişimsel bozukluklardır. Çocuklar, bir araştırmacı ve iki araştırma katılımcısı ile beraber bu araştırmaya katılmışlardır. Her katılımcı, 10'ar dakikalık 4 oturumda yer almıştır. Gitar, yağmur sesine benzer bir sese sahip bir perküsyon aleti olan rainstick adlı enstrüman ve parıltılı bir cop bu oturumlarda kullanılan oyuncaklardır. Veriler video kaydı ile elde edilmiştir ve iki kodlayıcı tarafından kodlanmıştır. Çalışmanın odaklandığı nokta objenin bir çocuktan diğerine geçmesidir. Araştırmacı ise bu esnada gitar çalmaktadır. Araştırmanın sonucunda sürekli bir dikkat söz konusu olduğunda akranlara yöneltilen müzikal obje kullanımının etkili bir uyarıcı olabileceği belirtilmiştir. Müzik Terapide ise

çoklu müzikal uyarıcı kullanımının yerine uyarıcıların miktarının azaltılması tavsiye edilmiştir.

3. Wimpory ve Chadwick (1995), 3 yıl 3 aylık bir otizmlı çocuk ile iki sene süren bir çalışma ile müzikal etkileşim terapisinin etkilerini inceleyen bir vaka çalışması yapmışlardır. Araştırmacılar, bu çocuğun DSM-III-R tanı kriterlerine uyduğunu bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan otizmlı çocuğun üç kardeşinin olduğu ve bu kardeşlerin normal gelişim gösteren bireyler olduğu tespit edilmiştir. Otizm tanısı almış bu çocuğun, henüz 4 aylıkken emzirilmek yerine biberonla beslenmeyi sevdiği bildirilmektedir. Tedavi süreci içerisinde, müzisyen ve çocuğun annesi haftada 2 kere 20’şer dakikalık oturumlar yapmışlardır. Her seansta, anne-çocuk oyunlarını içeren sallanma, gıdıklama, üfleme, şarkı söyleme gibi etkinlikler yapmışlardır. Bu çalışmalarda çocuğa karşı tamamen doğal ve normal insanların sahip olduğu iletişime sahipmiş gibi davranışlar sergilenmiştir. Seanslarda çocuğun daha önceden bildiği kucak oyunları ve spontane şarkı besteleme gibi faaliyetler yer almaktadır. Müzisyen ise, anne ile çocuğun hareketlerine bağlı olarak müziğin dinamiğini artırmaktadır ya da azaltmaktadır yani anne ve çocuğun eylemlerine uygun bir zamanlamayla müziğini yapmaktadır. Örneğin çocuk zıplayınca, anne de zıplamaktadır ve ardından müzisyen de “Zıpla zıpla, haydi zıpla” şarkısını söylemektedir. Çocuk zıplamayı keserse, müzisyen de müziğini durdurmaktadır. Tüm bu çalışmaların video kaydı alınmaktadır ve kayıtlar toplamda 30 dakika sürmektedir. Çalışmanın ikinci aşamasında, çocuğun başlangıç düzeyine göre sosyal iletişiminin ve anneye olan iletişime girme oranının arttığı görülmüştür. Başlangıçta olan durumuna göre, göz kontağında artış gözlemlenmiştir. Çocuğun etkileşimli iletişim kurma oranında %55’lik bir artış görülmüştür. Çocuğun oyun kurma becerisinde de ilerleme olduğu gözlenmiştir.

4. Orr, Myles ve Carlson (1998) ritmik bir düzende ilerleyen bir akışın otistik bir çocuk üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bu deneyde çocuk 11 yaşındadır ve çocuğun cinsiyeti de kızdır. Dakikada 50-60 vuruş olarak ölçülen bir müzik

kullanılarak , müziğin çocukta görülen baş sallama ve çılgık atma davranışları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Orr,Myles ve Carlson yaptıkları bu deneyin sonucunda bir makale kaleme almışlardır. Orr,Myles ve Carlson bu makalede, rahatlatan, kalp ritmi akışında olan ritmik akışın, otistik çocuklar üzerinde rahatlatıcı ve olumsuz davranışları azaltıcı bir etkiye sahip olabileceğinden bahsetmişlerdir. Her uygulama açık sınıf oturumunda meydana gelmiştir. Baş sallama ve çılgık için ayrı birer rapor tutulmuştur. Davranışı tekrarlama ve kaç defa yaptığı tablo halinde gösterilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışmanın faydalı olduğu, ritmik bir akışın otizmli çocukların duyuşal hareketlerinde faydalı olabileceği, farklı çocuklara da uygulanabileceği görüşünü ortaya koymuşlardır.

5. Schumacher (2005), otizm tanısı almış bir çocuk üzerinde müzik terapi tekniklerini uygulamıştır ve bu çalışma yaklaşık olarak 3 yıl boyunca sürmüştür. Bu çalışmada yer alan Steven adındaki otizmli çocuk sekiz yaşındadır. Çocuğun başlangıçta elinde mavi bir bez parçası ile gezerek kimseyle iletişim kurmadığı ve ortamdaki nesneleri camdan aşağıya atma gibi davranışları olduğu bildirilmiştir. Bu üç yıl içerisinde,bu çalışmada müzik terapi tekniklerinin kullanılması sayesinde çocuğun ifadesinin geliştiği,saldırgan davranışlarının oldukça azaldığı görülmüştür. Bu çalışmanın sonucunda, davranışlarını sergilerken,bu davranışların kendisi tarafından yaratıldığını fark eden otizmli Steven, artık insanlarla diyalog kurmaktan keyif de almaya başlamıştır.

6. Kern, Woley ve Aldridge (2006) araştırmalarında, otizmli iki çocuğun sabah sınıfa girerken selamlaştıkları sırada bağımsız davranmalarını sağlayabilmek için şarkıları kullanmanın bu çocuklar üzerindeki etkilerini gözlemlemişlerdir. Müzik terapistinin bestelediği şarkıyı selamlaşma rutinine uyacak şekilde beş aşama ile eşleştirmişler ve bunun çocuklar üzerinde yaratacağı değişimleri görmek için video kaydı almaya başlamışlardır. Sonuç olarak bestelenen bu şarkılar, çocuğun sosyal hayatına olumlu etki etmiş, selamlaşmasını,

akranlarıyla oyun oynamasını olumlu yönde etkilemiştir ve tek bir çocuğa bakacak olursak, selam verdiği arkadaşlarının sayısında artış gözlenmiştir.

7. Boso, Emanuele, Minazzi, Abbamonte ve Politi (2007), “Uzun Dönemli Etkileşim Müzik Terapisinin Şiddetli Otizme Sahip Olan Genç Yetişkinlerin Davranış Profili ve Müzik Becerileri Üzerindeki Etkileri” isimli bir araştırma yapmışlardır. Şiddetli otizmden etkilenmiş genç yetişkinlerin bu çalışmada, müzik terapi seanslarında gördükleri müzik eğitim programlarının davranışsal profil ve müzik yeteneklerini artırıp artırmadığı araştırılmıştır. Bu çalışmada yer alan bireyler 7’si erkek 1’i kadın olmak üzere 8 kişiden oluşmaktadır. Bu kişilere tanı, OSB uzmanı olan, birbirinden bağımsız iki psikiyatrist tarafından konulmuştur. Daha önce bu katılımcıların müzik eğitimi almadığı bildirilmiştir. Bu çalışmada her seans 1 saat ,araştırma ise 52 hafta boyunca sürmüştür. Hafta olarak da 52 hafta sürmüştür. Şiddetli otizme sahip olan bu genç yetişkinlere rehabilitasyon amaçlı müzik terapisi uygulanmıştır. Bu çalışmada ,elektro gitar, davul ve piyano gibi müzik aletleri, klinik ölçekler olarak ise, Klinik Global İzlenim Ölçeği (CGI) ve Kısa Psikiyatrik Değerlendirme Ölçeği (BPRS) kullanılmıştır. Klinik Global İzlenim Ölçeği bir klinisyenin tedavinin başlangıcından bitişine kadar olan süreçte hastanın gösterdiği gelişimi kaydetmesi için oluşturulmuş üç boyutlu bir ölçektir. Kısa Psikiyatrik Değerlendirme Ölçeği ise uzman bir kişi tarafından doldurulan Psikiyatrik bozuklukların belirlenmesinde, Psikiyatrik hastalığın şiddetinin ve seyrinin değerlendirilmesinde kullanılan 18 maddelik bir ölçektir. Çalışmanın amacı, bu bireylerin sosyal katılımlarını kolaylaştırmak,davranışsal problemlerinin iyiye gitmesini sağlamak, müzik yapma yeteneklerini artırmaktır. Seanslarda iki müzik terapisti yer almaktadır. Her iki ölçekte de 52. haftanın sonuna kadar olan sürede bu kişilerde oldukça önemli derecede bir iyileşme gözlenmiştir. Çalışmaya katılanların başlangıçta çalmakta zorlandıkları Do Majör gamını, uzun ve kısa ezgileri çok daha rahat bir şekilde söyleyebildikleri ya da çalabildikleri, ritim üretmek ve giderek

zorlaştırılan ritim kalıplarını tekrar etmek konularında ise çok daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir.

8. Kim, Wigram ve Gold (2008), “Doğaçlama Müzik Terapisinin Otistik Çocukların Ortak Dikkat Davranışları Üzerindeki Etkisi” isimli bir araştırma yapmışlardır ve müzik terapisinin okul öncesi dönemdeki çocukların ortak dikkat davranışları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Bu araştırma kapsamında doğaçlama müzik terapisi ile oyun terapisi arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan bu karşılaştırmanın sonucunda, doğaçlama müzik terapisinin oyun terapisine kıyasla çocukların sözel olmayan sosyal iletişim becerilerinde ve ortak dikkat davranışları üzerinde daha fazla olumlu etkisi olduğu bildirilmiştir. Yine oyun terapisine kıyasla müzik terapisinde çocukların uzun süren göz temasını kurmakta daha başarılı oldukları gözlenmiştir
9. Katagiri (2009) “Arka Plan Müziğinin ve Şarkı Metinlerinin Otistik Çocukların Duyguları Anlaması Üzerindeki Etkisi” isimli bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya başlangıç seviyesinde otizm tanısı alan, 9-15 yaş arasında bulunan, okula Osaka’da devam eden, sözel olmayan duygu ifadelerini çözmede güçlük yaşayan 12 çocuk dahil edilmiştir. Her katılımcıya mutluluk, üzüntü, öfke, korku duyguları öğretilmiştir. Bu süreçte aşağıda bulunan dört durum gözden geçirilmiştir:

1.durumda, herhangi bir temas olmaksızın kontrol durumu söz konusudur. Katılımcılara hiçbir şekilde özel bir müdahale yapılmamış ve hiçbir duygu öğretilmemiştir.

2.durum ise bir temas kontrol durumudur.Bu durumda Howlin, Baron, Cohen ve Hadwin’in ‘Teaching children with autism to mind-read’ (Otizmli çocuklara akıl okumayı öğretmek) kitabında yer alan öğretim yöntemlerinden yararlanılmış ve bu öğretim yöntemleri katılımcılara

aktarılmıştır. Katılımcılara aynı zamanda duyguların sözel komutlarla ifade edilmesi de öğretilmiştir.

3. durum, müzikal bir durumdur. Her duygunun sözel anlatımla ifade edilmesi adına profesyonel piyanistler tarafından duygulara gönderme yapan doğaçlamalar yapılmıştır ve bu doğaçlamalar kaydedilmiştir.

4.durum, müzikal bir durumdur. Bu araştırmada seçilen bir duygunun öğretilmesi için şarkılar kullanılmıştır. Katılımcı ve terapist bu şarkıları karşılıklı bir şekilde söylemişlerdir. Bu araştırmada arka plan müziği ile duyguları anlamlandırabilmenin çok daha kolay olabileceği sonucuna varılmıştır. Bu araştırma, katılımcıların, müziğin ifade ettiği duyguları algılayabildiklerini göstermiştir.

10. Lim (2010), ‘‘Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Konuşma Üretiminde Müzik Yoluyla Gelişimsel Konuşma ve Dil Eğitiminin Etkisi’’ isimli bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya katılan otizm tanısı almış çocuklar 3-5 yaş arasında değişen 50 kişiden oluşmuştur. Bu 50 kişilik grup 3 farklı koşulda incelenmiştir. 18 katılımcıdan oluşan ilk gruba müzik eğitimi verilmiştir. Bu katılımcılara kendilerinden öğrenmeleri istenilen 6 adet şarkı ve 36 adet kelime ile alakalı resimlerin bulunduğu bir video izletilmiştir. İkinci gruba ait 18 katılımcıyı ise konuşma eğitimine alıp ,bu katılımcılara altı adet öykü ve birbirinden farklı resimler içeren bir konuşma videosu izletmişlerdir. Kontrol grubunda yer alan son 14 kişiyi oluşturan katılımcılara da bu eğitimlerin hiçbirisi verilmemiştir. Araştırmacı sözel üretim skalası ile katılımcıların sözel üretimini ölçmüştür. Sonuç olarak, herhangi bir eğitimi alan katılımcıların yani müzik veya konuşma eğitimi alan katılımcıların sözel becerilerinde artış görülmüştür. Bu araştırmanın sonucuna dayanarak müzik eğitimi alan çocuklarda dil eğitimi alan çocuklara kıyasla az da olsa konuşmada daha yüksek oranda gelişim gözlenmiştir. Bu araştırmalardan yola

çıkarak,müziğin bu çocukların sosyal iletişimlerini ve kendilerini sözel bir şekilde ifade etmelerini kolaylaştırdığı söylenebilir.

11. Gold ve arkadaşları (2009), ‘‘Otizmde Müzikle Tedavi ‘’ adlı bir makale yazmışlardır. Bu makalede amaç, Plasebo tedavisinin kullanıldığı ve kullanılmadığı müzik tedavilerinin etkileri arasındaki farkı kontrol etmektir. Bu konuyla ilgili olabilecek bütün rastgele kontrollü denemelere -sonucun yanlılığını azaltan, etkinlik ölçme için kullanılan bir yöntem- ve klinik denemelere bakılmıştır. Bunların arasından sadece üç araştırma ‘‘Plasebo’’ tedavisi ile karşılaştırılabildiği için kapsama dahil edilmiştir. Müzik tedavisi müdahaleleriyle gerçekleştirilen bu üç çalışma, müzik tedavisinin otizmlı çocuklar üzerinde nasıl etki ettiğini araştırmış ve müzik tedavisi ile Plasebo tedavisi arasındaki farkı gözlemlemiştir. Bu araştırmanın sonucunda, müziğin kullanılmadığı, ancak müzik tedavisine oldukça benzer olan tedavi biçimlerine kıyasla müzikle tedavi yönteminin katılımcılar üzerinde daha başarılı bir etki sağladığı görülmüştür. Plasebo tedavisi ile karşılaştırıldığında müzikle tedavinin sözlü veya sözsüz iletişim becerileri konusunda daha üstün olduğu da belirtilmiştir. Aynı zamanda makale yazarları da hem müzikle tedavinin etkilerinin kalıcılığını gözlemlemek, hem de klinik ortamda uygulanabilir olabilmesi adına bu tedavinin etkilerini kuvvetlendirmek için daha iyi bir ortamın olmasının ve daha büyük bir denek grubuyla çalışmanın daha çok fayda sağlayacağını belirtmişlerdir. Makalede bu sonuçları uygulamaya dökmek için akademik uzmanlığa ve klinik eğitime sahip olmak gerektiği de ifade edilmiştir.

12. ‘‘Otistik ve Gelişimsel Gecikme Gösteren Çocuklar İçin Müzik Eğitimi’’ adlı makalesinde Dr. Bernard, STEP(Student with Autism Transitional Education Program) programında (Otizmlı çocuklar için planlı eğitim) iki otizmlı öğrencinin (Saiful ve Crystal) müzikle uygulanan iletişimsel ve sosyal oyunlarla kendi kendilerine yetip yetmediklerini gözlemlediğini ifade etmiştir. Bu çalışmanın içerisinde bilindik melodilerin sözleri değiştirilir fakat bu melodilerin sözleri öğrencilerin sosyal ve iletişimsel eksikliklerine göre

değiştirilir. Bu programda her iki öğrenci için de ayrı bir hikaye dili kullanılır ve oyun yöntemi ile çocukların eksikliklerinin giderilmesi yönünde bir çalışma yapılır. Müzik eğitiminin ve bu eğitimde yer alan şarkıların davranışsal eğitim çerçevesinde ilerletilebilmesi için STEP programının içerisinde işlevsel beceri gelişimine odaklanması gerektiği belirtilmiştir. Şarkılarda yer alan anlamsız kafiyelerin konuşma güçlüğü çeken otizmli çocuklar için oldukça etkili olduğu söylenmektedir. Şarkıların işlevsel oluşlarının da otizmli çocukların iletişimsel gelişimlerine fayda sağladığı belirtilmiştir. Normal gelişim gösteren çocuklara göre otizmli çocukların müzikal kabiliyetlerinin daha fazla olduğu vurgulanmıştır. Bunun nedeni ise Otistik bireylerde sol hemisferde dil işlevleri için gerekli olan yetkinliğin zayıf olması; ancak, bu bireylerin beyinlerinin sağ hemisferinde müzik becerilerinin üst seviyede olması ve sağ hemisferin görsel açıdan kuvvetli olmasıdır. Bu çalışmada, geliştirilmeye muhtaç olan dil bölümlerinin şarkılar vasıtasıyla otistik çocuklara sınırsız bir şekilde öğretilmesinin, ailenin, terapistin ve öğretmenlerin şarkıları otizmli bireylere özgü bir şekilde geliştirebilmelerinin, hatta şarkılar üzerinde bireylere daha faydalı olabileceğini düşündükleri düzenlemeleri de ortaya koyabilmelerinin mümkün olduğu belirtilmiştir.

13. Lundqvist, Andersson ve Viding (2008)'in "Otizmli ve Gelişimsel Engelli Bireylerin Zorlu Davranışları Üzerinde Vibroakustik Müziğin Etkileri" isimli bir çalışması vardır. Bu çalışmada, vibroakustik müziğin otizmli ve gelişim bozukluğu olan bireylerdeki kendini yaralamanın ve saldırgan davranışların engellenmesi üzerinde ne denli etkili olduğu araştırılmıştır. Vibroakustik terapi, semptomları azaltmak, gevşemeyi başlatmak ve stresi azaltmak için duyulabilir ses titreşimlerini kullanan yeni bir ses teknolojisidir. Bu çalışmada 20 katılımcı bulunmaktadır ve bu katılımcılar rastgele 2 gruba ayrılmışlardır. Birinci gruptaki katılımcılar, 5 hafta boyunca günde 10 ila 20 dakika kadar vibroakustik müzik tedavisi görmüşlerdir. Ardından aynı tedavi ikinci gruba aynı şekilde sonraki beş hafta boyunca uygulanmıştır. Her iki grubun 5 haftalık tedavisinin tamamlanmasını takiben değerlendirme için Davranış Sorunları Envanteri kullanılmıştır. Her oturumun ardından oturumları

değerlendirmek açısından farklı ölçeklerle davranışlar değerlendirilmiştir. Ek olarak oturumlar kayıt altına alınmış ve bireylerin davranışları bu kayıtlar sayesinde incelenmiştir. Sonuç olarak, Vibroakustik müzik tedavisinin yarattığı sonuç konulan tanı ile değişmekle beraber Otizm Spektrum Bozukluğuna sahip çocukların kendilerini yaralama ve saldırgan davranışlarda bulunma oranlarının azaldığı yönünde olmuştur.

14. Mers'in (2007) "Müzik Tedavisinin Otistik ve Gelişimsel Özürlü Öğrencilerin Toplum Yanlısı Davranışları (Olumlu Sosyal davranışlar, yardım etmek, paylaşmak, bağış yapmak, işbirliği yapmak ve gönüllülük vb.) Üzerindeki Etkisi" isimli bu çalışmasında müzik tedavisinin, çocukların bir şeyi ya da birini itmeleri, çığlık atmaları ve birine soru yöneltmeleri gibi davranışlarının üzerindeki etkilerini araştırmak amaçlanmıştır. Müzik terapi seansından hemen sonra 10 dakikalık serbest oyun oturumu (diledikleri şekilde oyun oynama durumu) süresince çocukların davranışları gözlenmiş ve kaydedilmiştir. Daha sonra gözlemciler arasındaki fikir birliğine bağlı olarak doğru veriler toplanmıştır. Otistik çocukların müzik terapi seansları, müzik terapisiyle alakalı literatür/bilgi kaynakları doğrultusunda oluşturulmuştur. Aynı zamanda müzik terapisinin toplumsal geçerliliğiyle ilgili araştırma soruları oluşturulmuştur. Bu araştırma sorularını da yanıtlamak için toplumsal geçerlilik anketleri toplanmıştır. Sonuç olarak, müzik tedavisi üzerine kurulu olan bu çalışmanın, çocukların bir şeyi ya da birini itme, çığlık atma ve birine soru yöneltme gibi davranışlarına orta derecede, yavaş yavaş ve kademeli bir şekilde etki ettiği görülmüştür. Müzik tedavisinin daha yoğun bir şekilde uygulanması sonucunda da çocukların soru yöneltme davranışında artış görülürken, itme ve çığlık atma gibi davranışlarında ise azalmalar olduğu tespit edilmiştir.

15. Caltabiano (2010), otizmlı çocukların gelişimsel seyirlerinin değiştirilmesine odaklanan çalışmaların yöneldiği en temel beceri olan ortak dikkat, otizmlı çocukların rol modelleri taklit ederek kendi davranışlarını geliştirebilme becerisi ve son olarak sıra alıp vermeye dayanan davranışları sergilemek için

sıra ona geldiğinde görevini yapması ve sırası bitince sırayı verip sıra kendine gelene dek bekleme yetisi kazanılması olarak tanımlanan otizmlı çocukların bu üç sosyal becerisi üzerinde müzik terapisinin etkilerini araştırmıştır. Çalışmalar yedi hafta boyunca Griffith Park Devlet okulunda ve Grace Müzik Terapi merkezinde sürdürülmüştür. Çalışmalarda 4 otizmlı çocuk yer almıştır. Bu çalışmalar sırasında çocukların davranışları ile ilgili olarak müzik terapistleriyle ve özel eğitim öğretmenleriyle de görüşmeler yapılması sağlanmış, çocukların davranışlarının video kayıtları alınmış ve bu kayıtlar verilerin toplanmasında kullanılarak analiz edilmiştir. Bu araştırma sonucunda,müzik terapisinin otizmlı çocukların kaynaşma deneyimleri ve sosyal davranışlarının artması üzerinde olumlu bir etki sağladığı belirtilmiştir.

2.4.2. Otizmlı Çocuklarla Müziğin Bir Arada Kullanıldığı Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar

1. Berrakçay (2008), “Müziğin Bir Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tipi Olan Otizmde Ortaya Çıkan Problemlı Davranışlar Üzerinde Etkisi :Ritim Uygulaması Çerçevesinde 4 Örnek Olay” isimli bir çalışma yapmıştır. Bazı davranış sorunları yaşayan çocukların,bu araştırma sonucunda sosyal davranışlarında düzelme olup olmadığı araştırılmıştır. Haftada bir gün olmak şartıyla toplamda 10 uygulamalı çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı ritim çalışmalarının otizm tanısı almış çocukların davranış sorunları üzerindeki etkilerini belirlemektir. Bu çalışmada ritim kalıpları kullanılmış ve araştırmaya katılımcıların anne-babaları da dahil edilip,bu çalışmalara ailelerin de katılması istenmiştir. Problemlı davranışlara dair veriler, haftalık olarak davranış takip formu kullanılarak kaydedilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, otistik çocuklarda görülen tekrarlayan bazı hareketlerin yerini ritim çalışmalarının alabileceği düşünülmüştür.

2. Bilgehan Eren (2012) “Orff Yaklaşımına Göre Hazırlanan Müzik Etkinlikleri İçinde İpucunun Giderek Azaltılması Yöntemi İle Yapılan Gömülü Öğretimin Otistik Çocuklara Kavram Öğretmedeki Etkililiği” isimli doktora tezinde araştırma modeli olarak tek denekli araştırma modellerinden denekler arası çoklu yoklama modeliyle araştırmasını yapmıştır. Araştırma ön test - son test şeklinde incelenip uygulama sona erdikten sonra, öğrenmenin kalıcılığını görmek için 1., 2. ve 4. haftalarda izleme oturumları (profesyoneller tarafından belirli bir süre gözleme dayalı olarak farklılıkların tespit edilmesi) uygulanmıştır. Araştırmalarda kullanılan ön test-son test metodu temelde, bir gruba bir ölçek, test vb. uygulanmasını amaçlar ve ardından etkisi test edilecek olan işlem uygulanır ve en son bir test daha uygulanır. Ardından ilk yapılan ölçümler ile son yapılan ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı incelenir. Araştırma 4,5 ve 5,5 yaşlarında iki erkek ve 3 yaşında bir kız çocuğu ile yapılmıştır. Bu çocuklar bireysel eğitime devam etmektedirler. Araştırma, İstanbul’da bulunan Nova Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde yürütülmüştür. Bu araştırma için günlük yoklama, toplu yoklama, öğretim, izleme ve genelleme oturumları yapılmıştır. Bu oturumlar birebir öğretim şeklindedir. Bu gömülü öğretimin etkisinin belirlenmesi için grafiksel analiz kullanılmıştır. Yapılan araştırmanın sonucu olumlu yönde olmuştur. İzleme oturumları ile kazanılan yetkinliklerin kalıcılığının korunduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma öğrenilen kavramların, farklı kişilere, farklı ortamlara yayılmasında etkili olmuştur. Bu araştırmanın amacı elde edilen sonuçların önemini ortaya koymak ve çalışmanın sosyal hayatta da geçerlilik boyutunu incelemektir.
3. Oğuz Önal (2010) “Otistik Çocuklarda Müzik Eğitimi” başlıklı tezinde otizmlili çocukların müziğe olan kabiliyetlerini ve müziğe olan ilgilerini araştırmak istemiştir. Bu araştırmada 2 otizmlili çocukla çalışılmıştır. Bu çocuklardan biri Kırıkkale’de Özel Eğitim Kurumlarında, bir diğeri ise OÇEM özel alt sınıfında eğitim almaktadır. Araştırmada çocuklara seviyelerine uygun, basit, sözleri zor olmayan, hafızada kalıcı bir çocuk şarkısı öğretilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonunda her iki çocuk da yetenekleri doğrultusunda şarkı sözlerini ve şarkının melodisini

öğrenmiş,şarkıyı dinlerken, şarkıya uygun bir şekilde ritim tutturabilmişler fakat şarkıyı söyledikleri esnada ritim tutmalarında birtakım sıkıntılar gözlenmiştir. Bu bağlamda müzik eğitiminin çocuğun ilgileri ve yetenekleri çerçevesinde yapılması gerektiği sonucuna da varılmıştır. Bu araştırmada varılan başka bir sonuç ise , her otizmlili çocuğun bireysel bir müzik eğitimi alması ve her otizmlili çocuğa kendisi için özel olarak hazırlanmış bir müzik eğitimi verilmesi gerektiğidir. Bu noktada müzik eğitimlerinin devamlılığı çok önemlidir.

4. Uğur Gökmen (2010) “Otizm Tanısı Almış Bir Çocuğun Müziğe ve Müzik Çalışmalarına Verdiği Tepkilerin Betimlenmesi” isimli bir araştırma yapmıştır. Araştırma modeli olarak Niteliksel araştırmalarda Betimsel Tekdenekli etkileşimsel durum çalışması modelidir. İngilizcesi de Descriptive Single-Subject Interactive Case Study Design in Qualitative Analysis’dir. Bu model, tek veya az sayıda katılımcının her birinin davranışını ayrıntılı olarak incelemeyi içeren bir tür nicel araştırma çeşididir. Araştırmaya 6 yaşında bir otizmlili çocuk katılmıştır. Video kamera kayıtlarından, gözlemcinin hazırladığı kayıt çizelgesinden, yapılandırılmamış görüşmelerden -sorulacak sorular ana hatlarıyla önceden hazırlanmış olmasına rağmen görüşmenin gidişatına göre yeni soruların eklenebileceği veya mevcut soruların değiştirilme ihtimali olan görüşme biçimi- araştırmanın verileri toplanmıştır. Araştırmacı bu araştırma için toplam 30 adet çalışma yapmıştır. Bu çalışmaları da 2 video kamera ile kaydetmiştir. Bu çalışmalardaki güvenilirliği de test etmek adına ilk ve son seanslar da dahil olacak şekilde farklı seanslar arasından rastgele seanslar seçilmiş ve incelenmiştir. Güvenirlik analizi bu seanslarda verilen yanıtların tutarlılığını ölçmek için araştırmanın bir parçası olarak görülmüştür. Nihayetinde otizmlili bireyler tarafından sergilenen çalışma ortamına uygun olmayan davranışların sıklığında azalmalar olduğu belirtilmiştir. Katılımcının müziğe ve müzik çalışmalarına olumlu tepkiler gösterdiği, araştırmacı ile istekli bir şekilde iletişime geçip müzik çalışmalarına da hevesle katıldığı gözlenmiştir.

Müzik eğitiminin ve müziğin otizmli çocuklara etkisinin yanında otizmde müzik ve beyin etkileşimine de bu noktada yer vermek gerekmektedir. Prof. Dr. Şükrü Torun, Yaşar Üniversitesi'nde gerçekleştirilen bir panelde insan beyninin müziği algılamaya doğuştan hazır olduğunu ifade etmiştir. Müzikle duygusal etkileşim daha insan doğduğunda beyinde hazır bir potansiyel olarak var olmaktadır. Beyinde müzik merkezi diye bir yer yoktur. Müzik işlemleri birçok beyin alanını ve şebekeleri aktive eder. Müzik üretirken, enstrüman çalarken, her iki beyin hemisferi arasındaki bilgi alışverişi yoğunlaşmaktadır.

Otizmli bir beyin, konuşma bağlantılarından, motor konuşma bağlantılarından daha gelişmiş, daha yaygın müzikal işlem bağlantılarına sahiptir. Otizmde müzik bağlantıları, konuşma bağlantılarından daha yoğundur. Otizmli bireylerde de müzik ve konuşma bağlantıları bu şekilde görülmektedir fakat otizmde diğer bağlantı örüntülerinin (odaklanma, dikkat vb.) daha zayıf olmasına bağlı olarak müzik bağlantıları ile konuşma bağlantıları arasındaki bu farklılık daha belirgindir.

Otizmli bir bireye müzik uyarını verildiğinde ya da otizmli bir bireyin müzik üretmesi söz konusu olduğunda beyinde oluşan aktivasyon sonucunda bu birey müziğe bir yanıt verir.

Bu beyinde oluşan aktivasyon ve müziğe verilen yanıt, konuşmaya yani yöneltilen soruya verilen yanıttan veya konuşma üretirken gerçekleştirilen aktivasyondan çok daha etkin ve yaygındır. Bu bağlamda otizmde beynin müziğe verdiği yanıt konuşmaya verdiği karşılıktan daha fazladır. Doğruluğu kanıtlanmış olan araştırmalar, insanda duygu uyandıran emosyonel müziğe otizmli olan ya da olmayan bütün insanların beyninin aynı şekilde yanıt verdiğini belirtmektedir. Otizmli bireylerde beynin emosyonel müziğe verdiği yanıtın, söz konusu örneğin daha ritmik ve daha neşeli duygular içeren müzikler olduğunda daha belirgin olduğu görülür.

SONUÇ

Yapılan araştırmalardan yola çıkararak müziğın ve müzik eğitiminin Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış çocukların bilişsel algılarının gelişimlerinde, algısal motor bozukluklarında, iletişim kurmalarında ve sosyalleşmelerinde oldukça pozitif bir ilerleme göstermelerini sağlayan bir etken olduğu söylenebilmektedir. Müzik eğitimlerinde kullanılan gerek ritim aletleri, gerekse sözlü şarkılar, otizimli çocukların tekrarlayan davranışlarında azalmalara, göz kontağı kurmalarında ise artışa neden olmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde ele alındığı üzere otizimli çocukların sosyal ilişkileri oldukça zayıftır. Aile içinde dahi iletişimleri bu kadar zayıfken, grup içerisinde onları ortama dahil edebilmek pek kolay olmamaktadır. Bu noktada müzik eğitiminin etkinliği pek çok farklı çalışmayla desteklenmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda, otizimli çocukların müzik eğitimi sürecinde grup aktivitelerine katılımlarında artış gözlenmiştir ve bulundukları ortama daha fazla uyum sağladıkları yani o ortamdaki insanlar ile daha uyumlu davranışlar sergiledikleri sonucuna varılmıştır. Müzik sayesinde otizimli bir çocuğun öğrenmesi zor olan pek çok kavramı da tekrarlayarak öğrendiği, yapılan bir araştırma sonucunda belirtilmiştir. Aynı zamanda müzik eğitiminde çocuğun ilgi ve yeteneğine göre de onu yönlendirmek fayda sağlayabilmektedir. Örneğin araştırmada kullanılan enstrümanlar arasından, çocuğu en çok ilgisini çeken enstrümana yöneltmek, çocuğun bulunduğu ortamda daha aktif olmasını sağlayabilmektedir. Müzik eğitimcileri otizimli çocukların şarkılara eşlik etmelerini sağlayarak dil gelişimlerinde yaşadıkları yetersizlikleri oldukça aza indirgemişlerdir. Müziğın aynı zamanda bu çocukların hayatında en keyifli iletişim aracı olduğunu söylemek doğru olacaktır. Çünkü müzik fiziksel açıdan iyi geldiği kadar ruhsal açıdan da bu çocukları beslemektedir. Müzik enstrümanı almasını öğrenmeleri el göz koordinasyonu kurabilmelerinde de fayda sağlamıştır. Müzik çalışmalarından sonra otizimli

çocukların hem daha istekli hem de bağımsız bir şekilde derse katıldıkları gözlenmiştir.

Müzik eğitimcisinin özel gereksinimli çocuk kategorisinde yer alan otizmli çocukların derecelerine göre eğitim programları hazırlaması gerektiği ve eğitimcinin hem özel öğrencilerle ilgili bilgi haznesinin tam olması hem de müzikle ilgili eğitiminin tam olması gerektiği birçok araştırmada detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Aynı zamanda özel eğitim kurumlarının her birinde müzik eğitmeninin bulunmasının oradaki çocuklara fayda sağlayacağı söylenebilmektedir. Fakat COVID-19 virüsü sebebiyle içinde bulunulan bu pandemi sürecinde, otizmli çocukların eğitimleri yüz yüze olarak sürdürülememiştir ve bu süreçte derslerin uzaktan eğitim ile yürütülmesi, bütün çocuklar gibi otizmli çocukları da olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Hem arkadaşlarından uzak kalarak sosyalleşmeleri azalmış hem de eğitimlerinde aksamalar olmuştur. Sonuç olarak, otizmli çocukları bu süreci daha rahat atlatmaları adına müzik dinlemek, bir müzik enstrümanı çalmak veya müzik eşliğinde dans etmek gibi birtakım müzik faaliyetlerine yönlendirmenin faydalı olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Adem, M. (1995). **Demokratik, laik, çağdaş eğitim politikası**. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Akçamuş, M. Ç. (2016). **Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal iletişim becerileri ve dil gelişim özellikleri**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 163-190.
- Akçin, N., Tayyare, Çapa, B., & Mandan, S. (2014). **Bağımsız Otistik Çocuklar Eğitim Merkezinde Yaşanan Sorunların Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi**. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24(2), 61,84.
- Akıncı, M. Ş., Pınar, S. E., & Alpagut, U. (2019). **Müzik Öğretmenlerinin Özel Gereksinimli Öğrencilerle Müzik Uygulamalarına İlişkin Özyeterlik Algıları**. Kastamonu: Kastamonu Eğitim Dergisi, 27(4).
- Akkaş, S. (1993). **Okul Öncesi Eğitimde Müzik**.Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akkuş, Ü. (2007). **Müziğin İnsan Sağlığı Üzerindeki Yeri Ve Önemi**. Malatya: Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 1, 98-103.
- Alkaya Yener, Y. (2011). **Müziğin Çocuklar ve Yaşlılar Üzerindeki Etkileri**. Pamukkale: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 29, 119-124.
- Altın, B. (2020). **Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Aldıkları Eğitim Modelinin Annelerinin Sürekli Umut Ve Aile Yılmazlık Düzeylerine Etkisi**. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

American Psychiatric Association(2013) . **Diagnostic and Statistic Manual of Mental Disorders**.Washington,DC.

Anadolu Ajansı Şirket Haberleri (2016, Mayıs 13). **Doğu Batı Divanı Orkestrası**. Haziran 15, 2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/bilisim/dogu-bati-divani-orkestrasi-baris-icin-sahne-alacak/634497> adresinden alındı.

Angı, Ç. E. (2013). **Müzik Kavramı Ve Türkiye’de Dinlenen Bazı Müzik Türleri**. Ankara: İdil Dergisi , 59-81.

Aslan, G. Y. (2020). **Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Okul Öncesi Çocuklarının Kaynaştırma/Bütünleştirme Ortamlarına Uygulamalı Davranış Analizinden Yansımalar**. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi,Özgün Araştırma Makalesi, 10(1), 166-188.

Aslan, G. Y. (2017). **Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerle Çalışan Eğitimcilerin Uygulamalı Davranış Analizine Yönelik Algıları**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi ,32(4), 1032-1044.

Ayten, K. (2005). **Kültürel Müzikoloji**. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Balıkçı, T. (2001) .**Sanat Eğitiminde Drama ve Yaratıcılığın Önemi**. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Baydağ, C. (2020). **Engelli Bireylerin Gelişim Özelliklerinde Müzik Eğitiminin Önemi**. Zonguldak: Yükseköğretim ve Bilim Dergisi.

Baykoç Dönmez, N. (2015). **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim**. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

- Beken, S. (2009). **Montessori Yöntemi Etkinliklerinin 5–6 Yaş Çocuklarının El Becerilerinin Gelişimine Etkisi**. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Bernard, V. Mohamed, S. (1994) **.Language Songs for Children with Autism and/or Developmental Delay**.
- Berrakçay, O. (2008). **Müziğin Bir Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tipi Olan Otizmde Ortaya Çıkan Problemler Davranışlar Üzerindeki Etkisi: Ritim Uygulaması Çerçevesinde 4 Örnek Olay**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Biber, K., & Ural, O. (2016). **The Effects Of Portage Early Education Program On Family Involvement And Development Of Children At The Age Of 5-6 (Portage Erken Eğitim Programının 5–6 Yaş Çocuklarının Gelişimleri İle Aile Katılım Düzeyleri Üzerindeki Etkisi)** . Çanakkale: Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi Articles 12(6), 1181-1204
- Birkan, B. (2013). **Otizm ve Uygulamalı Davranış Analizi: Toplum Temelli Uygulamalar**. İstanbul: Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi , 1(2) , 92-96 .
- Bodur, Ş., & Soysal, Ş. (2004). **Otizmin Erken Tanısı ve Önemi**. Ankara: Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi.
- Boso, M., Emanuele, E., Minazzi, V., Abbamonte, M & Politi P. (2007). **Effect of long term interactive music therapy on behaviour profile and musical skills in young adults with severe autism**. The journal of alternative and complementary medicine,13(7), 709-712.
- Bozkurt Sani, S. (2017). **Özel eğitimde dijital destek: yardımcı teknolojiler**. Eskişehir: Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi , Cilt 3, Sayı 2, 37-60.

Caltabiano, A. (2010). **The Impact Of Music Therapy On The Social Behaviours Of Children With Autism In A Structured Outdoor Inclusive Setting.** Australia: Sydney Conservatorium of Music, University of Sydney, MASTER THESIS

Can, Ü. K., & Yılmaz, B. (2019). **Türkiye’de Müzik Terapi Konusunda Oluşturulmuş Bilimsel Yayınların İncelenmesi.** İstanbul: Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 27, 794-812.

Clarkson, G. (1994). **Creative music therapy and facilitated communication: New ways of reaching students with autism.** Preventing school failure, 38(2).

Çakıroğlu, O. (2019). **Uygulamalı Davranış Analizi: Tanımı ve Tarihsel Gelişimi.** Uygulamalı Davranış Analizi. D. Erbaş, & Ö. Yücesoy (Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

Çay, E. (2020). **Müzik Eğitimi Dersinin Özel Gereksinimli Öğrencilere Katkısının Özel Eğitim Öğretmenlerinin Görüşleriyle Belirlenmesi.** Sakarya: Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1), 60-79.

Çelikel, Y. A. (2017). **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Modernleşme, Müzik ve Siyaset İlişkileri.** Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Çilden, Ş. (2001). **Müzik, Çocuk gelişimi ve öğrenme.** Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 1-8.

Çolak,A.(2016).**Otizm Spektrum Bozukluğunu Anlamak.**A.Cavkaytar (Ed.),**Otizm Spektrum Bozukluğu,** Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Çuhadar, H. (2016). **Müzik Ve Müzik Eğitimi**. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 25, Sayı 1, 217-230

Daloğlu, Y. (2009). **Müzik, Bilim ve Uygarlık**. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Danış, Z. M. (2001). **Otistik Çocuklar**. Ankara: Ufkun Ötesi Bilim Dergisi Cilt 1, Sayı 2, 65-82.

Darıca, N., Abidoğlu, Ü., & Gümüşçü, Ş. (2017). **Otizm ve Otistik Çocuklar**. İstanbul: Özgür Yayınları.

Doğru Yıldırım, S. (2009). **Özel Eğitimde Kullanılan Alternatif Programlar (Montessori Yaklaşımı)**. Konya: Tubav Bilim Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 107-116.

Eren, B. (2012). **Orff yaklaşımına göre hazırlanan müzik etkinlikleri içinde ipucunun giderek azaltılması yöntemi ile yapılan gömülü öğretimin otistik çocuklara kavram öğretmedeki etkililiği**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi.

Ergün, E. (2019). **Merhaba, Ben Otizm**. Ankara: Kripto Yayınları.

Erol, A. (2002). **Bir Dönemin Popüler İkonu Olarak Zeki Müren**.(A. Yaraman, Ed.) İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Eyüpoğlu, M. (2019). **Çocukluktan Yetişkinliğe Otizm Spektrum Bozukluğu**. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Gerin, F., Toprak A. E., Erman, H., Dürüyen,S., & Baş, A. (2016). **Şizofreni Hastalarında Serum Büyüme Durdurucu Spesifik Protein 6 (Gas-6) Düzeyleri**. İstanbul: Dicle Tıp Dergisi, 95 .

Gold, C., Wigram, T., & Elefant, C. (2009). **Music therapy for autistic spectrum disorder (Review)**. The Cochrane Collaboration, sayı.1.

Gökmen, U. (2010). **Otizm Tanısı Almış Bir Çocuğun Müziğe Ve Müzik Çalışmalarına Verdiği Tepkilerin Betimlenmesi**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Güler, N. (2008). **Müzikle Çocuk Eğitimi**. İstanbul: Hepsicocuk Yayınları

Hekim, M. M., & Varış, Y. A. (2017),**Özel Gereksinimli Bireyler ve Müzik Eğitimi**. Ankara: Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi.

İlyasoğlu, E. (2013). **Zaman İçinde Müzik**. İstanbul:Remzi Kitabevi.

İmik, Ü. , & Haşhaş, S. (2020). **Müzik Nedir Ve Hayatımızın Neresindedir**. Malatya: İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, Volume/Cilt: 6 No/Sayı: 2, 196-202

Kabataş, M. (2017). **Çocuk Gelişimi Açısından Müzik Eğitiminin Çocuğa Kazanımları**. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2),153-164

Kadak, M. T., & Meral, Y. (2019). **Otizm Spektrum Bozuklukları - Güncel Bilgilerimiz Neler?** İstanbul: İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Tıp Dergisi.

Kara, S. (2019). **Özel Eğitim Öğretmenlerinin Özel Eğitim Süreçlerinde Müzik Eğitimi Entegrasyonuna İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi**. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bölümleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi

Karadeniz, Y. (2007). **Otistik Çocukların Aileleri: Nörobilişsel ve Klinik Bulgular**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Karamızrak, N. (2014). **Ses ve Müziğin Organları İyileştirici Etkisi**. İstanbul: Koşuyolu Heart Journal.

Kashefimehr, B. (2014). **Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Moho Modeline Göre Duyu Algı Bütünleme Tedavisinin İncelenmesi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Katagiri, J.(2009). **The Effect of background music and song texts on the emotional understanding of children with autism**. Florida: Florida State University Libraries. A Thesis submitted to the College of Music in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Music Therapy.

Kaymak, A. (2016).**Davranış Sorunları İle Başetme**. İ.H.Diken(Ed.) ,**Otizm Spektrum Bozukluğu Gösteren Bireylerle Etkileşen Bakım Personeli, Eğitici Ve Ailelerin Eğitimi Programı**, Ankara: Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı.

Kaymak,A.(2020).**Otizm Spektrum Bozukluğu(OSB):Tanım,Sınıflama,Yaygınlık ve Nedenler**.İ.H.Diken&H.Bakkaloğlu (Ed.), **Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu**, Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

Kern, P., Woley, M., & Aldridge, D. (2006). **Use of Songs to Promote Independence in Morning Greeting Routines For Young Children With Autism**. J Autism Dev Disord, 37,1264-1271.

Kınalı, G. (2003). **Farklı Gelişen Çocuklar**. (A. Kulaksızoğlu, Der.). **Farklı Gelişen Çocuklar**. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Kırıçoğlu, O., & Stokrocki, M. (1997). **Ortaöğretim Sanat Öğretimi**. Ankara: Yök Yükseköğretim Kurulu Yayınları.

- Kim, J., & Wigram, T. , & Gold, C. (2008). **The effects of improvisational music therapy on joint atteniton behaviour in autistic children: A randomized controlled study.** J Autism Dev Disord, 38, 1758-1766.
- Koç, E. M., Ayhan, D. B., Kahveci, R., & Özkara, A. (2016).**Ruhun ve bedenin gıdası: Geçmişten günümüze müzik ve tıp.** Ankara: Konuralp Tıp Dergisi, 8(1), 51-55.
- Koçarlan, N. (2019). **OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) Tanısı Almış Bireylere, İpad Yoluyla, Fotoğraflar Hakkında Sohbet Etmeyi Öğretmede Replikli Öğretimin Etkililiği.** İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Korkmaz, B. (2010). **Otizm: Klinik ve nörobiyolojik özellikleri, erken tanı, tedavi ve bazı güncel gelişmeler.** İstanbul: Türk Pediatri Arşivi Dergisi.
- Köksal, A. (2000). **Müzik Eğitimi Alma, Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Değişkenlerine Göre Ergenlerin Empatik Becerilerinin ve Uyum Düzeylerinin İncelenmesi.** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Köse, S., Özbaran, B., & Erermiş, S. (2012). **Otizm yelpaze bozukluklarında nöropsikolojik profil.** İzmir: Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi.
- Kurt, D. (2014). **Müzik Terapinin Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Yalnızlık Hissi Üzerine Etkisi.** İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kurt, O., & Yurtçu Subaşı, B. A. (2017). **Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Kapsamlı Uygulamalar.** Sakarya: Sakarya University Journal of Education, 7(1), 155-182.

Kutlu, M. (2018). **Ortaokullar Ve Özel Eğitim Uygulama Okullarında Görev Yapan Müzik Öğretmenlerinin Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilere İlişkin Görüşleri**. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Küçük Ö., Ulaş, G., Yaylacı, F., & Süha, M. (2018). **Geniş Otizm Fenotipi**. Adana: Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi Current, 10(2), 228-248

Landa, R. (2007). **Early Communication Development and Intervention for children with autism**. Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews

Lim, A, H. (2010). **Effect of “developmental speech and language training through music” on speech production in children with autism spectrum disorder**. Journal of music therapy, 47(1), 2-26.

LUNDQVIST, L.O., Andersson, G. , & Viding, J. (2008). **Effects of vibroacoustic music on challenging behaviors in individuals with autism and developmental disabilities**. Research in Autism Spectrum Disorders,.390-400.

Mers, C. L. (2007). **Effects Of Music Therapy On Prosocial Behavior of Students With Autism And Developmental Disabilities**. Las Vegas: Graduate Collage Universityof Nevada.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2010). **Özel Eğitim Okullarında Özel Eğitim Hizmetleri Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Görme, İşitme, Ortopedik Ve Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulları Örneği**. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011). **Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi-Özel Eğitimde Temel İlkeler**. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2019). **Otizm Spektrum Bozukluğunda Eğitim, Terapi ve Tedavi Yöntemleri**. Tohum Otizm Vakfı.

Milli Eğitim Bakanlığı (2018). **Müzik Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)**. Ankara.

Namlı, S. (2012). **Spor Yapan Ve Yapmayan Otistik Engelli Bireylerin Davranış Ve Motor Performanslarının Karşılaştırılması**. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bölümleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

Odabaşı, F. (2006). **Dil-Kültür Bağlamında Müzik Dili ve Bunun Sosyal Bütünleşmedeki Yeri**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

Odluyurt, S., Değirmenci, H. D., Adaloğlu, İ., & Kapan, A. (2015). **Otizmli Çocuklara Doğrudan ve Video Modelle Birlikte Sunulan Pecs Uygulamasının Etkilerinin Karşılaştırılması**. Eskişehir: International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE), 2015, 7(2), 316 – 342.

Olçay Gül, S. (2012). **Ailelerce Sunulan Sosyal Öykülerin Otistik Spektrum Bozukluğu Olan Ergenlerin Sosyal Becerilerine Etkileri**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Olçay Gül, S., & Tekin İftar, E. (2012). **Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Olan Bireyler için Sosyal Öykülerin Kullanımı**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 13(2), 1-20

Orr, T. J., Myles, B. S., & Carlson, J. (1998). **The impact of rhythmic on a person with autism**. Focus on autism and other developmental disabilities, Sage Journals, 13(3), 163-166.

Otizimde Sanat ve Sporun Zihinsel Gelişime Katkısı Paneli(Nisan 2018).**Otizimde Müzik ve Müzik Terapi'nin Kullanımı.** Haziran 21, 2022 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=ov-PeIEO1fE&t=16s> adresinden alındı.

OTS, Eastman, E.,May-Benson, T. A., ScD, OTR/L, & FAOTA (2018). **Aileler İçin Duyu Bütünleme Rehberi.** (A. Balıkcı,Çev.) Haziran 12, 2022 tarihinde <https://thespiralfoundation.org/> adresinden alındı.

Ökcün Akçamuş, M. Ç. (2016). **Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Sosyal İletişim Becerileri ve Dil Gelişim Özellikleri.** Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 17(2), 163-190.

Önal, O. (2010). **Otistik Çocuklarda Müzik Eğitimi.** Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Öz Biber, N. (2001). **İnsanın Kültürel Gelişiminde Müzik Eğitiminin Önemi.** Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: XIV, Sayı: 1.

Özdemir, S. (2007). **Sosyal Öyküler: Otistik Çocuklara Yönelik Bir Sağaltım.** Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi.

Özdemir, S. (2007). **Sosyal Öyküler: Otistik Çocuklara Yönelik Bir Sağaltım.** Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 8 (2) 49-62 .

Özen, N. (2004). **Çalgı Eğitiminde Yararlanılan Müzik Eğitimi Yöntemleri.** Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı2.

Özlu Fazlıoğlu, Y. (2004). **Duyusal Entegrasyon Programının Otizmlı Çocukların Duyusal Ve Davranış Problemleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi.** Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Özörak Oyman, Ö. (2019). **Otizmli Çocuklardaki Konuşma Problemlerine Çocuk Şarkılarının Etkilerinin Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi.** Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi, Sayı 9.

Öztürk, M. A. (2012). **Teacch Otizm Programı Unsurlarının Beden Eğitimi Ve Sporda Kullanımı.** Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 19, 259-268.

Paçacı, İ. (2019). **Müzik ve Siyaset: Duygu ve Düşüncenin Etkileşimsel İşbirliği.** İstanbul: İnsan&İnsan Dergisi, Sayı 21, 691-712.

Pektaş, S. (2016). **Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Çocuklarda Müzik Eğitiminin Önemi.** Ankara: Sanat Eğitimi Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Volume 4, Issue 1.

Sağır, A., & Öztürk, B. (2015). **Sosyolojik Bağlamda Müzik ve Kimlik: Karabük Üniversitesi Örneği.** Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Sarıboğa, B., & Akıncı, Ç. (2017). **Antik Yunan Toplumunda ve Felsefesinde Müzik ve Flüt Çalgısı.** Afyon:AKÜ AMADER.

Say, A. (2002). **Müzik Sözlüğü.** Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Sayan, A. , & Durat, G. (2007). **Risk tanılması yoluyla otizmin erken teşhisi: Hemşirenin rolü.** Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi

Schumacher, K (2005). **Özellikle otizm gibi ağır gelişim bozukluklarına müzik terapi müdahalesi.** Orff schulwerk, İlkbahar (13) 6-11.

Selanik, C. (2010). **Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni**. Ankara: DORUK Yayınları.

Senerman, H. C. (2019). **Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Alan Çocuklarda Uygulanan Tedavi Ve Eğitim Yöntemlerinin Semptomların Düzelmeye Etkisinin Değerlendirilmesi**. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Seza, C. (1972). **Estetik: Sanat ve Güzelliğin Simgesi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Somakçı, P. (2003). **Türklerde Müzikle Tedavi**. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Sun, M. (1997). **Temel Müzik Eğitimi**. Ankara: Doruk Yayınevi.

Sussman, J. E. (2009). **The effect of music on peer awareness in preschool age children with developmental disabilities**. Journal of music therapy, 46(1), 53-68.

Şendurur, Y., & Akgül Barış, D. (2002). **Müzik eğitimi ve çocuklarda bilişsel başarı**. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(1), 165-174.

Şener, E. F. , & Özkul, Y. (2013). **Otizmin Genetik Temelleri**. Sağlık Bilimleri Dergisi, 22(1), 86-92.

Taner, İ. (2020). **Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Spor Eğitiminin Fiziksel Uygunluk, Öz Bakım, Sosyal Ve Akademik Becerilere Etkisi**. Sakarya: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Temel, Z. F., & İmir, M. H. (2019). **Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar Ve Programlar**. Z. F. Temel (Ed.) Ankara: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınevi.
- Töret, G., & Özmen, R. (2016). **Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Karşılıklı Taklit Eğitimi**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 17(3), 377-394.
- Töret, G. (2020). **Otizm Spektrum Bozukluğu(OSB):Özellikler**. İ. H. Diken& H. Bakkaloğlu (Ed.), **Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu**, Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Turhan, C., & Vuran, S. (2015). **Otizm Spektrum Bozukluğu Gösteren Çocuklara Sosyal Beceri Öğretiminde Sosyal Öykü ve Video Model Uygulamalarının Etkililik ve Verimlilikleri**. Uluslararası Erken Çocukluk Özel Eğitim Dergisi , 7(2), 294 – 315.
- Türkbay, T., Karaman, D., & Çiyiltepe, M. (2005). **Otistik Bozuklukta Resim Değiş-Tokuşuna Dayalı İletişim Sisteminin Kullanılması: Bir Olgu Sunumu**. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 12 (1),24-29.
- Türkmen, E. F. (2019). **Müzik Eğitiminde Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Uçan, A. (1994). **Müzik Eğitimi Temel Kavramlar- İlkeler- Yaklaşımlar**. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Usta, M. B., & Yazıcı, D. N. (2020). **Otizm Spektrum Bozukluğunda Eğitsel Modellerin Gözden Geçirilmesi**. Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği / Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, Galenos Yayınevi, 27(3), 134-137.

- Ünal, B. (2017). **Müzik öğretmeni adaylarının piyano dersine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi.** Çevrimiçi Müzik Bilimleri Dergisi, 2(3), 163-178.
- Vural, B. (2004). **Öğrenci merkezli eğitim ve çoklu zeka.** İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Wimpory, D., Chadwick, P., & Nash, S. (1995). **Brief report: Musical interaction therapy for children with autism: An evaluative case study with two-year follow-up.** Journal of autism and developmental disorders, 25(5), 541-552.
- Yavuz, M. (2008). **Otistik Çocuklara İletişim Becerilerinin Kazandırılmasında Kullanılan Öğretim Yöntemlerinin Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi.** Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Yüksek Lisans Tezi.